

4999

హైదరాబాద్‌దాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుత్రిక

[సంవత్సరమునకు నాల్గు పంచిలు]

సం ౧ హైదరాబాద్ - డిక్టే ౫వ ౧౯౪౬ సంఖ్య ౧

వివరము సూచిక

స్వవిషయము

రెడ్డిరాజుల ఆంధ్రనాట్యయనె :

శ్రీ జేబూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

మూర్తిక :

శ్రీ మాములూరి నరరామకృష్ణశాస్త్రి గారు

ఆద్రాసాహిత్యము - అలంకార శాస్త్రము .

శ్రీ వేదా తిరుమలశాస్త్రి గారు

అగస్త్యమహాకవి :

శ్రీ పెద్దూరి నుబిహ్మశాస్త్రి గారు

ఆంధ్ర వచనస్వరూపము :

శ్రీ పి. వి. హనుమంతరావు గారు

సీతామతావ మతాంతము :

నమోసిద్ధికల్పే! నరాకారరూపే!
 నమో విశ్వవిన్యాసలేలాకలాపే!
 మనస్సన్ మనస్సన్ నమస్సన్ తనస్సన్
 విశ్వేయంబుగా మంచి ధ్యానంతుమిశా!
 అనన్తాహారాజన్య మందారవాటిన్
 తానలేసాగనీ నత్యకళ్యాణకాళి
 దక్షరాజ్యలక్ష్మీ లలాటంబునందున్
 లిఖించెన్ ప్రజాసౌఖ్య సంపన్నచేతిన్
 నదులకట్టి నల్లై మహాసాగరంబుల్
 వరుశ్రేత్రములకూడ ముక్త్యురువందన్
 అవిజ్ఞాన గాఢాంధకారంబు దూలన్
 వెలంగింపె విద్యాకలాదీవమాలల్
 అమౌరాత్రముల్ దేశదేశీయసౌఖ్యం
 బుపాసించు ఉన్ననలీఖానుపాద్మా
 ప్రజావాలినా సీతీతామర్క ధుర్యోక్
 కళాకావ్య మోధున్యకేలీ నవర్యక్
 కటాక్షింపుమిశా! కృపాపాంగరక్షిన్
 చిరారోగ్య సౌభాగ్యముల్ జంగీరింపన్
 ప్రజావాళివలెన్ నమో! బ్రహ్మ పాద్మా
 యశోగతమున్ భక్తి పాడింపు దేవా!

స్వ విషయము

హైదరాబాదునందలి సాహిత్యసామగ్రి కొందఱుచేరి 'హండి త్యపరిశోధనలు ముఖ్యముగా ఇక్కడ సాహిత్యాభివృద్ధికోరకు యథా శక్తిగా పనిచేయగల సంస్థయొకటి యుండిన అవసరమని పర్యటించి "హైదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు" అనుపేర స్థాపించిరి. ఇది 1940 సంవత్సరము అక్టోబరునెలలో జరిగెను. ఈ క్రిందివాకు స్థాపక నిర్వాహకులుగా తాత్కాలికము మారంభింపబడెను.

ఆచార్య రాఘవప్రోలు సుబ్బారావు, అధ్యక్షుడు
కురుగంటి సీతారామయ్య

శ్రీ ఈమలులారు శివరామకృష్ణశాస్త్రి

శ్రీ వెంకటప్పద ఖాసింఖాన్, కార్యదర్శి

పరిషదుద్దేశ్యములలో క్రిందివి ప్రధానములుగా నిర్ణయింపబడినవి:

- (1) హిందూ ముస్లిములు పరస్పరము ఒకరినొస్త్రుతిని ఒకరు అర్థముచేసుకొనుట కుపకరించు గ్రంథములను ప్రచురించుట.
- (2) ఆంధ్రమునందు ఉత్తమలచనలను ప్రచురించుట.
- (3) నిజాంరాజ్యమున లభించు ప్రాచీన తాళిపత్ర గ్రంథములను సేకరించుట, భద్రీకరించుట, అపూర్వములు ప్రకటించుట.
- (4) ఆంధ్రసంస్కృతి, ఆంధ్రభాష ఆంధ్రవాఙ్మయము, వీని యందు పరిశోధనలు, వ్యాఖ్యానములు, విమర్శలు సలుపుట.
- (5) ఒకటి అంగమునను, ఒకటి ఆంధ్రమునను రెండు త్రైమాసిక పత్రికలను ప్రచురించుట. పరిషత్తుభ్యులయొక్క యు, ఇతర

నైదరాబాద్ సాహిత్య పరిషత్తు

పరిషత్తు యొక్క పరిశోధన వ్యాసములకు ఇందు తావిచ్చి తోడుపడుట.

తెలుగు భాషను గురించియు, సాహిత్యమును గురించియు, ఇతరులకు తెలియజేయుచున్నయు, ఆంధ్రప్రదేశ్ లకు ఆంధ్రీయములకు తెలియజేయుచున్నయు వ్యాసములకు అంగీకరించుచును. ఆంధ్రీయవాదమును ఈ పరిషత్తులకు సుబంధించి విషయమును, ఆంధ్రీయము సాహిత్యములలో గొప్ప కావ్యములను విషయములు, ఆంధ్రీయ భాషా వాదములను చరిత్రములు, మున్నగు విషయములును తెలుగు పత్రికలుగలదు.

(6) అప్పడప్పుడు దున్నెవమును జరుపుచు ఆంధ్రీయసాహిత్యము సంబంధించిన విషయములపై చరిత్ర పరిశోధకుల ఉపన్యాసములను, చర్చలను, చిత్రీకరణావర్ణనములను ఏర్పాటుచేసి. ఆంధ్రీయ సంస్కృతి విస్తృతికి తోడ్పడుట. నువ్వెప్పుడైనా ఆంధ్రీయ సాహిత్య గాంధీయ పరిశోధకులను, ఇతర సాహిత్యములను శారవ సభ్యులుగా నుండుట కాశానింపవలయుననికూడ తర్కానింపబడెను.

పై విషయములకు ఈ పరిషత్తునకు కేవల సారస్వత చారిత్రక భాషా వాదమునేవలె ఆర్యమునియు, తిన్నీర్వహమున స్థానికదృష్టి ముఖ్య విషయములను విశదముగాగలను. పై యుద్దేశ్యములతో జరిగిచక్కనికి తొలిసారిగా ఈ పరిషత్తు ప్రథమవత్సరమున కావించిన క్రింది ప్రాముఖ్యము.

- (1) ఆర్యప్రభువు (ను.చు. ప. సప్తమ ఆసపాప్రభువువారి ప్రథమ పంచవిశతివర్ష రాజ్యచరిత్రము) 370 పుటలు.
- (2) యు.ఎస్.ఎస్. (ప్రథమభాగము) 145 పుటలు.

(3) సవాంఘ్రిసాహిత్య వీధులు; 1827-1942 వరకు

ఘ్రిసాహిత్య చరిత్రము. 620 పుటలు

(4) ఘ్రి-ఆర్-నర్సీఫ. (రెండవభాగము) 200 పుటలు.

(5) కొందరు తంజావూరు కవులు, పండితులు

(వరిశోధకవ్యాసములు) 185 పుటలు.

(6) ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర. (ఆంగ్లము) 150 పుటలు.

ఈ గ్రంథములు ప్రచురించినతరువాత పృథమోత్సవముచేయు సంకల్పము కలిగెను. తదనుసారముగా 1943 సంవత్సరము డిసెంబరు 14, 15, 16, 17 తేదీలలో కాశీ హిందూ విశ్వవిద్యాలయోపాధ్యక్షులును సుప్రసిద్ధాంధ్రులు సగు జాప్తురు సర్. సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణ ప్రొముఖుని అధ్యక్షులుగను, మ. ఘ. వ. నిజాంప్రభుత్వ విద్యాశాఖామంత్రిగను సవాబ్ సర్. మహిడి యార్జును బహదూర్ వారు ప్రారంభకులుగను ప్రథమసమావేశము, హైదరాబాదు ప్రభుత్వ పరిమండలమున మిక్కిలి వియవజముగా జరిగెను. అందు కొన్ని ఆంగ్లమునను, కొన్ని ఆంధ్రమునను వ్యాసములు చదువబడెను. తిన్నినావేశ వ్యత్యాసము మేరగా సిందు ప్రకటింపబడినది. స్థలాంతరమున కాననగును.

త్రైమాసిక పత్రికను ప్రచురించుటకు మ. ఘ. వ. నిజాంప్రభుత్వమున కనుమతికొను వేడియుంటిమి. దయశో శ్రీ ప్రభుత్వమువారు ఆనుమతినొసంగరి. ప్రథమసమావేశమునందు చదువబడిన ఆంగ్లవ్యాసములను ఆంగ్లపత్రికయందును, ఆంధ్రవ్యాసములను తెనుగుపత్రికయందును ప్రచురింప నెంచితిమి. ఇంతలో యుద్ధమువలన ముద్రాణసౌకర్యములు కొరవడుట తటస్థించెను. అందుచే అలస్యమనివార్యమైనది. ఆంగ్ల పత్రిక ప్రథమసంచికయు ముద్రాణయందున్నది.

నాదరాటాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్పత్రిక

ఈ పత్రికాముఖమున పరిషత్సభ్యమునుసూచించు మ. ఘ. వ. సప్తమ అష్టాపభువు చత్వర్యాయక్రింద భాషాసంస్కృతి మూలక మగు హిందూముసల్మాను సమ్మేళనావిష్కారమునకు ఈ రేఖాచిత్రము ఉపలక్షకము. ఈ పవిత్రాశయ సిద్ధికై మా పరిష్కర్తృచేయు విధేయ వ్యవసాయము ఎంత సహకారమునర్పిన నంత ధన్యమగును.

పరిషత్తు తీర్మానానుసారముగ నీక్రింది యాంధ్రమహామహులు పరిషత్తుయొక్క గౌరవసభ్యులుగా నెన్నుకొనబడిరి. వారును దయతో సభ్యత్వమున కంగీకరించిరి. వారికందరకును మా వందనములు.

డాక్టర్ సర్. రాధాకృష్ణన్ కె. టి., డి. లిట్.

శ్రీ బెజవాడ రామచంద్రారెడ్డిగారు ఓ. బి. ఇ.

శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు

" మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు

" పంచాగ్నుల అదినారాయణశాస్త్రిగారు

" భావరాజు వెంకటకృష్ణారావు ఎం. ఏ., బి. ఎల్.

" మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

" పెండ్లాల వెంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

" డాక్టరు పి. శ్రీనివాసాచారిగారు ఎం. ఏ., పి. హెచ్. డి.

" " మారేమండ రామారావుగారు ఎం. ఏ., పి. హెచ్. డి.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ సాహిత్యసామ్రాట్, మహారాజా వికృమదేవ వర్మగారును, శ్రీ శ్రీ శ్రీ రాజా రామచంద్రారెడ్డిగారును మాఫరిషత్తునకు పోషకులుగా ఉండటకు దయతో అంగీకరించిరి.

ప్రధమసమావేశసంవత్సరమున ఒకసంవత్సరమున కొన్ని వ్యాసములను ద్వితీయసంచికకై నిలుపవలసి వచ్చినందులకు చింతిల్లుచున్నాము.

ఆంధ్రదేశమందలి వివిధపండితులు, భాషాసాహిత్య చారిత్రక పరిశోధకులు మాకు చేసిన సహాయమునకు మిక్కిలి కృతజ్ఞులము. ఇట్లే ముందుకూడ మమ్మాదరింపవలెనని ప్రార్థించుచున్నాము. ఈ పత్రిక యందు పద్యములు, శివకావ్యములు, కథానికలు, నవలలు మున్నగు నవి ప్రకటింపబడవు. పాండితియు, పరిశోధనమును, స్వసంస్కృతి విస్తృతి మూలమున వివిధసంస్కృతుల సమ్మేళనమును ఈ పరిపత్నయై క్కయు, సత్రికయైక్కయు ముఖ్యోద్దేశములు.

ఏ తిదానయపరిపూర్తికై మాకు తోచినట్లు యథాశక్తిగా పాటుపడుటయే మావిధి. ఈమాటలతో మా ప్రధమసంచికను ఆంధ్రలోకమునకు సమర్పించుచున్నాము.

విశ్వేశ్వరుడు

సంపాదకుడు

రెడ్డి రాజులు, శారి ఆంధ్ర

వాప్తయ సేవ

శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి

ఈ దశమయిన తెలుగునాటికే తెలంగాణమనిపేరు. అక్కడి వారే తెలుగాణ్యులు. తెలుగాణ్యుడగు శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారి యాజమాన్యమున తెలుగాణ్యులు నిజామాంధ్రదేశమున 'ఆంధ్ర సాహిత్యమిత్ర' యేర్పడిట ససిగలపందర్బమే. అదిగొప్పగా గాత్యనిర్వాహకము కాగలదనటకు మహనీయులైన శ్రీ రాధాకృష్ణ పండితుల యధిష్ఠానమున సాగిన నేటి సభాముఖమింకోక తాగ్దాము.

ఎక్కడో ఆంధ్రదేశపు కోణమున తిరుపతిలో జిక్కియున్న నన్ను చిరమిత్రులు శ్రీ సుబ్బారావుగారును, శ్రీ సీతారామయ్య గారును, టెక్కుటపట్టలాగి యీ యజన్యాసమున కుపక్రమింపజేసిరి. వారి సాహర్దమనకు చోహదలు! పలువురు భాషాభిమానులు, మిత్రులు, గల యీ మహానగరమున వ్రాసిన యుపన్యాసమునేని శ్రవయము వచ్చి సదుప సాధ్యపడకున్నందుకు వందుచున్నాను. ఇందుకు మిత్రులు క్షమింతురుగాక! ఇక కి భావస్తువు సువక్రమింతును.

ఆదికాలముననుండియు ఆంధ్రవాఙ్మయ భాగ్య భారీగార మున రెడ్డిలేంద్లు గొప్ప భాగస్వాములై ప్రఖ్యాతి గాంచుచున్నారు. వారి మహనీయతను పదిండిగా నేను ప్రశంసించుచునే యున్నాను.

ఇప్పటికీ ముప్పదియైదే, డిక్షముందు నేనిర్వదియేండ ప్రాయము వాడనయి యుండగా చెన్నపురికిరిగిరి. నాడు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక


~~~~~  
**నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుత్రిక**  
 ~~~~~

కాలలో గ్రంథసామగ్రిని బరిశీలించి జూచ్చినప్పుడు 'మంజులలోకరత్నావళి' అనుపేరి మన్నూటిదాశగల దేశచరిత్ర సంపుటములలో, ఎక్కడఁబట్టినను, రెడ్డిరాజుల దానధర్మములయు, శాసనములయు ప్రశంసలు పుష్కలముగాఁ గానవచ్చెను. మధ్యాంధ్రదేశము-అనగా నేటిగోదావరి, కృష్ణ, గుంటూరు, నెల్లూరు, కర్నూలు, కడప మంజులములు-అనాఁడు వేదవేదాంగాది విద్యలునేర్చిన బ్రాహ్మణులతో నిండియుండుటకును, అందఁజేకులు అగ్రహారకులై సంపత్తిమృద్ధులగుటకును, దుర్గములు, చెరువులు, కాలువలు, ధర్మవనములు, పాడిపంటలు, గిరిగి దేశము సుభిక్షమగుటకును, దేవాలయములు నిత్యోత్సవములతోఁ దేజరిల్లుటకును, వేయేల! నేటి తెలుఁగునాటివారి తెలివితేటలకు, నాగరికతకునుగూడ పదునాలుగు, పదునైదు శతాబ్దములలో, నూట యేబదియేండ్ల అయినను పెంపొందియున్న రెడ్డిమహారాజ్యము నొక ప్రధానకారణమన్న చరిత్రాంశ మాచరిత్ర సంపుటములలో కరతలామలకముగా గోచరించెను. నేడు మధ్యాంధ్రదేశమున బ్రాహ్మణులు అన్నవస్త్రములుగలిగి విద్యావిభవములుగలిగి పలువురున్నారనగా దీనికి గొప్పకారణ మానాఁడు రెడ్డిరాజులు, వీరిపూర్వుల విద్యావిశేషముల నాదరించి చేసిన యగ్రహారాది సత్కారములగుననుట యధార్థకథనము. కొండవీటి రెడ్డిరాజులయు, రాజమహేంద్రవర రెడ్డిరాజులయు, శాసనములఁ గొన్నింటినేని జూచినను నీవిషయము వెల్లడికాగలదు. శ్రీనాథుఁడిట్లు చెప్పినాఁడు.

సీ! ధరియింపనేర్చి దర్భవెట్టెకువ్రేళ్ళ
 లీల మాణిక్యాంగుళీయకములు

కల్పింపనేర్చి గంగమట్టియమీదఁ
 గస్తూరికా పుండ్రకములు నొసల
 నవరింపనేర్చి జన్నిదంబులమోలఁ
 దారహారములు ముక్కలసరులు
 చెలువంగనేర్చి శిఖలనెన్నడుముల
 గమ్మని క్రొత్త చెంగలవ్విరులు
 ధానుముల వెండియును జైఁడి దడబడంగ
 బ్రాహ్మణోత్తము లగ్రహరములలోన
 వేమభూపాలుఁ డినుజన్ము పీఠభద్రు
 ధాత్రియేలింప గౌరిమీ తలమునెందు.

భీమఖండము

శ్రీశైలము, అనంతాద్రియు, పంచారానుములు, మొదలగు పుణ్య
 స్థలముల వైభవమును కెడ్డిరాజులతో పెంపొందించిరి. మత్స్యాంధ్ర
 దేశమున వేద, శ్రౌత, స్మారోభయ మీహారా, తిర్క్కు, వ్యాకరణ,
 సంగీత, నాట్యత్య, వైద్య, జ్యోతిషాది శాస్త్రములకు వారు చాల
 సభ్యుడయ్యెను గూర్చి. తాడు మట్కల శివపూజా ధురంధరులయి,
 ఆముష్మిక పరాయణులయి వెలసిరి. నేడును కెడ్డి కులమువారిలో పలు
 వరు భాగ్యభద్రులు, కలశోభితులు, త్యాగులు భోగులు ప్రతిభా
 శాలులు, విద్వాంసులు, కవులు వెలయుచున్నారనగా దానికి ఆనాటి
 కెడ్డిరాజేంద్రుల వంశపారంపర్యపు సంస్కారమే సాధారణకారణమునట
 యనంగలముగాదు. ముక్కుడి యేండ్లనుండియు నాకీ కెడ్డిరాజ్య వైభ
 వానుభవరహమున సభిమానము మొదలు. ఇట్టి యభిమానము నానాఁడే
 'శ్రీనాథచరిత్ర' రచనాసందర్భమున గొంత తిప్పుకొంటాడు.

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ త్రిక

నేడిక్కడ రెడ్డిరాజుల విద్యావిలాసములగురించి మాత్రమే కొంత వివరింతును.

మ. “మహానీయంబుగ సంభోధనావలయుము బాలించుచుం, బ్రాజ్ఞులై బహుకావ్యంబులుచెప్పచుకో, మణియుజెప్పజేయు, చాముష్మిక స్పృహతో ధర్మములాచరించుచు, జగజ్జగీయమానంబుగా నహముల్ పుచ్చిన రెడ్డిరాజుల సముద్యత్కిరిఁ గీర్తించెదన్.”

గో స బు ద్ధా రెడ్డి గారు, క త్ప క్రు లు

పాల్కురికి సోమనాధుని మూలమున తెలుగున ద్విపదరచనకు విలువ పొచ్చెను. ద్విపదరామాయణమునఁ దత్కర్తలు, బుద్ధయ—తత్పుత్రులు, కాదయ విట్టయలు ననియేకలదు. కాని వారికులమేదో యందుఁజెలియరాదు. వారి యింటిపేరుమాత్రము ‘గోస’ యని యనేక ప్రతులలోను, ‘కోస’ యని కొలఁదిప్రతులలోను గలదు. వారు రాజ్యమునేలిన యేలికలగుట గ్రంథమున స్పష్టముగానున్నది. పశ్చిమాంధ్రదేశమున 13, 14 శతాబ్దాలలో రామారుదుర్గ నిర్మాతలై రాజ్యమేలినవారు ‘గోస’ వంశమువారు, రెడ్లు సుప్రఖ్యాతులు. వారి యింటిపేరు ‘కోస’ యనుట సరికాదు. అనాటి భాసనములందెల్ల వారి యింటిపేరు ‘గోస’ యనియేకలదు—అనాడు ‘కోస’ యింటిపేరు వారు, క్షత్రియులు, కోససీమ (గోదావరీమండలము) పాలకులు వేఱుగానున్నారు. గోస పదసంగతి, బుద్ధ, కాట, విట్ట నామసంగతి—రామారుదుర్గ నిర్మాతలగు రెడ్డిరాజులకే కలదు. కావున, రంగనాథ రామాయణ వ్రసక్తులు రెడ్లకాని క్షత్రియులుగారని నిశ్చయింపవలెను.

వితివ్యామున, అస్తవాశ్యమును గ్రహణముగాఁ గొనకున్నచోఁ
త్రావీనచరిత్ర నిర్మాణము సుదుష్కరమగును. రంగనాథుఁడను కవియే
లేడని, ఆతఁడు కల్పితపురుషుఁడని నేననఁజాలను. రంగనాథరామూ
యణ సంస్కరణ ముద్రణములందు వెట్టిచాకిరిచేసిన దోషమున, నాపైఁ
బడ్డ నిందలకు, నిందకులకు 'శుభమస్తు'. ఆగొడవచిక్కడ తడవను.
బుద్ధాఁడైగారును తత్పుత్రులును వాల్మీకి రామాయణమును జెలుఁగున
ద్విపదరచనలో వెలుయించిరింటి. గ్రంథమున గ్రంథకర్తలు బుద్ధభూ
విభుఁడును తత్పుత్రులు, అనియే కలదు. కాని దానిని రంగనాథుఁడను
కవి రచించినట్లు ప్రతీతి. తదనుగుణగాథలు ప్రావీనములగు వెలుఁగోటి
వారి వంశచరిత్రైకలింగగర చరిత్రామలలోఁగూడ నున్నవి. రంగ
నాథుఁడు కల్పితఁడు కాకున్నను, ఆతనిలోద్పాటు గ్రంథరచనమున
నున్నను, గూడ గ్రంథోత్పత్తికిఁ బయిప్రభువులు కారణమగుట స్పష్ట
ముగదా! పూర్వోత్తర రామాయణములు వేరురచనములు గావనియే
నేను భావించును. తెలుఁగున నీరెడ్డిరాజులు వెలుయించిన ద్విపద
రామాయణము ప్రాథకవితా రసికులకేకాక పామరజనులకుఁగూడ
సాహిత్యానందము సమకూర్చుచు నత్యధికప్రచారము కలదిగానున్నది.
అంధ్ర రామాయణములలో రసపారవశ్యమును గలిగించు రచనమిట్టిది
వేఱొకటిలేదు. పశ్చిమాంధ్రదేశమున శీరామాయణమునకే ప్రచార
మెక్కువ. ప్రాచీన లాక్షణిక కవులందఱును నీరామాయణ వ్రాయుగ
ములను బరమప్రమాణముగాఁ బరిగ్రహించిరి. రామాయణ కథా
మాధురిని అంధ్రజన సామాన్యమున ననుభవింపఁజేసిన రామాయణ
మిదియే.

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్వత్రిక

ప్రోలయ వేమారెడ్డిగారు

వీరు కృష్ణ, గోదావరి, పినాకిని, అను పదత్రయముచే రక్షిత మైన మధ్యాంధ్రదేశము నేలిన రెడ్డిరాజు వంశమునకు మూలపురుషులు. కవిత్రయములోని యెఱ్ఱాపైగడ కవీశ్వరుని ఆస్థానకవినిగా అదరించి పోషించిన యహనీయులు. కవిత్రయములోని చాళుకు మన యెఱ్ఱా పైగడ భారతారణ్య పర్వశేషమునఁ గొన్ని చట్టాల నన్నియరిచనకు మెఱుంగుగూర్చియు, హరివంశమునఁ గొన్ని పట్టలఁ నిర్మించునకుఁ జక్కనగూర్చియు నిర్వహించినాడు ఆరణ్యపర్వశేష—పూరిమున, షష్ఠాశ్వాసమున సైంధవావమాన ఘట్టమును, హరివంశముని శ్రీకృష్ణ బాల్యవిలాస ఘట్టమును శాకభిమాన గ్రంథభాగములు. అనాగరికు లెన వేపల్లె గొల్లవారి యిట్లలో జగన్మోహనమూర్తి శ్రీకృష్ణమూర్తి యవతరించి బాలకీడిలు, దివ్యానుభూతులును వెలయుచును, అక్కడ పాశురజనుల కందఁజేరిగలిగిన యానందాశ్చర్య సంభ్రామములు, ఎఱ్ఱా పైగడవారు చాల చక్కనితీరున దేసితెలుఁగు మఱుఁగులు వెలయుగా మోతలయిత్తులో శ్రీకృష్ణఁడారగించిన వెన్నా మీగడల రుచులఁ దలపించు మింతు రచనతో వెలయించినారు ఆంధ్రప్రదేశ్ వాఙ్మయమున నిట్టి రసవద్ ఘట్టము మఱి యన్యత్ర కానరాదని వానమృక్కుము. ప్రోలయ వేమారెడ్డిగారు రామాయణమును, హరివంశమును నత్యాచరితుల నాలకించువారట!

కృ రామాయణ హరివంశ

శ్రీమన్మధుర పృబంధసేవ, చిరయశ

స్వామర్థ్య, నిత్యనిపుణ

శ్రీమల్ల సమూహరేణ్య సేవితహృదయా!

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్వత్రిక

~~~~~  
 రెడ్డి రాజులు, వారి ఆంధ్రవాక్త్రయశేన  
 ~~~~~

ఇందుఁ జేర్కొనఁబడిన రామాయణ హరివంశములు ఎఱ్ఱాపై
 గడగారు రచించిన యాంధ్ర ప్రబంధములే కావచ్చును. హరివంశ
 రచయితకుఁ బూర్వము పోలయ వేమారెడ్డిగారికి అంకతముగా మన
 ప్రబంధ పరమేశ్వరుఁడు రచించిన రామాయణ మహాప్రబంధ
 మీనాఁడు గానకకుండుట చాల శోచనీయవిషయము. దానిగూర్చి
 'భారతి' పత్రికలో నేనొకవ్యాసముఁ బ్రకటించితిని. ఆగ్రంథము నైఱాం
 రాష్ట్రమున దొరకఁదగునేమోకదా! (ఆవ్యాసము విందుతోఁ బంపు
 చున్నాను. అదనుకలదేని అందు ముఖ్యాంశములు చదువఁదగును)
 హోలయ వేమారెడ్డిగారు సాహిత్యమునకే కాక, సంగీతమునను జూల
 రసికులు. హరివంశమున నిట్లున్నది.

కం॥ కేళాది రాయవితరణ

కేళీనిరపాయ నృత్యగీత కథారీ

లాలలితోత్సవ నిరతిశ

యాలంకృతభాగ్య సుస్థిరాయుర్భాగ్య!

వారి యాస్థానమున లొల్ల మహాదేవకవియని యొక విద్వాం
 సుఁడుండెను. ఆయననుగూర్చి యావంశమున నేడవతరముఁజూచు లొల్ల
 లక్ష్మీధరుఁడొట్లు చెప్పెను.

యః కర్ణాట వసుంధరాధిప మహాస్థానే నువర్తా యితో

యోవిద్వన్నికషాయితో నృపగృహే వేమూఖ్య వృక్షీశీతః;

శ్రీ మల్లొల్లట భట్ట శిష్యత్తియో లొల్లాఖ్యయాశ్రయతే

శ్రీ శేషాస్వయశేఖర సహిమహాదేవో విపశ్చిస్తవః॥

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుత్తరక

ఈ మహాదేవకవికి లొల్లవారని యింటిపేరు. భరితమహాముని రచించిన నాట్యశాస్త్రమునకు వ్యాఖ్యానము రచించిన లొల్లట భట్టునకు శిష్యుడగుటచే వచ్చినదట. ఇది నిజమేని, నాట్యశాస్త్ర వ్యాఖ్యాత లొల్లటభట్టు ఆంధ్రుడగును. ఆతఁడుగూడ రెడ్డిగారి ప్రాచీన గలవాడగుట అనుమానింపఁ దగినదగును. ఈ లొల్ల మహాదేవకవి వంశమున తర్వాతివారెల్లరుగూడ మహావిద్వాంసులు. వీరు కృమముగా రెడ్డిరాజుల యాస్థానమున విద్వాంసులుగానుండి, వారి తర్వాత వచ్చిన గజపతుల యాస్థానమునను, వారి తర్వాతవచ్చిన కృష్ణదేవ రాయలవారి యాస్థానమునను, గూడ విద్వాంసులుగానుండిరి. ఈ గజపతులయు, కృష్ణదేవరాయలయు, నాస్థానముననున్న లొల్ల లక్ష్మీధర పండితునకును, మహాదేవకవికిని నకుమనున్న విద్వాంసులు. మహాదేవాచార్యుడు, లక్ష్మీధరాచార్యుడు, విరించిమిశ్రుడు, పురుషోత్తమ మహాపాఠశాల్యుడు, లక్ష్మణాచార్యుడు, విశ్వనాథభట్టు అనువారు రెడ్డిరాజుల యాస్థానముననే ఉన్నవారగుదురు. వారు సంగీతసాహిత్య పూర్వోత్తర మీమాంసాది శాస్త్రవిజ్ఞులందు గొప్ప గ్రంథములు రచించిరి. వానిపేర్లు; భట్టిలొల్లబగ్గిరివివరణము, సాహిత్యపరిచితము, స్మృతికల్పతరువు, భరతార్ణవపోతము, సాహిత్యమీమాంస, మీమాంసావాతమవు, ప్రాభాకరామృతివాహిని, ప్రభావశీలనము, నయ వివేకదీపిక, — అనునవి. ఈ వంశము వారి రిప్పటికిని సంపన్నహితులై కృష్ణాతీతమున కొల్లూర వెలయుచున్నారు. హరివంశమున నీప్రేయస్వేమా రెడ్డిగారిని ఎఱ్ఱాపేరిగడ యిట్లు పేర్కొనినాఁడు:

సీ! ఆగ్రహారములు విద్యాతపోవృద్ధి వి
 పులికిచ్చి యజ్ఞకర్తలుగ మనిపెఁ
 గొమరారఁ జెఱువులు గుఱుపు ప్రతిష్ఠించి
 లోకసంభావ్యంబులుగ నొనర్చె
 నిధులునల్లిండ్లును నిలిపెఁ దోటలు స
 త్రిములు చలివఁదిరుల్ వెలయఁబెట్టె
 హేమాద్రి పరికిర్తి తామితవ్రతదాన
 నివహంబులన్నియు నిర్వహించె

గీ! జేసెఁ జేయుచునున్నాఁడు సేయనున్న
 చాఁడు పునరుక్తకృతి శుభావలులనెల్ల
 ననఁగ శ్రీజేపయ్యభున కయ్యలకుపేర్చి
 వశమె వర్ణింపఁదచ్చాగ్య వైభవంబు.

సీ! కేయూరకంకణాకృతిఁ బరాక్రమవిత
 రణములు బాహుభూషణతనొంద
 సమకూలగృహిణి చాడ్చున నృపశ్రీయొద్దఁ
 గదలక సకలసౌఖ్యముల నొనగ
 సమృతసేవనము చందమునను సద్ధర్మ
 తాత్పర్య మధికమోదంబుఁబెనువఁ
 గరతలామలక విఖ్యాతి నాతతనీతి
 గరిమంబు నిజవివేకమున వెలయ

గీ! జాహ్నువీ ప్రవాహముభంగిఁ జరితమభిల
 భువనసావనపరిపూర్తిఁ బాలుపుమిగుల

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుత్రిక

బరగు వేమక్షమానాథు పాటియ్యులు

గలరె యెవ్వఁ ధారుణీశమునందు.*

ఎఱ్ఱాపెగ్గడగోదట యీ కీర్తిపద్యము చాటువుకాబోలును.

నీవునమీసెఁ గచ్చపము, వెండిభుజంగమరాజు మస్తక
సావితఃశేనె, నీవువసుధారమణిఁ బెదకోమటింద్ర! బా
హుపరిరంభ గుంభసముదంచితఃజేసితి, వింతయొప్పుచే
మోపరులేమొలుంగుదురు ముగ్ధులతోడి విహారిసౌఖ్యముల్.

ఈయనకాలమున 'మోటుపల్లి' యను ప్రాకృతముద్రతీర్థగ్రామము
రేవుపట్టణముగా నుండెడిది. అక్కడికి నముద్ర పుటవలియొద్దనుండి,
తవాయి (నేమకు తవాయియే) తరుణానీతి (నేమ తెన్నా నీరమ్) మొద
లగు ద్వీపాంతర ప్రదేశములనుండి యోడవ్యాపారములు చాల జరుగు
చుండెడిది. ఎఱ్ఱాపెగ్గడ యిట్లు చెప్పినాడు:

“బాహుదర్పమునన్ బ్రతిపథరణీచాలావలిందోలి యు
త్సాహోదగుగ్రీడు మోటుపల్లిగొని సప్తద్వీపసద్వస్తు సం
వోహంబున్ దనకిచ్చునెచ్చెలి నముద్రున్ బీరీతిఁగావించుచున్
మాహాత్మ్యంబువహించె మల్లరథినీవాధుండు గాథోద్ధతిన్”

ఈ ప్రోలయ వేమారెడ్డిగారు బంధుసముద్రులు. ఎనుబదినా
లుగు స్థలములలో దుర్గములను స్మించి తనబంధువుల నాయా దుర్గము
లందు నెలకొల్పిరి. ముప్పదియారగ్రహారదానముల దానముచేసిరి.
శ్రీశైలమునకు నహోబలమునకు మెల్ల కట్టించిరి.

ఆ న్న పోత రెడ్డి గారు

ఈయన తన తండ్రికాలమున రాజధానిగానున్న యగ్గంకినివిడిచి కొండవీటిని రాజధానిగాఁజేసికొని దాఁజూల బెంపొందించినాఁడు.

‘కొండవీడుం రాజధాన్ సవిచిత్రామకల్పయత్’

దృష్ట్యా తృప్త్యాపి వైచిత్ర్యమఘావ్యవ్యా స్పవస్మయః

*

*

*

సోఽన్నపోతస్యప స్వేన నిర్మితాయాం పుఃస్థిః

కర్తవ్య హేమాద్రి దానాని చిరంభవమచలయత్.’

ఎఱ్ఱాపేగడ హరివంశమును రచించుకాలమున ననపోతరెడ్డి గారు యువరాజుగానుండిరి. ఈయన రాజ్యమునకు వచ్చునాటి కెఱ్ఱా పేగడ పుణ్యలోకముల కరిగియుండును. బాలసరస్వతియును కవీశ్వరుఁ డీయన యాస్థానమున విద్యాధిశారీగాఁడనె. ‘ఆన్నపోతచరేంద్రస్య విద్యా బాలసరస్వతిః’ అని యాతఁడు శాసనకృతులందుఁ జెప్పికొ నెను. వెన్నెలకంటి యింటిపేరుగల కవీశ్వరులీ యన్నపోత ఘావతి పేరనేవో గ్రంథములు రచించిరట! అవియేవో చొరకలేదు. “వేమయ యన్నపోత ఘాజానికి సత్ ప్రబంధములొసంగిన వెన్నెలకంటివారి లోన్” అని విష్ణుపురాణకర్త వెన్నెలకంటి సూర్యకవియు, “వెన్నెల కంటినూర్పుడు వివేకగుణాధ్యుడు వేదశాస్త్రసంపన్నుడు శక్తివేను నరచలకుచేత మహాగ్రహరముల్ గొన్న కవీంద్రకుంజరుడు” అని జక్కనగారు సీమయమును బ్రశంసించిరి. ఈ మహారాజు రెడ్డిరాజ్య మునుజూలఁ బెంపొందించినవాఁడు; చాల యుద్ధములుజరపి జయము లందినవాఁడు.

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు

అ స రీ మా రె డ్డి గా రు

అనపోతారెడ్డిగారి యనంతరమీయన రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఈయన చాల ధర్మాత్ముడు. ఈశ్వరభక్తుడు. వట్కాల శివపూజా ధురంధరుడు.

“అరుణోదయ తపనోదయ

సంగవమధ్యాహ్న సాయమర్ధవిశాః

శివపూజా సమయాష్టత్

ప్రతిదినమనవేమ పార్థివేంద్రస్య-”

అని వర్ణనకలదు. ఈయన యాస్థానమునఁ గొన్నాళ్ళు బాల సుస్మృతికవియే విద్యాధికారిగా నుండెను. పిదప త్రిలోచనాచార్యుడను నుద్దండకవి విద్యాధికారిగానుండెను.

“మహా నటజటాచ్ఛటానటదమందమందాకినీ

కలక్వణిత కంకణప్రజవిజృంభి వాగ్గుంభః

కవిః కవికులోద్భవో భువనభవ్యద్యోతయ

శ్రీవాగమ విశారదో జయతి శారదావల్లభాః”

ఈ త్రిలోచనాచార్యుడు గొప్పకవి యగుటకాక కైవాగమ విశారదుడనట! “ప్రకాశభారతీయోగి” యనిపేరుగలవాడు అంధ్రకవీ శ్వరుఁ డింకోక్కడుగూడ నీయన యాస్థానమున నుండెను. ద్రాక్షరామ భీమేశ్వరాలయమున సనవేమ భూపాలుడు కట్టించిన గొప్ప కట్టడములగుర్చి యీప్రకాశ భారతయోగి మంచి నీసపద్యములతో శాసనకావ్యము రచించినాడు. ఈయన కైలాసవాసికాగా నొక విద్వాంసుఁడై యిలవించినాడు.

~~~~~  
 రెడ్డి రాజులు, వారి ఆంధ్రవాఙ్మయ సేవ  
 ~~~~~

“భవి సత్యనవేమ భూకతీంజే విమహంజీవనమేవ జీవనమ్
 దివిసత్యన వేమభూకతీంజే విమహం జీవనమేవజీవనమ్”

కొ మ ర గి రి రె డ్డి గా రు

అనవేమారెడ్డిగారికి పదవ నాయన యన్నకుమారుడు కొమర-
 గిరి రెడ్డిరాజయ్యను. ఈయనచాల ఆద్యష్టవంతుడు. ఏలనగా ఈయ-
 నకు మనుతుల్యుడని పొగడ్తగాంచివ ప్రాజ్ఞుడు కాటయ వేమారెడ్డి గి-
 మంత్రిగా నుండెను. సుండు

“అనీదమాత్యరత్నం కాటయవేమప్రభుస్తస్య,
 ఆతిసుగంధ భార్గవమతి రతిభార్గవ విజయవిజయ విభావితః”
 “సింహాసననిధి యా పాకుమారిగిరిభూవరమ్
 అతేజయస్యతాతేవా శ్రీకృష్ణ ఇవధర్మజమ్”

—తొత్తరమూడి శాసనము.

శ్రీకృష్ణదేవుడు ధర్మరాజునుబోలె కాటయ వేమారెడ్డిగారి
 కొమరగిరిరెడ్డిని సింహాసనమున గూర్చుండఁజెట్టి సర్వాభ్యుదయములను
 సమకూర్చు చుండువాడు. రాజ్యపరిపాలనతంత్రిమెల్ల కాటయవేమ-
 రెడ్డిగారు నిర్వర్తింతుచుండఁగా, భోగభాగ్యవరాయణులై కొమరగిరి
 రెడ్డిగారు వసంతోత్సవములతోను, చారాంగనాభినయములతోను కాల-
 ముగడపుచుండువారు. వీరికాలమునఁ గొండపీఠిరెడ్డిరాజ్యము గొప్ప
 దశలో నుండెను.

“భాగ్యం నామనమగ్రీ దుదృశమతి స్నేహైకపాత్రం యశో
 ఏవంకాటయ వేమముద్ధతరిపుధ్వంసేని యజ్యస్వయమ్”

పాదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ త్రిక

నిత్యంనందతి సర్వ నైరభినవైః కాంతైర్వసంతోత్సవైః

సంతానాభ్యుదయైః కుమారగిరిభూపాలో నృపాలోత్తమః”

ఇచట ‘సంతానాభ్యుదయైః’ అనుటకు ‘సప్తసంతానముల యభ్యుదయములని’ అర్థము చేప్పకొనవలెను.

కొమారగిరి రెడ్డిగారికి ధర్మపత్ని నిర్విశేషురాలు ‘లకుమాదేవి’ యను ప్రియురాలుండెడిది. ఆమె కొమరిరెడ్డిగారి కొవ్వైన వేల తెలుగుల నవనవాధినయములు వెలయించుచుండెడిది. అర్థివ్రాజమును వేలకొలదిగా ధనమొసంగి యానకించుచుండెడిది. ఈ లకుమాదేవి వేశ్యకాబోలును.

“జయతి మహిమాలోకాతీతః కుమారగిరిప్రభో

స్వదసి లకుమాదేవీ యన్యప్రియా సదృశీప్రియా;

నవమభినయం నాట్యార్థానాం తనోతి సహస్రీభా

విలేరతి బహూవర్తానధి వ్రజాయ సహస్రీశః”

కొమరిరెడ్డిగారి కాలముననే కొండవీట ‘గృహరాజసాధ’

మను గొప్ప ప్రాసాదము నిర్మించబడెను. ఇంతదాక నీసాధము, పెదకోమటి వేమారెడ్డికాలమున వెలయింపబడినట్లు తెలుపబడుచుండెను. ఈనడుమ కొత్తగా దొరకిన తామ్రశాసనములు (ఇవి యీ నడుమ శ్రీ భావరాజు వెంకటకృష్ణారావుగారిచే ‘ఆంధ్ర హిస్టారికల్ రీసర్చ్ సొసైటీ జర్నల్’ లో ప్రకటింపబడినవి.) ఈ సాధమును కుమారగిరి రెడ్డిగారి కట్టించిరని తెలుపుచున్నవి. మఱియుఁ గుమారగిరి రెడ్డిగారు ‘వసంతరాజీయ’ మనుపేర నాట్యశాస్త్రగ్రంథము నొకదానిని రచించిరట! అది యిప్పుడు కానరాదు.

~~~~~  
 రెడ్డి రాజులు, వారి ఆంధ్రవాక్యమునేవ  
 ~~~~~

“మనీనాంభరతాదీనాం భోజాదీనాంచ భూభుజామ్

శాస్త్రాశి సమ్యగాలోచ్య నాట్యవేదార్థవేదినామ్

ప్రోక్షం వసంతరాజేన కుమారిగిరిభూభుజా

నామ్నా వసంతరాజీయం నాట్యశాస్త్రం యదుక్తమమ్”

గీవాభుని హరివీలాసమును కృత్రిమదిన యవచితిప్పయసెట్టి
 తనచిన్నవాడు నీకుమారగిరి రెడ్డిగారి ప్రతివర్ష వసంతోత్సవములకు
 ‘తరుణాసీరి, తవాయి, గోవ, రమణ, పంజార, జునోగి, హురుమంజి,
 యాంప యిత్యాది దీప్తిపాంతరములనుండ తెప్పించి సుగంధద్రవ్యము
 లను కొండవీటికి గొనవచ్చి సుగంధద్రవ్య భాండారము నెలకొల్పి
 యమ్మి పోవుచుండెడివాడు.

కాటయ వేమారెడ్డిగారు (2) గారు

ఈయన కుమారగిరిరెడ్డిగారి సోదరికి భర్త. ఇల్లిదావీయము
 యైన నాటకత్రయమునకు కుమారిగిరియములు అనువ్యాఖ్యానములు
 రచించినవాడు. ఈ వ్యాఖ్యానములు చాలఁ బ్రసిద్ధములయినవి.
 కుమారిగిరి రెడ్డిగారియనకు విక్రమతోషితులై, రాజమహేంద్రవరము
 రాజధానిగా, తూర్పుదేశమును బరితాలింప నొనగెరిన తొత్తరమూడీ
 శాసనము చెప్పుచున్నది.

“కుమారిగిరిభూనాథో యస్మైవిక్రమతోషితః

ప్రొద్మాత్పాతీం భువంరాజమహేంద్ర నగరీముఖామ్”

రాజమహేంద్రవర రాజ్యమును కాటయ వేమారెడ్డియను,
 కుమారిగిరిరెడ్డి కుమారుడు అనపోతారెడ్డియను, కాటయ వేమారెడ్డి

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు

యల్లుడు వీరభద్రారెడ్డియు, నాయన యన్నదమ్మలగు వేమారెడ్డి దొడ్డారెడ్డి, అన్నారెడ్డి అనువాడును గలసి చీకటి, చిల్కునముద్రము చాచి వ్యాపింపజేసి పాలించిరి. కొమరగిరిరెడ్డిగారి తుదికాలమునకే కొండవీటి రెడ్డిరాజ్యము, రాజమహేంద్రవర రెడ్డిరాజ్యము వేరుపడెను. కొండవీటి రెడ్డిరాజ్యమునకు పెదకోమటి వేమారెడ్డి రాజయ్యెను.

పెదకోమటి వేమారెడ్డిగారు

ఈ రెడ్డిరాజ్యమునకుఁ దొలిపురుషుడగు కాలయ వేమారెడ్డిగారి రెడ్డి జగదేయకీర్తులో ఇతిచుమించుగా కొండవీటి రెడ్డిరాజ్యమునకుఁ దుదివాడనడగిన యీ పెదకోమటి వేమారెడ్డిగారుకూడ నట్టివారు. ఇంచుమించుగా క్రీ. 1404 నుండి 1420 చాక నీ మహనీయుఁడు కొండవీటి రెడ్డిరాజ్యమునలెను. ఈయనకు రాజమహేంద్రవర రెడ్డిరాజ్యము పూల విరోధిగానుండెను. కాలయ వేమారెడ్డిగారివలె ఈయనస్వయము గొప్ప విద్వాంసుడు. కవిసార్వభౌముడయిన శ్రీనాథుని నాస్థానమున విద్యాధికారినిగాఁ జేసికొని పోషించిన ముహూర్తాగ్రగణి. పూలంధ పర మేశ్వరుని, కవిసార్వభౌముని నాస్థానకవులగా నాదరించి పోషించు మహాభాగ్యము పూలయ వేమారెడ్డిగారికిని, నీ పెదకోమటి వేమారెడ్డిగారికిని చిరకాలము లభించినది. ఈ వేమారెడ్డిగారికి 'సర్వజ్ఞచక్రవర్తి' యని బిరుదు.

“మాదామణిర్నృపాణాం మర్కడపరిపంథి శిఖరదంభోర్ధిః
సర్వజ్ఞచక్రవర్తి పెదకోమటి వేమఘాపతిర్ణయతి”

ఈ శ్లోకము శ్రీనాథుని శాసనకృతులందేకాక వామనభట్ట బాణుని వేమఘాపాల చరితమునఁగూడఁ గలదు.

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ త్రిక

రాచకొండ, దేవకొండలు రాజధానులుగా శశ్వతమాంధ్ర) దేశములనేలిన కేచర వెలమర బలకున, కొండప్రేమ, రాజమహేంద్ర) వరిము రాజధానులుగా రాజ్యమేలిన పంటదేసటి రెడ్డిరాజులకును బ్రబలవిరోధము. వారు ఒండొరులమీ ఊ కీర్తి ప్రతిపక్షములైనా నాటివ యుత్తుంచిరి. కేచర సింగభూపాలుడు సర్వజ్ఞబిరుదమువలగా, కొండ వీటి రెడ్డిరాజు, మన పెదకోమటి కేమారెడ్డి సర్వజ్ఞచక్రవర్తి బిరుది మండెను. అక్కడనొక సింగభూపాలుడు సంగీతరత్నాకర వ్యాఖ్యా నమును, రసార్ణవ సుధాకరమును, రత్నపాంచాలిక్షు ఇంకను గొన్ని గ్రంథములను రచించెగా మనరెడ్డిగారు సంగీతచింతామణిని, సాహిత్య చింతామణిని, ఆమరువ్యాఖ్యను, సప్తశతాభిరవ్యాఖ్యను, సింకగొన్ని నాటకకృతులను రచించిరి. విశ్వేశ్వరకవిచంద్రాద్రిలు వెలమరాజుల యాస్థానమునఁ గిత్తులుగానుండెగా వ్రాసినభట్ట బాణాదు లిక్కి డనం దీరి. మహానాయుడు బమ్మెర పోతెనవారి యాస్థానమున నుండెనుగాని యానిస్సహాయుడునరసింహి విముఖుడై వారి గౌరవాదరముల నపే షించెడయ్యెను. మనరెడ్డిగారి యాస్థానమున పోతరాజుగారికే దీసి పోని విఖ్యాతకవిశ్వరుడు శ్రీనాథుడు విద్యాధికారిడమున వెలుఁ గొండెను.

వెలుగోటివారివంశమున సింగభూపాలురు పలువురున్నారు. అందు కవితాప్రియతులు పదునాల్గవశతాబ్ది కుడిన, కదునైడవశతాబ్ది మొదటను వర్తిల్లినవారిరువురు సింగభూపాలురు. అందు తొలిసింగ భూపాలుడు రసార్ణవసుధాకరము, రత్నపాంచాలిక్షు మొదలగు గ్రంథ

సర్వజ్ఞబిరుదము

రెడ్డి రాజులు, వారి ఆంధ్ర వాక్యాయసేవ.

ములకుగర్త. చతుర్థాంశ చంద్రికాకారుడుగు. విశ్వేశ్వరకవిచంద్రికా
నాగారకవిగా వాదరించినవాడు.

52. ^{అర్జున}ఈతనిమనుమడు వేటొక సింగభూపాలుడున్నాడు. ఈతనికే
సర్వజ్ఞుడని బిరుదు. శ్రీనాథుని సార్వభౌముడు, బమ్మెరపోతరాజు,
సీతమ్మ, సింగభూపాలునితో సంబంధముగలవారు. ఈతనితల్లిదండ్రులు
పోతనూన్నపోతభూపాలకులు. వసంతావనినాథుఁ డీతనికొమ్మఁడు.
బమ్మెరపోతరాజు భోగినిదండకము నీతనిపేరనే రచించెను. శ్రీనాథుఁ
డీతనినే దర్శించెను. ఈతఁడు చదునెదవకతాబి మొదటికాలమువాడు.

రసార్థ సుధాకరాది గ్రంథకర్త లీతనితాతకు, శ్రీనాథపోత
సలతో సంబంధముగలదనుట యచామానికము. అతఁడన్నమాంబా
పోతభూపతులకుడు. ఆరినిసోదరులపేళ్ళు వేటు. ఇంతవిస్తృతచరిత్ర
విషయమునేవేటో ప్రయోజనములనర్థించి కొందఱిప్పుడు. తార్కాణు
చేయుచున్నారు!

పెదకోమటి. వేమారెడ్డిగారి మంత్రియై, శ్రీనాథుని శృంగార
నామధేయకృతిపతియునగు మామిడి సింగనమంత్రి పోమసిద్ధాంతమను
జ్యోతిషగ్రంథమునకు వ్యాఖ్యరచించెను. పెదకోమటి వేమారెడ్డిగారు
అనేకులకు, జ్యోతిషవిద్వాంసులకు, యజ్ఞములుచేసిన శ్రోతులకు, శైవా
చార్యులకు, అనేకాగ్రహములు దానముచేసిరి. ఆదానముల కన్నిం
టిని, శ్రీనాథకవిశ్వుఁడు తాననకావ్యకర్త. వారివైదుష్యములను
శ్రీనాథుఁడే పరీక్షించువాడు.

సీ. వినిపించినాడవు వేమభూపాలున

కళలపురాణ విద్యాగమములు

నాదరాబాదాంధ్రః సాహిత్య, పరిపత్వక్రిత

భాషింఁచినాడవు బహుదేశములనుజూత

విద్యాపరీక్షణ వేళలుడు

వెదచల్లినాడవు విశదకీర్తి స్ఫూర్తి

కర్పూరములు దిశాంగలములుగుడు

కల్పించినాడవు గాఢసాకంజెన

హర్ష నైషధకావ్యః శూరభాష

ఇవియెల్ల సెదకోముటి వేమా రెడ్డిగారి యాస్థానిలో శ్రీనాథుడు
జరపిన విద్యాధికారిః కృత్యములు.

“విద్యాధికారిః శ్రీనాథో పీఠశ్రీః తేషాంభూషణేః అనిభాసనకృతం
లలో నాతడుచెప్పకొన్నాడు. సెదకోముటి వేమా రెడ్డిగారి కృత్యములు:

1. కృష్ణగాఢదీపిక: ఇది ఆమరుత తీర్థమునకు వ్యాఖ్యాతము
ఆమరుత తీర్థవ్యాఖ్య లన్నిటికంటె దీనికే గౌరవము పోచ్చు. ఇది సాహిత్య
లంకారచాయికానాయక లక్షణాది విషయసహితముతో పీఠ్యాఖ్యా
నముచాల విపులముగా నున్నది. ఇది ముద్రితముయియున్నది.

2. సప్త తీర్థసాదరీక: - రెండువేలంత్తము ఇదుజూలుజనులొర్ర
సాత్రవాహనచక్రవర్తిః సరిధానిఁచిన గాఢానంత తీర్థయను శ్రేణువారు
ప్రాకృతగాఢలనుండి సారరవిముగము, సమాజుగాఢలనుచేడకప్రవృత్తి
వేమా రెడ్డిగారు పరిగిహింపి వారికి వ్యాఖ్యచదివెడి. ఈగ్రంథికవిం
శిను ముద్రితముకాదదు. పీఠాక్షర ప్రతిభారత్రేమేంద్రుఁడొకవిది. అది
మేంద్రుఁడతర్ లెబ్బిరి ప్రాకృతభిత్తిపైతకాలలగోగలభుఃనవననగలు
మీసాం నూత్నయావమున శ్రీనాథుఁడొక్కఁడు ప్రవృత్తిని తెలిపిరివి
గనాడు. శ్రీనాథునియొక పీఠాసపు గ్రంథభిత్తిపైగా నున్నది. అది విషయ
రెడ్డిగారి తరీకముయియున్నది.

~~~~~  
 రెడ్డి రాజులు, వారి ఆంధ్రవాక్త్రయంనేవ  
 ~~~~~

3. సాహిత్యచింతామణి:- ఇది యలంకార శాస్త్రగ్రంథము లలో, బేర్కొనఁదగిన యుత్కృష్టగ్రంథము. కావ్యప్రకాశమువంటిది. ప్రభావద్రుద్రీయ వ్యాఖ్యాత కుమారస్వామి సామంత్ దీనినిదాహరించి నాడు. మహిమభట్టు వ్యక్తివివేకమునిది ఖండించును. ధ్వనికారుని మతమును బదిపోషించును. ఇంద్రసేన ప్రాచీనగ్రంథములలోని శ్లోకము లుదాహరింపఁబడినవి.

‘యథామమైవభాషే’ అనియు, ‘యదామమైవకావ్యే వీరనారా యణచరితే’ అనియు, ‘తెక్కుశ్లోకము లుదాహరింపఁబడినవి. కోమటి వేమారెడ్డిగారి కృతులగు వాగ్గింఘములిస్వడు తెలియరావు.

4. స్తంగీతచింతామణి:- ఈగ్రంథము తిరువనంతపుర గ్రంథాలయ మున నున్నది. అముద్రితము.

కవీశ్వరులీ సర్వజ్ఞచక్రవర్తినిట్లు పొగడి—

“జ్ఞాతాయదివహిదాతా, దాతాచేతో, ౭పి భువిసచజ్ఞాతా
 జ్ఞాతాదాతాచాఘాః, పెదకోమటి వేమఘాటతేచిత్రమ్”

“అర్థిజనచింతితార్థా, దధికంఛేతస్తతో ౭పితేవాణీ

అస్యా అపి ఓకతికరః, పెదకోమటి వేమఘాటతేచిత్రమ్”

“శ్రీతపోషణ రిపుశోషణ, బుధ తోషణసత్వాభాషణాదిగుణాన్

ధత్తే దశరథరామః, ప్రాగద్యకలాతు కోమటివిభువేమః”

.. .. .

వామనభట్ట బాగుడను కవీశ్వరుడు పెదకోమటి వేమారెడ్డి గారి చరిత్రమునే “వేమఘాటలచరిత్ర” మనుపేర సంస్కృతమున గద్యకావ్యముగా రచించెను. (గ్రంథమునే కాబోలును పెదకోమటి

నాదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు

వేమారెడ్డిగారిమీద రచించిన చాటుధారలుకొన్ని చాటుపద్య మణి సంజీ ద్వితీయభాగమునఁ బ్రకటించితిని. ఇటీవలసంకను గొన్ని పద్యములు దొరకనవి. వానినిజేసి ద్వితీయభాగమును మరలఁ బ్రకటించుచున్నాను.

ఈ వేమారెడ్డిగారి కాలముననే కందుకూరు రాజధానిగా రాజ్యమేలుచున్న పేదకోమటిరెడ్డిగారి కుమారుడు శ్రీవల్లింగభూపతి హరపత్తాచార్యుడు “పతుర్వేద తాత్పర్యసంగ్రహ” మనుపేర రచించిన ప్రాక్షగంసగ్రంథ గ్రంథమునకు వ్యాఖ్యరచియించెను. ఆయన యాసానమున స్వరభట్టు అను గొప్పవిద్వాంసుడుండెను. ఆయన బోహట్టుతో రెడ్డిగారాగ్రంథమును రచించిరి.

పేదకోమటి వేమారెడ్డిగారితర్వాత తత్పుత్రుడు రాచవేమన మూడోడ్లుయారితో రాజ్యమేలెను. అంతటితో కొండవీటి రెడ్డిరాజ్య మంతమంపను. కాని, పేదకోమటి వేమారెడ్డిగారు తాము బీవించి యుండఁగానే తనతమ్ముగను మాంచారెడ్డిగారికి కొండవల్లదుర్గము రాజధానిగాఁ ద్రాప్తాంతదేశమును గొంతరాజ్య మేలుకొనఁ బంచి యిచ్చి పంపిరి.

“పేదకోమటిమాచేంద్రో వేదసాన్నితోస్యపః

ఇత రేతు స్పృహస్సర్వే విశ్వామిత్రేణ నిర్మితాః”

అని యాయన పొగడ్డఁగెను. ఈరెడ్డిగారు క్రీ 1414 సంవత్సరమునను, తత్పుత్రుడు తిప్పయరెడ్డిగారు క్రీ 1415 సంవత్సరమునను చేసిన యగ్రహారదాన శాసనములున్నవి.

~~~~~  
 రెడ్డి రాజులు, వారి ఆధిపత్యమున  
 ~~~~~

పెదకోమటి మాచారెడ్డిగారు కొండపల్లిలో రాజ్యమేలము
 “అకలంకవకలభాషా కవితా మూర్ఖాభిషేక్తాః
 విద్యన్నిరూఢరాజాస్థానసాధారణాభిధి పూర్ణచంద్రమువే”
 “గద్యశ్రీభాణకవేః పద్యేషి తద్దేవకాదానకవే,

* * *

ఉజ్జ్వలితరాష్ట్రభాషా కవితానామ్రాజ్య పట్టబంధస్య
 పుత్రామూర్ఖయనుకవే శ్రీ భారద్వాజోత్రాచు”
 “అనుజేనపాణి ఒదరీకృతపాణి నిఫణిత ఫణిమాన్గరేణ
 త్రిపురారిసుకవిమణినా సంస్కరణ్యుత్రే సలక్ష్మణరామవే”
 చాల్మసిశ్రీకృతిగురోః పంచాక్షరమత్ర పానరుక్తస్య
 శిష్యాయ.....”

బజ్జేపల్లి గ్రామము పగ్రహారముగా నొనంగెను. తర్వాతీవత్సరి
 మువ, మాచారెడ్డిగారి పనూరుండు తిప్పయరెడ్డిగారు పసివాడ తాలూ
 కాలో పామఱ్ఱు ధగ్గణగల యేకమూర్ఖుగ్రామమును ప్రభావధుడ్ర
 దేవుని భాంజుగా రాధిపుండగు మల్లసకు మన్మడగు బంకమల్లియ యును
 బ్రాహ్మణునికి దానముచేసెను. తర్వాత కొడుకు లిద్దఱుద్గిరియను, సతహరి
 యను విద్వారముఁ జాస్థానకవిగా నుండెను.

కొండపిటి రెడ్డిరాజ్యముతోపాటే కొండపల్లి రాజ్యవిభాగమును
 జెడిపోయినది. కలంగోటి వెలమరాజులు కొంతభాగమును, విజయ
 నగరరాజ్యము కొంతభాగమును చేమవీరభద్రదాస్యు కొంతభాగమును
 గొనియొందురు.

చేమ. వీరభద్ర

క్రీ. 1425 సం. ప్రాంతముల గొండపేట కుల
పోగా శ్రీనాథుడటపయ సమధికాభ్యుదయముతో నున్న రాజ
మహేంద్రవర రెడ్డిరాజ్యమునకు జేరినాడు. అంతదాక శ్రీనాథున
కాశ్రయమైన పెదకోమటి వేమారెడ్డిగారికి ప్రబలశత్రువులై రాజ
మహేంద్రవర రాజ్యమును తెంపొందించినవారు కుమారగిరి రెడ్డిగారి
కుమారుడగు అనపోతారెడ్డి, వేమవీరభద్రారెడ్డతండ్రి అల్లాడరెడ్డి,
కాటయవేమారెడ్డి, తత్పుత్రుడు కుమారగిరిరెడ్డివీరెల్లరు రాజమహేం
ద్రవరమన క్రీ 1390-1420 సం.ల నడిమికాలమున జనిపోయిరి.

రాజమహేంద్రవర రాజ్యము కాటయ వేమారెడ్డిగారి కుమార్తె
యగుననితల్లిమూలమున తద్భర్తయగు వీరభద్రారెడ్డిగారికి సంక్ర
మించెను. వీరభద్రారెడ్డి మంత్రియగు పెడపూడి యన్నమంత్రి
శ్రీనాథునకు బంధువు. తొల్ల శ్రీనాథుడతని ప్రాపులుడనెను. అరిసి
కుకితముగా క్రీ. 1430 కిదరువారే భీమఖండము రచించెను. ఆ కృతి
యవతరణికలో వేమవీరభద్రారెడ్డను వర్ణించెను. క్రీమముగా 1480
తరువారే శ్రీనాథుడు “రాజమహేంద్రవరపు” “వీరభద్రారెడ్డి
విద్వాంసుడ” యైనను.

ఈకాలమున శ్రీనాథునితోపాటు రాజమహేంద్రవరమున శివ
తెంక నిశ్శంకయ్యగారికుమారుడు కొమ్మనామాత్యుడని మఱొక
యాంధ్రకవియుండెను అతడు వీరభద్రారెడ్డి తమ్ముడగు దొడ్డారెడ్డి
కంకితముగా వ్రాసినవీలాపిలాసమును ప్రాధికారిబంధము రచించెను.

వీరభద్రాద్రిగిరికి కింతముగా శ్రీనాథుడు కాశీఖండము రచించెను శ్రీనాథుడు ఆంధ్రీక పితృగృహలో వింతతీరువాడు. అతడు తిస్సూర్వంధ్రీకపులు చేయు పురాణాంధ్రీకరణ పద్ధతి జాలమార్పు కల్పించినాడు కాశీఖండ సమఖండ పురాణములను దేగించినను వాని స్వతంత్ర ప్రబంధములు లెలిగించినాడు ధీమంధము గోదా వరీరదేశ దివ్యవైభవ వర్ణనమన దగినది కాశీఖండము గొప్ప పురాణగ్రంథమయినను సీతడు తన యిచ్చకువచ్చినతీరన నన్నికొన్ని స్త్రీయములను ప్రియకొన్ని మూలముతో నంతగా సంబంధము లేనితీరున అతిప్రౌఢమయిన ప్రబంధశయ్యతో స్వతంత్రకృతీయ దివ్య నక్షై రచించినాడు తెలు కాశీఖండము నెవరుగారి కాశీమాత త్యాగిది పురాణ కథాపరిజ్ఞానమనకయి చదువరు అది పౌంధ్రీకవితా పరిజ్ఞానమనకయి చదువదని ప్రబంధమే పురాణాంధ్రీకరణమని పేరేకాని శ్రీనాథుని లలింపులు ఆయన యిష్టప్రకారము సానినవే. శ్రీనాథుడు ప్రౌఢవితాపాకముమీది బ్రీతి తిరిగి ముగానాతడు గ్రంథగ్రంథ మయిన శ్రీ వార్త మధము లింపినాడు ఆయన బంధమువచ్చిన కవితాంగర్ప మిట్ట

“హరచూడా హరిశంకరవ్రతయు గాలాంతస్తుర్నిచ్చి డకా
పరుషాద్ధాధ పయోధరస్ఫుటతటీ పర్యంతకాశీస్థము
సంరత్నంబును సంభవించెనె గా సత్కావ్యముల్ దిక్కులన్
జరకాలంబు నటించుచుండ గవిరా? గహరంగంబులై”

ఈయన గ్రంథములలో కెల్లా కాశీఖండము పండ్రెండువేల కవితా
వ్రదనాంధ్రీక ర్థముగలది ట్టి కవితావైభవమనక గారణములను
శ్రీనాథుడిట్లు చెప్పకొన్నాడు.

నాదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు త్రిక

“అంధ్రీమామండ లాఙ్గడలంఘైని
 వేమభూపతి కృపావీక్షణంబు
 ఘోడేరాయాంక సద్గురురాజభీషేశ్వ
 రస్వామి పెదసమారాధనంబు
 కమలాద్రినిలయ మార్కండేయ శివమా
 చంద్రాంశనవమథా సారిధార
 వేదాద్రినిసింహ విపులవక్షస్థలీ
 కల్వారమా లికా గంధలహరి
 కారణంబులు నదోద్భవకములుగాఁగ
 నంభవిందిన న హిత్యసౌష్ఠవమున
 వీరభద్రేశ్వరుఁ బ్రబంధవిభునిఁఁగి
 కాళికాఖండిమూ దెనుంగుగాన నర్చు”

ఈ సాహిత్యసౌష్ఠవ కారణము లెల్ల క్రివాక్షునకు రాజమహేం
 ద్రవరమున నవతూరినవే.

ఇట్టి కవితావైభవముల వెలయ జేయుచు, సర్వసౌఖ్యముల నను
 భవించుచు నించుమించుచుగా 1450 సం॥దాక శ్రీవాద్ధత్రయ కా
 మహేంద్రవరమున వర్తిల్లిన య. అంజలో రాజమహేంద్రవరమున
 వేమవీరభద్రాదేవ రాజ్యము ను సంతరించినది

రఘువంశమున దశరథుడు రాజ్యపట్ట పీఠిక్తుఁ డగున అనంత
 మహామంత్రిగానుండి దశరథమహారాజు మరణము మొదలుగాఁ దద్వంశ
 శాసములనెల్ల ననుభవించుచు నమృత్యుఁడు చిరకాలము జీవించినట్లు,

మన శ్రీనాథునిను పెదకోమటి చేమాఁడైగారి రాజ్యలాభము నాఁటి నుండి తదాగ్రాసమున విద్యాధికార్యచ్చతోద్యోగమువహించి, కొండ పేటి రాజమహేంద్రవర రెడ్డిరాజ్యవైభవములు సమసిచేయుననిదపఁ గూడఁబించి దీర్ఘజీవితమును బరువునుమోసిఁజెట్లు మోవవలసిఁవాఁ డయ్యె దానినిక సృజింపను.

మహావైభవ మనభవించిన రెడ్డిరాజ్య మిట్లంతరించినను చావ నీటిగి చదరలయినట్లు శ్రదాజ్యము చెదరులుగా గొన్నిచోట్ల నేటికిని వర్ణించున్నది. గుంటూరు మండలమున రాపూరురాజధానిగా విజయ నగర రాజులక్రేంద గాఢ్యమేలినవాఁడు బసవయర ఘనరెడ్డి వెన్నెలకంటి సూరనార్యునిచే పదునాఱవశతాబ్ది యారంభమున విష్ణుపురాణమును అంగ్రీకరించింపెను. ఈ విష్ణుపురాణము శ్రీనాథుని పురాణాంధ్రీకరణ వాఁఁడని డలఁపించుచు మూలానసారమగాఁ జాల హృద్యముగా నున్నది.

గోదావరీరీతమన బిక్కవోలు రాజధానిగా రాజ్యమేలిన కామి నేనివారు శృతికర్తలై, కృతిపతులై యాంధ్రభాషకుఁజాల నభ్యుదయము గూర్చిరి. పట్టపెట్ట సోమనాథకవి కామినేని కామిరెడ్డిగారి కవీశ్వరుఁడై సూతసంహితాది గ్రంథముల రచించినాఁడు. ఈ మహాకవి రచనము చాలమలయినది. కామినేని మల్లారెడ్డిగారు పట్నాకవర్తి చరిత్రమిని ప్రశస్తప్రబంధము రచించిరి. వీరియాస్థానిలోఁ జెక్కుగ్రంథములు వెలసినవి.

పదునేను శతాబ్దిలో అద్దంకిసీమలోని మూగచింతపల్లెలోఁబుట్ట సర్వాంధ్ర ప్రవిడదేశసంచారియై వేలకొలది యాఁటపెలఁకులను విజ్ఞుల

హైదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్పత్రిక

జహ్వరంగములపై నాట్యమాడించిన దొడ్డకవి వేమన పద్యకీర్తి వేమా
రెడ్డిగారు రెడ్డిజాతి జగజ్జ్యోతి. సహాకరితాధారల యూజగడ్డ.

గద్వాల, వసపర్తి, ఆత్మకూరు, దోమకొండ, మనగాల,
సంస్థానములవి పేర్వలసిన కాలముననుండియు సంధివాఙ్మయభ్యుద
యమున కెంతైన తోడ్పడుచున్నవి. గద్వాలలో ముష్టిపల్లి సోమ
భూపాలుని కాలమున తాతాద పెద్దనభోమయాచి మహాకవియై
యధ్యత్తై రామాయణ ముకుంధపిల్లాసాది గ్రంథములఁ జెక్కింటిని
రచించినాఁడు. భోమభూపాలుఁడను సంగీతసాహిత్య చతురుడై
స్వయముకవియై యదేవగీతగోవిందము పద్యగేయాత్మకముగాఁ జూ
జక్కగాఁ జెల్పిగించినాఁడు. గద్వాల సంస్థానమువలెనే ఆత్మకూరు,
వసపర్తి, దోమకొండ సంస్థానములును కవివోషణమున వాఙ్మయరక్షణ
మున నాటికి నే.కి బేర్పలయుచున్నవి.

నేడును నైజాముర ప్రేమున రాయలసీమలో, మధ్యాంధ్ర
దేశమున, సుగుణగణ్యులగు రెడ్డిగృహస్థు లెందఱోగలరు. అందు కవు
లెందఱోకిలరు. ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు నాడు నేడునుగూడ రెడ్డి
సంఘము గొప్పయాలంబువై వెలసినది. వెలయుచున్నది. నేటికిని
ఆంధ్రీసారస్వతభాగ్య శాండాగారములో రెడ్డికులమువారొక గొప్ప
భాగస్వాములనియు, లేవెటి యాంధ్రాభ్యుదయమున వారికి ముఖ్య
నిర్వాహకలై నిలువగలరనియు వారు ధర్మపరాయణులనియు వారియెడ
నాకుగల పరితోషమును మరలఁ బ్రశంసించుచు మీరువర్తనము
ముగించుచున్నాను.

మా తృ క

శ్రీ తాములూరి శివరామకృష్ణశాస్త్రి

శబ్దబ్రహ్మయజ్ఞేకం యచ్చైతన్యంచ సర్వభూతానాం।

యత్ప్రణానుష్ఠేభువన మఖిలమిదం జయతీసావాహే!।

‘సర్వభూత చైతన్యరూపమును తీర్థువన పరిణాను కారణమును అద్వితీయమునగు మార్క (శబ్దబ్రహ్మము) సర్వోత్కృష్టముగ ప్రకాశించుచున్నది’ అను శ్రుతిప్రామాణ్యమున శబ్దమునకు లోకవ్యవహారమే కాక ఇంద్రప్రయోజనము లున్నవని ఆశ్చర్యము నెఱుఁగించుచున్నారు. ప్రాశాస్త్యత్యులదృష్టిలో శబ్దముయొక్క ప్రయోజనము మనోగతభావములను స్ఫుటముగా ప్రకటింపగలుగుటయే. ఈ ప్రయోజనము ప్రస్ఫుట శబ్దమును వైఖరివేతనే కలుగుచున్నదనియు, శబ్దమునకు గుప్తముగ మరిమూడు రూపములున్నవనియు వానిని గుఱించిననేగాని శబ్దముయొక్క సమగ్రస్వరూపముగోచరింపదనియుఋషుల ఆశయము. (ప్రాశాస్త్యత్యు శబ్దోత్పత్తి వర్ణనయు కేవలము వైఖరీచూత్రవిషయము). శబ్దోత్పత్తి, వర్ణసమామ్నాయము, తత్ప్రయోజనముల విషయమున ఋషుల ఆశయముల పరిశీలింతము.

అథర్వవేదమున “ఘీతీవాయే అనయః” అను ఋక్కుశబ్దస్వప్తిని విశదీకరించుచున్నది. (అనుబంధమును చూడుము) వివక్షుంపునండి శబ్ద మిట్లుభివ్యక్తమగుచున్నది. ఒక అర్థమును చెప్పవలసినంతనే వివక్షుంపునకు తద్వాదకశబ్దమును ప్రయోగింప కొరకపాడమును. ఆ కొరకవలన

మూలాధారమున ప్రాణివాయు పరిష్కందము కలుగును. ఆ పరిష్కందము వలన మూలాధారమున సకలశబ్దములకును మూలకారణమును నిష్పందించుచు మిక్కిలియూత్సము నగు పరావత్క ఆవిర్భవించును. అవత్క మూలాధారమునుండి ఊర్ధ్వగతమైనాభిదేశముచుపొంది సామాన్యజ్ఞానరూపమున వివక్షిత పదార్థముచు కనుగొనును. ఇట్టియవస్థయందీవత్క “పశ్యంత” అనబడును. ఇంకను ఊర్ధ్వగతమై పృథ్వీదేశమును పొందును. అర్ధవిశేషనిశ్చయ బుద్ధియుక్తమై శరీర మస్యదేశమును పొంది “మస్యచ” అను నానుచుచుపొందును. అదియే కంఠతాల్యాడి స్థానములయందు కకారాది నిర్ణరూపమున నిభివ్యక్తమై పరావబోధన సమగ్రమై “వైఖరి” అని వ్యవహరింపబడుచుండును. పరావశ్యంత మస్యమావస్థలకు పొందినశబ్దము దేశాంతగతమైనందున అస్ఫుటమై ఇతరులకు గోచరింపదు. వైఖ్యాత్మకమగు శబ్దముమాత్రమే అర్థమును బోధించగలదు. సమస్తముననుండి సూర్యునిశ్రిచే నాకర్షింపబడిన జలము అస్ఫుటమగురూపములను విస్ఫుట ఈశత్స్ఫుటమగు మేఘరూపమునొంది తుదకు వర్షరూపమున నిభివ్యక్తమయిన విధమున మూలాధారమునుండి వివక్షిత సుద్బుద్ధమగున పరమాత్మగతమగు శబ్దరూప శక్తి సరాదులయందు దస్ఫుటరూపమును మస్యమయందీ పత్స్ఫుటరూపమునొంది తుదకు వైఖరియందు స్ఫుటరూపమున సర్థమును బోధించుచున్నదని సారాంశము తేలుచున్నది.

ఈ శబ్దస్పృష్ట స్వరూపము బహిష్కృతములగు ఇంద్రియాదులకు గోచరింపదు యోగిద్వైక్షికిమాత్రమే గోచరించుననియు సచటనే

హైదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు త్రిక

ఇట్లు తెల్పబడినది. “వేదము” మొదలగు సమస్తవాక్కులకును నిదానభూతముగు తత్వము నన్వేషించి గోరి మహాత్ములు సమగ్రముగ నిర్ణయపాటునము నార్జించి బహిష్కృతులుగు దృష్టితో నన్వేషించి ఇట్టి స్థితియందు వీరచైతన్యము జాగ్రదవస్థయందు భవిమానముకలదై “విప్ర” సంక్షాకమై యుండెను. కాని అట్లైతన్యమునకు వాదానసూత్రముగు తత్వము గోచరింపలేదు. ఇందు సూక్ష్మదృష్టితో చరికిలింపగోరి ప్రత్యాహారబలమున బాహ్యోద్రియములను మనస్సందులయమొనరించి అన్వేషించి మరోమాత్రా వ్యాపారవంతముగు నీ స్వప్నావస్థయందు వీరచైతన్యము “తైజస” వ్యవదేశమునందు అప్రసరించి వారికి సమగ్రతత్వము గోచరింపలేదు మనస్సున ప్రత్యాహించి నిద్రావస్థయందు ప్రజ్ఞావస్తునముగు ప్రాజ్ఞరూపమున నిర్ణయవైరపేక్ష్యముగ నన్వేషించిరి. కాని నిస్త సమస్తోపాకముగు తత్వకృతికిని గోచరించలేదు తుదకు కారణశరీరాబిమాన విరహాతము సమాధ్యవస్థాపన్నిమగు స్వాసాక్షి చైతన్యములమున నట్లాశ్యమును తెలిసికొనిరట. స్వప్నమునందు తుదయోగ్య యందు సయితమున చైతన్యమును స్వాధీనమును దుంచుకొనగలిన వహ్నులకే ఇట్టి అన్వేషణాధికారము కలదు. సామన్యవరులకు స్వప్నాదులయందు దక్షిణ పరిశక్తి యుండదుగాదా!

పై వర్ణనమువలన విచిత్రములగు కొన్ని సిద్ధాంతము లూహించు తోయున్నవి ఇంద్రియములు విజాతీయ పదార్థములకు గ్రహించలేని విధమున చైతన్యము విజాతీయపదార్థములకు గ్రహించు

లదు. పార్థివమగు ఘోషేంద్రియము అపార్థివమగు శబ్దమును గ్రహించి పరివిధమున జాగ్రదవస్థానమును వైతన్యము తురీయావస్థాపన్నమగు పరావార్కము గ్రహింపలేదు. జాగ్రదవస్థయందలి యంత్రీపరిశోధన లకు శబ్దబ్రహ్మయొక్క పరాద్యవస్థాత్రియమవిషయము.

జాగ్రదవస్థయందు కలుగుజ్ఞానము సమగ్రిము ఉత్తమము అను కొనఁడుచున్నది. ఈజ్ఞాన మింద్రియజన్యమగుటచేత నది సంచలిత మనియు సంతకంకె ఉత్తమమగు మనస్సువలన కలుగు స్వప్నావస్థ యందలి జ్ఞానము, ప్రజ్ఞానఘనమగు సుషుప్తియందలి జ్ఞానము, కారణ శరీరాభిమాన విహితమగు సమాధిజ్ఞానము, ఉత్తరోత్తరాభ్యర్థితము లని ఋషుల ఆశయము. ఈ సిద్ధాంతము మానవునకు వివరీతముగ గోచరించును కాని జాగ్రదవస్థయందైనను సామాన్యమానవు డేవ స్తుప్తునైనను సమగ్రిముగా చూడఁజాలడుగదా? కరితిలామలకమునందును ఁండవర్ధాగము గోచరింపదు. ఇట్టిమొడ స్వప్నాద్యవస్థలయందును ఋతంభరమగు ప్రజ్ఞను స్వాధీనమునందుంచుకొనిన ఋషుల యాప్తవాక్యములను సామాన్యప్రజితో తృణీకరించుట సాహసమని తలచియే ఋషుల అనుభవముల ప్రకటించుచేదముల ప్రామాణ్యమును యుక్తివాదులగు తార్కికులుసయిత మంగీకరించి యున్నారు.

పరతత్వమునుండి ప్రవృత్తిముఖమున నుత్పన్నమయి పరాద్యవస్థలనొందిన శబ్దమును నివృత్తిముఖమున వైఖరినొంది సూక్ష్మసూక్ష్మతర సూక్ష్మతమహావమున విమృశించుచో పరతత్వమును చేరవచ్చుననియు ఇందువలన తెలియుచున్నది. సర్వశాస్త్రీయులు సర్వదర్శక

సాదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుత్రిక

మలు సర్వయోగములు నీవ్రయోజనము నుద్దేశించియే పవర్తిల్లినవి. సర్వకాస్త్రీములకు పరబ్రహ్మమున తాత్పర్యమును వాక్యము లుపపన్న మగుచున్నవి. భర్తృహరియు

ఇదమాద్యం పదస్థానం సిద్ధిసోపానవర్వణాం
 ఇయంసామోక్ష మాణానామజహ్వరాజపథతిః
 అత్రాతీత విపర్యాసః కేవలామనుషశ్యతి।

అని శబ్దకాస్త్రీమును స్తుతించుటయు సంభవించినది. లేకున్న శబ్దకాస్త్రీము మోక్షపదమెట్లుగను?

మాతృక:- ఇటుల నాలుగవస్థలను పొందినశబ్దమును 'మాతృక' అందురు. అకారము మొదలు క్షరము వరకునుకల వర్ణమువాయ ముచు 'మాతృక' అను వ్యవహారము లోకమున కన్పించుచున్నది. ఇది వైఖరీమాత్రీ విషయమనిచో గణము. మాతృకశబ్దమునకు (మాత, తరతి కాశయతీతి మాతృకా) సృష్టి సహజస్థితి కారణమని యాగిగార్థము. మాతవలె నిష్కర్థములనిచ్చి పోషించునదికాన మాతృక యనియు కేరొకయర్థము. దీనినే అక్షర సమామ్నాయ మందురనియు, భుజించికాని రాత్రీయందుకాని అమ్మాయమాగుటచే (పేదము) దీనిని పరిపరాదనియు అట్లానర్చినది యభిప్రాయముల నీయ కుండుటయేకాక యఃమానిని హింసించుననియు, మాతృకామహిమ ఋషులచే పలువిధముల వర్ణింపబడినది. ఈవర్ణనము లందలిసత్యమును తెలిసికొనుటకు అర్థసప్తవిక్రమముశబ్దార్థపరిపూర్ణము మొదలగునవి పరి శీలించవలసినవి.

సాధకడు పద్మానభుడై మూలబంధాదులతో పాగివాయు
నిరోధము నభ్యసించవలెను. వాయుపీఠితమై మూలాధారగ్ని ప్రజ్వ
లించును. వాయుగ్ని సమాఘాతశతమున కుండలని ఉన్ని దీప్తియై పట్టు
కొమ్మలను గ్రంథిత్రయమును కేడించుకొనిపోయి సహస్రారమున శివు
నితో మోదించునని పాగినిరోధకలు నడవవచ్చును.

‘మూలాధార ధ్వనిం శ్రుత్యాప్తబుద్ధ శక్తి కుండలీ
జ్వలతావకసంకాశా నూత్నతేజస్వరూపిణీ
మూలాధారాచ్చిరఃపద్మం స్ఫుతంతి విద్యుదాకృతిః
తయాస్ఫుష్టశ్చిః పద్మాత్ అమృతాఘప్రవర్షిణీ
నిగతామాతృతాపర్ణా సుషుమ్నావర్తనాతిసూం
వ్యాపయిత్వసీతా—’

‘మాతృకోపాసనమూలమున మూలాధారధ్వని విసడిసంతన
నూత్నతేజః స్వరూపిణియగు కుండలని పట్టుకొని భేదసపూర్వకముగా
సహస్రారముంటి అవృత్తిరసస్పృక్తమై తిగి మాతృకావర్ణరూపమున
శరీరమంతయు వ్యాపించును’ అని శబ్దబ్రహ్మోపాసకు లనుచున్నారు.

‘ఆత్మాబుద్ధ్యా సమేత్యార్థా స్సౌనో యుంక్తే వివక్షయా
మనఃకాయాగ్ని మాహంతి సప్రేరయతిమారుతం
మారుతేస్తూరసిపఠన్ మండ్రంజనయతిస్వరం
సోదీర్ఘోమూర్ఛ్యభిహారిః పక్తమాపద్యమారుతః
వర్గాన్ జనయతే—’

అను శీతోవాక్యమునయితే విత్తలశయమునే ప్రకటించుచున్నది.
పై ప్రమాణములనడటి విమర్శించినచో పాగిగాయాయామోది యోగముల

నాదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ త్రిక

వలన కలుగుపరిణామము శబ్దోచ్ఛారణమువలనను కలుగుచున్నదనియు, శబ్దము కేవల వ్యవహారప్రయోజకమేకాక సద్వినియోగమైనచో మాత్రమే నదియొక దైవదత్తమగు యోగసాధనమనియు తెలియుచున్నది. అందువలననే స్వాధ్యాయమొక తపముగా భావింపబడుచున్నది. “ఏకశబ్దః సమ్యక్ జ్ఞాతః సుష్టుప్రయితః సకృగుచ్ఛ్చరితః స్వర్గే లోకే కామదుకభవతి” ఒకశబ్దమును చక్కగా తెలిసికొని చక్కగా ప్రయోగించి ఒక్కసారి ఉచ్చరించినంతనే స్వర్గలోకమున కామధేనువువలె కామములనిచ్చునని మహర్షి నుడివినాడు.

మాతృక - కామధేనువు:- కామముల నిచ్చుటచే మాతృకను

కామధేనువందును. యోగులు నిర్విఘ్నస్థానములయందు ధారణచేసి ఇష్టసిద్ధులనొందుట ప్రసిద్ధము. శరీరమునందలి చక్రవిశ్రేణుములయందు అక్షరములు తత్తద్వర్ణములతోడను తత్తదధిదైవతములతోడను ఎట్లభివ్యక్తములగుచున్నదియు వాగుపాసకులు వర్ణించియున్నారు. తదనుగుణముగా తత్తత్ స్థానములయందు మనస్సును ధారణచేసి ఆయాతత్త్వముల సమ్మేళమున ఇష్టసిద్ధులనొందుటయు అనుపపన్నముకాదు. కాని సంకల్పబల మావశ్యకము. సంకల్పబలాశుగుణముగా శీఘ్రసిద్ధి కలుగుచున్నది. ఒకేధనువునుండి వేయబడిన బాణము ధానుష్కానిబుగ్గుమును కొశలముచుట్టి కార్యమును సాధించుటయు సాధింపకుండుటయు సంభవించుచున్నది. ఈసూత్రీయు నాధారముగాచేసికొనియే మంత్రశాస్త్రమువెలపడినది. చక్రములందలి దశచాలనానుపూర్వమగుణముగా మంత్రీవర్ణములు కూర్చబడినందున మంత్రీములందలి వర్ణవ్యత్యయము

కాని వినిమయము కాని సిద్ధిప్రతిబంధకము స్వరము కాలప్రమాణము మొదలగునవియు వాయుధారణ సహకారకములగునందున తద్విపర్యాసము సిద్ధిప్రతిబంధకము. ఇట్టి అదృష్టవ్రేయోజనము కలదగుటచేతనే

“మంత్రోపీనఃస్వరతో వర్ణతోవామిధ్యాప్రయక్తోనతమర్థమాహ నవాగ్న్వజోయజమానం హింపియధేంద్రశత్రుఃస్వరతోపరాధాత్”

అనుకారికచే వినిమయము ప్రతిబంధకమేకాక అనిష్టప్రదమనియు కాసింపబడినది. ఇట్లు శాస్త్రసిద్ధివగు వర్ణానపూర్వీయక్షమగుటయే వేదముల గొప్పతనము.

అధ్యయననియమము లు:- శబ్దముయొక్క అపూర్వశక్తిని గుర్తించినమహర్షులధ్యయనము నొకరికొకముగను యోగముగను గణించి యోగమునకువలెనే అధ్యయనమునకును కోర్కెయముములను విధించిరి. ఉపాకాలమున మేల్కొని కాల్యములనిర్వహించి ప్నాతుడై పవిత్రీచాణియై బ్రహ్మచారియై నమనశో ప్రసన్నమనస్కుడై వర్ణాదుల స్థానప్రయత్న వివేకమునచటచి అర్థమునందు మనస్సునిధారణచేసి మధురిమగను వ్యక్తాక్షరముగను పరిచ్ఛేదసహితముగను సుస్వరయుతిముగను ధైర్యయుతిముగను లయానుగుణముగ పఠించిన అదృష్టప్రయోజనము సిద్ధించును.

‘అపశ్చరం హ్యనయవ్యం విస్వంవ్యాధివీడీతం

అక్షతాశస్త్రీయాపేణ వజ్రీగిరీధార్యతే”

అని ఆపశ్చరేంద్రోష ముష్కోపింపబడినది.

కూత్మక - తదర్థము:- మాతృకావర్ణములు తత్వప్రతిపాదకములగుటచే ఆయావర్ణములచే ప్రతిపాద్యమగు తత్వములు, వాని ఆను

నైదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ ప్రక

పూర్వాయుండలి ప్రయోజనము వానివలన తెలిసికొనదగిన ఆధ్యాత్మవిద్య మొదలగునవి కొన్నితంత్రములయందు వర్ణింపబడినవి. నాట్యవసాన మున పదునాలుగునూరులు డక్కావాద్యమున సనకాదిసిద్ధుల ఉపదేశ మునకై పరమేశ్వరుడు పదునాలుగునూత్రముల ప్రకటించుటయు, ఆయాముఖ లానూత్రములకు వారివారి అభిప్రయోగముగ వ్యాఖ్యచేయుటయు, పాణిన్యాచార్యులవారు తదాధారముగ శబ్దశాస్త్ర మును రచించుటయు లోకప్రసిద్ధము. ఆనూత్రములపై నందికేశకారి కలయందును మాతృకాగ్లాదులు వర్ణింపబడినవి. చిత్రకోపాసనవిధా న ముపనిషత్తులయందు వర్ణింపబడినది. పివిధశాస్త్రప్రణేతలు శబ్దము నెట్లుపాసించినదియు నిరూపించుటకెట్లు తావులేదు. లోకవ్యవహారమున కంటె అధిక ఫలము నిరూపింపబడినందుననే సంస్కృతము దేవభాష యని ప్రతీతి. నేటికాలమున కనుగుణముగ ఆగమానుసారముగ వర్ణ సమామ్నాయమహిమ వర్ణింపబడినది. తండ్రివిశేషమిందములున్నచో ఆగమమే పరిష్కరింపగలదు.

అనుబంధము—1

ధీరీవాణే అనయన వాచో అగ్నిమనసావాణేవదన్మృతాని

తృతీయేణబ్రాహ్మణావాప్యథా నాస్తురీయేగామన్వరివాచధేనోః॥

అధర్వచేద-సప్తమకాండే॥ అనువాకే-సూక్తే-ఋక్-

విద్యారణ్యపాక్ష్యే:- ధీరీవేతిద్వైతేన ఇంద్రాగ్నియతేతసర్వకామః॥

ప్రజాపతింవా॥

~~~~~

ఈదృశీలు వివక్షాగాం శబ్దాభివ్యక్తిః పృథమమభిలషిత
మర్థంవివక్షోః పురుషశ్చ తద్వాచకశబ్దప్రయోగార్థం తద్విశ్వాసశేన
జాతాత్ ప్రయత్నాత్ మూలాధారే ప్రాణవాద్యోః పరిస్పందో
జాయతే తేపరిస్పందేన మూలాధారే సకలశబ్దమూలకారణభూతా
నిష్పందా సూక్ష్మావరావాక్ ఆవిర్భవతి సైవ మూలాధారాత్
ఉద్భవం నాపిదేశం ప్రాప్తా సమావృత్తానరూపా వివక్షితపదార్థదర్శ
నాత్, పశ్యంతీతిషిష్యతే సైవహృదయదేశంప్రాప్తా అర్థవిశేషనిశ్చయ
బుద్ధియుక్తా మధ్యదేశావస్థానాత్ మధ్యమేతిగీయతే సైవకంఠతా
ల్వాదిస్థానేషు వర్ణరూపేణ వ్యజ్యమారావిశేషేణ పరావబోధప్రచం
దావైఖరీతిభిజ్యతే అత్రేవరాద్యపథాత్మకాస్త్రీయశేచా దేహంతర్గ
తత్వాత్ అస్ఫుటత్వేన వివక్షితమర్థం వరేభ్యోపపత్తిపాదయంతి వైఖ
ర్యాత్మకః శబ్దేవ అర్థప్రత్యాయనక్షమః "గుహాత్క్రిశి నిహితానం
గయంతి తురీయంవాచో మనుష్యావదంతి" ఇతిహిగమః "గుహాయాం
స్త్రినిపదాని నిహితాని నార్థంచేదయంతే" ఇతిహియాన్కనవ్యాఖ్యాతం
ఆగమోప—

స్వరూపంజ్యోతిరేవాంతః పరావాగనపాయినీ
యస్యాంధృప్తస్వరూపాయాం అధికారోనివర్తతే
అవిభాగేనపరానాం సర్వతఃపంచృతక్రీమా
ప్రాణాశ్రీయాత్తు పశ్యంతీనుయూరాండరసోపమా
మధ్యమాబుద్ధ్యపాదానా శృతవర్ణపరిగ్రహ
అంతస్సంక్లిప్తరూపాతు సక్రోత్రిముపవర్జిత
తాల్ప్యస్యస్యపృతివ్యంగ్యా పరబోధప్రకాశినీ

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుత్రిక

మనుష్యమాత్రీసులభా తాశ్యావాక్ వైఖరీమతా! ఇతి।

తథాఅస్యాఋచఃఅయమర్థః—ధీత్యా ధ్యానాత్మకేన వివక్షా జన్యప్రియత్న జాతప్రాణవాయుపరిస్పందావిరూపితేన పరావస్థాప న్నేన ప్రథమేన శబ్దబ్రహ్మణా ఇతియావత్ -వాచోగ్రం= “సర్వే వేదాయత్పదమానంతి” ఇతిశ్రుతేః సకలవాక్యప్రతిపాద్యత్వేన ఋచ్యం నిఖిలవాగ్ద్యవహారగ్యవా ఆదిభూతం ప్రజాపతిరూపమర్థం అనయన్ ధ్యానవిషయత్వం ప్రతిపాదితవంతి యేషవివక్షవః మనసా సామాన్య ధర్మగ్రాహణేణ పశ్యంత్యాత్మకేన ద్వితీయేన శబ్దబ్రహ్మణోత్పత్తిః ఋతాని సత్యభూతాని అఖండపరావస్థాపేక్షయా ఉపదుర్గతాని వా నాశ్యాని దేవతావాచక శబ్దవిచారివిషయాణి అవదగ్ తే వివక్షవ త్పతీయేన ధ్యానమనోవచ్చిన్న పరాపశ్యంత్యపేక్షయాత్పతీయత్వం తీర్త్యసంఖ్యాపూరకేణ బ్రహ్మణా అంతర్విధిక్తవర్ణాత్మకేన అర్థవిశే షాద్యవసాయ బుద్ధియుక్తేన మధ్యమాభ్యేనేత్సర్థః! వాప్యధానాః-చర్త యంతః అశబ్దవిషయమర్థం శబ్దవాచ్యత్వేన బోషయంతః, తురీయేణ- చతుర్థేన చతుస్సంఖ్యాపూరకేణ వైశిర్యాత్మకేన వర్ణనచ వాక్యరూపేణ బ్రహ్మణా భేదోః! తాదౌ మైతత్! వాచ్యవాచకయోరభేదాత్ వాచ్యేవాచకశబ్దః మంత్రీప్రతిపాద్యస్య! యద్వాభేనువర్తేనః! అభి మతఫలప్రదానేన వీరినకంఠిణః ప్రజావతేర్నామ, అమన్వతః ఉచ్చా రితవంతిఇత్యర్థః—

అథవావాచో అగ్రీమితపదేన వేదాత్మికాయావాచః నిదానం పర్యవసానభూమిర్వా పరమాత్మలిత్యంవివక్ష్యతే! తాదృశం సకల

వాఙ్మీదానభూతతత్వం యేజ్ఞానవోమహర్షయః దేవావా! ధీతి
కర్మనామైతత్ = ధీత్యాబాహ్యవిషయ వ్యాపృతయాఅక్షవృత్త్యా అస
యోజ్ఞాతుంప్రియత్నంకృతవంతః॥ అనేనజాగ్రదపస్థాభిమాని విశ్వ
సంజ్ఞాత్మనాతత్వంగ్రహేతుం ఉద్యుంజత ఇత్యుక్తంభవతి॥ యేవా
తతోపి సూక్ష్మదర్శినః మనసాకేవలేన అంతఃకరణేన ఋశాని సత్య
బ్రహ్మవిషయాణి వాక్యానిఅవదత్॥ అనేన స్వప్నావస్థాయాం కేవల
మనోవ్యాపారాత్ తదభిమాని తైజసాత్మకబ్రహ్మణా తత్వజ్ఞానాయ
ప్రియతంత ఇత్యుక్తంభవతి॥ యేవా తతోపి అంతరంవస్తుజ్ఞానమానాః
వాప్యభానాః పరిచ్ఛేదావసయసరూప వర్థవాద్ధేతోః తృతీయేన తీర్త్వ
సంఖ్యాపూరణేన బ్రహ్మణాపైతన్యాత్మవా॥ అతీసుషుప్తా కారణ
శరీరాభిమానీ ప్రజ్ఞాచక్షుః పార్శ్వాక్షివక్షితః తేనజాగరస్వప్నావస్థావత్
సుషుప్తా బాహ్యంతిరేంద్రియజనిత విక్షేపాభావాత్ ఆపరిచ్ఛిన్నబ్రహ్మ
భావేన వర్తంతేఇతికేషః॥ ఏవమవస్థాత్రీయ్యాభిమాని విశ్వాదితాదా
త్మేభ్యు తత్త్వంబుభుత్వవః పర్వతేతత్ నిరస్తసమస్తభదం తత్త్వమలభ
మానాఃసంతః ధీకోవాచోఅగ్రం ఇతినిర్దిష్టస్య ఫలప్రదస్యవా పరి
మాత్మనః నామనామకంయత్స్వరూపంప్రతి వర్ధేప్రణతాః తత్ నిరస్త
సమస్తోపాధికం సత్యజ్ఞానాదిలక్షణం తత్త్వం తురీయేణ తుర్యావస్థాప
న్నేన కారణశరీరాభిమానసహితేన సర్వసాక్షిగా వైతన్యేనాత్మవా
అమన్వతహసంతిస్త॥ “గూఢం మూర్ఛం తపసావప్రీతేన తురీయేణ
బ్రహ్మణా అవిందదతి” ఇతి నిగమః—

శీక్షయు శబ్దస్మప్తినిగూర్చి ఇట్టివర్ణన నిచ్చుచున్నది. చూడుడు.

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుత్రిక

ఆత్మాబుద్ధ్యాసమేత్యాహా న్ననోయంతైవిపక్షయా
మనఃకాయాగ్నిమాహంతి సప్రేయతిమారుతం
మారుతస్తూరిసిచరన్ మంద్రంజనయతిస్వరం
సోదీగ్లోమూర్ఖభృహతః పక్షమాపద్యమారుతః
వరాన్ జనయతేతేషాం విభాగః పంచభాస్మృతః

ఆత్మా అంతఃకరణం సంస్కారరూపేణ స్వగతానరాకా
బుద్ధ్యాస్వప్నత్వా సమేత్య ఏకబుద్ధివిషయాన్ కృత్వా తద్బోధనేచ్ఛ
యామనోయంతః కరోతి తదిచ్ఛావస్థనః కాయాగ్నిం జాతరమగ్ని
మభిహంతి సకాయాగ్నిఃసోదీగ్లోసమారుతచిదీగ్లోః ఉర్ధ్వప్రేరిత ఇత్యాది
వ్యాఖ్యా—

ఆంధ్ర సాహిత్యము, ❀ ❀ అలంకార శాస్త్రము

చేదాల తిరువేంగళా చామ్యులు

1. ఆంధ్రులు - వారిప్రాచీనత, వారిభాషాప్రాచీనత.
2. కవిత్వము - దానినిగురించి పాశ్చాత్యులతలంపులు దానివిమర్శ-
3. ప్రాచ్యులతలంపులు - దానివిమర్శ.
4. అలంకారశాస్త్రము - దానిస్వరూపము దానిశాస్త్రవిజ్ఞానము.
5. అది నిర్బంధములపేరిగా? సలహాల? ప్రాదేశికమా? పరి పూర్ణమా?
6. ఆంధ్ర సాహిత్యము యొక్క ప్రారంభదశ - అప్పటివారతలంపులు.
7. అలంకారశాస్త్రమునగుల సిద్ధాంతములనది యెంతవరకు గ్రహించెను.
8. ఆంధ్ర సాహిత్యముయొక్క స్వతంత్రస్థితి - దానివైలక్షణ్యము.

ఆంధ్రులు ఋగ్వేదమునాటివారు. ఐతిహ్యకాలము ననుసరించి ఆంధ్రులలో బట్ట వ్రను వైశ్యామిత్రుడనైన మధుచ్ఛందుడు “అగ్నిమిత్రే పురోహితయజ్ఞస్య దేవమృత్యుం హోతారం రత్నధాతవం” అని యపకీర్తించి ఋగ్వేద ప్రథమ మండలమును దర్శించెను. ఇంకను 31 మండలములో వైశ్యామిత్రుని తండ్రి తాతలు, విశ్యామిత్రుని పుత్రప్రప్రతతులుగూడ ద్రష్టలగునన్నారు. వీరిందర గూడ వైశ్యామిత్రుని పుత్రులగు మనకు సమానవంశజులు. మఱియు దీర్ఘతమునకధ

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ త్రిక

ననుననించి మనకు పోదకుడగు కక్షీవంతుడు ద్రౌపదానున్న సూక్తములు ఋగ్వేదముననున్నవి. ఈ యగ్ని శానిములవలన మనము ఋగ్వేదము నాడే యుంటిమి. ఇందులో మనచేయిగూడ నున్నదికనుక ఋగ్వేదము గూడ మనసాహిత్యమే యనవచ్చును. మఱియు అచటనే కీకటదేశ ప్రశంసగలదు. “కీకటా మాగధామతాః” అను త్రిశాంధ శేషమును బట్టి మగధము కీకటమనబడుచున్నది. మనకు చీకటి, మగడు మగ వాడు ఇత్యాదిపదములున్నవి. మఱియు “చాణూరాంధ్రనిషూదనః” అనుచోటి చాణూరపదముచుక్క అంధ్రపదము కల్పియే ప్రయోగించుటనుబట్టి చూడగా నాంధ్రులకు తమపేరులకు ప్రక్కన అంధ్ర పదము జాతివాచకముగా తప్పక కూర్చబడియుండెడిదేమోయని తోచును. వాగన్న గొడు, వెంకన్న గొడు, చార్ సామెలు, సుబ్బయ్యార్, శివస్వామయ్యార్ ఇత్యాదిపదములందును, సుబ్బారాయుడు, రామా నాయుడు మొదలగువాని యందును జాతివాచకముగా వాచుధేయముల నంటి కన్నడుటలేదా? కనుక మగ+అంధ్ర అనునది క్రమముగా, మగడు అని యైయుండునని తోచును. తెనుగునకు సజాతీయమగు సజాతీయమగు ఆరవములో అది యనుచర్థమున “అమదు” యనునది కన్పట్టును. “శరీయమదు” అంధ్ర అనునది యుచ్చారణ వైకల్యమువలన అమదు అని యైనదేమో! సంద్రము సముద్రమైనదేమో! కాగా తెలుగులో అంధ్రశబ్దపు అవశేషమే అదు, అదిగా మిగిలిపోయి యుండవచ్చును. ఇందుకు బుద్ధి అని విధించి దానికి బిందువునుకట్టిపెట్టు వ్యాకరణము ప్రోద్బలకము. అనగా రామ+ఉ+దు. ఇట్ల రాముండు అగు పనునిర్ణయము మన ఆగ+దు అనియూహింపవచ్చును. అనితే అంధ్ర

యని అకారాంతమైయుండగా అన్దు యని ఉకారాంతత యెట్లావ్వ నందురా? వినుడు ఐతేయబ్రాహ్మణములో “తానను వ్యాజహర అంతాన్వః పౌబాభజ్జేప్తేతి” తపితే న్ధాః పులిందాః పున్దాః శబరః మూతిబాః బహవవతే ఉదన్దాభవంతి.” యనుటవలన ఉదంతత వీరికం దరికు ప్రాచీనమేయని స్పష్టపడును. ఇందుకుతిగిగట్లుగా తిత్సమ మహ ద్వాచకము తెనుగులో మొదట కృతోల్కములగుటతప్పనిసరి. రామ- రాముడు=రాముడు అచ్చతెలుగువాటికి మగ+డు అనియే. దీనిస్వ రూపము గమనింపగా హనుమంతు, రాము, గోపాలు ఇత్యాద్యుదంత ములగు సంస్కృతనమములు తెనుగున కిప్పట్లుగూడ వరిశోధింపగా నాంధ్రులకదంతతసహజమనియు, నట్లు జాతవాచకపదఘటనము సహజమనియు అందువలన తెనుగుపదములందు మగ+అంధ్ర=మగ- డు. తిత్సమములందు రామ యనునదిమొదల రాము యనునదియై పిమ్మట రాము+అంధ్ర చేరి రాముండు, రాముడు ఇత్యాదిగానైనదని తోచును. కాగా మనము మొదట మగధులమనిస్పష్టపడును. ఇందుకు విశ్వమిత్రిని యాశ్రమము అయోధ్యనుండి మిథిళకువచ్చు మార్గములో సుండుటయు సాధకము. తర్వాతి దీర్ఘముని పృతాంతము ననుసరించి యేదో నదీతీరముననుసరించి అంధ్రాదిదేశములకు చేరుటయుపపన్న మగును. ఇట్లు వేదకాలపు సాహిత్యమును గమనించితిమి.

సూత్రకాలమున ఆపస్తంబుడు అంధ్రదేశీయుడని నుపసద్ధము. కావున నతనిసూత్రముల ద్వారమునను అతనిశిష్యుడో గురువో యగు బోధాయనిని ద్వారముననుగూడ సంస్కృతసాహిత్యమున ముకు పాలున్నదని స్పష్టము. బోధ యనుని బ్రహ్మసూత్రవృత్తిగూడ యిట స్పష్టమైయున్నది.

~~~~~  
నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు
 ~~~~~

ఇక కావ్యములకాలమున కాలిదాసు, భారవిదండి కవులములమున నీసాహిత్యమున గొప్పపేరు సంపాదించితిమి. కాలిదాసు అను పదము లోని “కాలి” యనుపదమే యతడు తెలుగువాడని తెలుపును. దండ్యాచార్యుడు అంధజయసింహుని, అతనినగరమును, కొల్లేరు, కాంచీనగరము (నాసిక్యమథ్యగరి) వర్ణించినాడు. అంధుడుగా నుప్రసిద్ధుడగు దండ్యాచార్యుడు భారవికి మనుమడని ప్రసిద్ధిగలదు. కావున నీముగ్గురి సాహిత్యములు అంధ్రసాహిత్యమే. ఇక ప్రాకృతములో హళుని “గాధాసప్తకతి” యుత్తమోత్తమసానము నలంకరించివదనుట జగద్విదితమేగదా! హళునిగ్రంథమందు మన తెలుగుపదములు కుప్పతెప్పలుగా నున్నవి. (౧-౧) రోసఅన్దం. (౧-౭) అప్ప (తండ్రి) (౧-౮) అత్తా (౧౯) నెన (నెనగ) (౧-౧౩) మసి (౧-౧౬) జీ (సంబోధన) మామి=అత్త (౭-౬౪) బుడ్డ (బుడక) (౧-౩౦) రంప=చాట్టు. జరము (ఆమజరము) (౧-౫౦). గోదావరీ, వింధ్యము స్తుతింపబడెను. “పాడీ” (మహిషపోతము). ౧-౬౫, ౧-౬౬. ఫణిము. ఇత్యాదిగా తెలుగుపదములు చాలాయున్నవి. మృచ్ఛకటికములోని ప్రాకృతములో “కూర” యను పరమున నాపదమే “కూల” యని వాడబడి సంస్కృతములో “కూరి” యనబడినది. మరియు నాగార్జునాచార్యుని మార్కండేయిక కాలికరసతంత్రము మొదలగుగ్రంథములు అంధ్రులవేగదా! ఇట్లే కొండయ్య యనునాంధ్రుడు స్వర్ణమొనర్చుటనుగూర్చి యొకగ్రంథమును వ్రాసెననియు దానిని టిబెట్టుభాషలోనికి పరివర్తన మొనర్చిననియు చాలకాలముక్రిందట యాంధ్రపత్రికలో జదివితిని. ఏతావతావేదాదుల గైర్వాణిలోను తత్కాలమునగల ప్రాకృతజన వ్యావహారికభాషయగు

సామప్రాకృతము. (ఇచట తామరసం, పిక, సత, క్రియ్యప్రాత్రపదముల చరిత్ర స్మరింపుము) తర్వాతసంస్కృతము, తర్వాతప్రాకృతము వగైరాలలోను చాలవరకు మన యాంధ్రులసాహిత్య నిర్మాణవైధ్యమున్నది. అంతేకాదు. అసలు అలంకారశాస్త్రమునకు ఇప్పటికే దొరకినవానిలో (భరతనాట్యసూత్రము నువీడగా) మనయాంధ్రుడను దండ్యాచార్యుని కావ్యాదర్శమే ప్రాథమికము. తరువాతిది భావమనుస్మగంధము. ఈ విషయము ఇతరులచే సప్రమాణముగ రుజువొనర్పబడినది. మరియు నీశాస్త్రములో నిప్పటికి ప్రచురణితములుగా నెన్నబడువానిలో మొదటిది మనగ్రంథమగుటయేగాక చివరదికూడ మనయింద్రుడు ఉపద్రష్ట జగన్నాథపండితరాజు రచించిన రసగంగాధరమే. తెలుగులో నీశాస్త్రము రచించినవారిలోగూడ నైళామురాష్ట్రమునకే శ్రీ సుబ్బారావుగారిద్వారా ఈక్రింద క్రింద వ్రాసినది. వీరురచించిన రమ్యాలోకములో వారియుపజ్ఞను, కవితావిషయమున వాఙ్మిగల సవరిశీలనముగు దృష్టిని భావనాబలమును నవ్యతానిరూపణమును కవితావర్ణనాను రహస్యప్రదర్శనమును మనము గమనింపవచ్చును. అదియట్లుండనిండు ఏవో చిల్లర పుస్తకము లెల్లియున్నను పండితలోకమున ప్రసిద్ధినిగణించి ఖోదక్షుముగా తత్వమును వెలువరించినది రసగంగాధరమేకాని తరువాత అట్టిగ్రంథము మరియిప్పటికి పుట్టలేదు. అధవా అలంకారశాస్త్రములో సర్వోపబీవ్యములగు గ్రంథములవాసిన ప్రకృతి ఆంధ్రీకాశ్మీరకలదేకాని ఇతరులదికాదు. ఇందుకొకటి కారణమై యుండవచ్చును. మనము మాగధులమై తమవలె వ్రేలిస్తానమున దక్షిణాపథమునకు వచ్చుటకు మందరనో తరువాతనోగాని కాశ్మీరకులమై యుంటిమి. ఈ

~~~~~  
పాదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు త్రిక
 ~~~~~

విషయము కల్పణుని రాజితరంగిణి కి వ తరంగములో (124 129) వరకు కన్పడుచున్నది. కథాసరితాగరము చివరనన్న శ్లోకమునుబట్టి యాకాశ్మీరరాజవంశము శాలివాహనుని వంశముగా కన్పట్టుచున్నది. కాగా కాశ్మీరదేశపు పరిస్థితులే అచటగల ప్రకృతిశోభావైచిత్ర్యమే సహజమగు నా రామణీయకదృష్టిని భావకపహృదయులకు సమకూర్చును. ప్రకృతిపరిస్థితులుకూడ సహజముగా నాయాశాస్త్రములకు బోధాత్మకములగుట తత్వజ్ఞులకు కొంగ్ర విషయముకాదు. ఇట్లు మనముగూడ కాశ్మీరదేశ నివాసమువలన కాశ్మీర దేశస్థులకుగల పాక ర్యమేహంది అలంకార శాస్త్రరచనకు ఉన్నాముగా జేయబడియుండు మని తోచుచున్నది. తర్వాత క్రమముగా సన్నయభట్టాచార్యుని కాలము నకు ఆంధ్రమహాభారతమును, ఆంధ్రభాషా సాహిత్యములకు నవీన ప్రసానముగాను శుభోదయముగాను స్వీకరించుట యదృష్టమేర్పడినది. అది మొదలుకొని ఈనాటివరకు గన్నట్లు ఆంధ్రసాహిత్యమంతయు ఇంచుమించుగా నిరూపితమై పై నిరూపణమువలన ఆంధ్రభాషా సాహిత్యముల ప్రాచీనత మీకందరికిని విశదమైనది. ఇది ఎట్టిచిహ్నములతో నేర్పడనో గమనింతుము.

కవిత్వము - పాశ్చాత్యుల కలంపులు

ఆంధ్రమహాభారతము ఈనాటి ఆంధ్రభాషలో మొదటిక్రిత మని గ్రహించితిమి. అది సంస్కృతభారతమునకు వట్టి భాషాంతరీకరణముకాదు. అయితే అది యెట్టిదిలనగా సంస్కృతములోని కథాభాగము సమాంత్రముగైకొని సన్నయభట్టాచార్యుడు తనకవితా వైభవమును ఆంధ్రులకు శ్రవోహృదయముల రసాయనముగొల్పించెను. ఈ

నిరూపణకుముందు అనలుకవిత్వమనగా నేమియో మనము విచారింప వలసియున్నది. శంఖములో బోలినగాని తీర్థముగాదను సామెతననువరించి మొదట చాళ్ళాత్మలతలంపుల వచనమిచ్చి కవిత్వమేమియో కనుగొందము. “We mean the art of employing words in such a manner as to produce an illusion on the imagination, the art of doing by means of words what the painter does by means of colours.

“చిత్రీకారుడు రంగులతో చిత్రములు దీర్చునట్లు పదములతో భావనాశక్తిని దిద్దితీర్చుట కవిత్వము” అని మెకాలేతలంపు. అనగా పదములు అనుమాటకు భావముని యర్థముగఁగొనింపవలెను. కాగా కవి యొక్క భావనాశక్తిని మనకు వ్యక్తీకరించుభాష కవిత్వమని తేలుచున్నది. ఈలక్షణము కవిత్వమునకేగాక శాస్త్రీభాషనుగూడ ఆక్రమించుచున్నది. సైన్సులో నేదైననొకడు కొత్తగా నొకవిషయమును బాగుగా భావించిననుకొనుచు, దానిని వ్యక్తీకరించునతడు వ్రాసిన భాషగూడ కవిత్వమే కావలసివచ్చును. అట్లుగాక వస్తుభాషాసీతికి సంబంధించిఁది.గాక ఏదైననొక వైచిత్ర్యమునకుసంబంధించిన భావనయే యందు వివక్షితమగుచో ‘‘నాతెర తొంటికైవడి మాటలాడడు’’ అను నిత్యాదికమగు స్వభావాక్తిగలది కవితకాపోవును. ఇంతొకరిని చూడము. “It is the rhythmic-creation of beauty-Edgar Allen Poe.” అయితో మేళవించిన సంగీతమువినునవ్వడు గల్గు నానందమువంటి ఆనందము మచితశబ్దములతో సౌందర్యచిత్రణము కవిత్వమని Edgar Allen Poe అను అమెరికాదేశీయుని తాత్పర్యము. ఇట్టికవిత్వము “అబజవికాంచె” “అలనాటనాచాంగ

నాదరాధాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుత్రిక

“మానినీమన్మథు మాధవుగావళే” ఇత్యాదులందున్నది. అంతేకాక సరళశైలిగల గద్యము తెనుగుకవిత్వలో నెక్కువగానున్నది. ఉదాహరణమునకు :

“రాజా! జనులకెడ బొటగువిధమున నడచుచు లోకనింద్యముల నుడుగుచు పరులకిలిమికులుకక, యందరత్రోడను పొందిపానగి మనుట తగును.

కారవేత్వరా! కోపమును, తుగ్రిశ్శుపాటును, గర్వమును, నోర్య లేమియు, దురభిమానమును, నిర్వాహిత్యమును, కాపురుషుల గుణములు.”

(రాయబారము-మొహమ్మద్ ఖాసింఖాన్.)

మరియు పద్యములందైనను “వెన్నెలలు నిద్రబోయెడు వేళలయ్యె, ఉదయసామ్రాజ్యవిభవముల్ వదలలేక, మంచులగుడారముల తోడమరిగిపోవు, తారకానంతతులు కాలధర్మనియతి” (తెనుగుత్రోట. రా. సు.) “చదలు పయోదమాలికల శ్యామలమయ్యె తమాలపంక్తులకొదమవనంబు జేకటులకన్ నెలవయ్యె గుమారభీరుడే యదుగుతు డిలుజేర్చుమని యాడెడు నందనిదేశమాలకించి దెసలుచూచుచు జనియె స్నేహతపస్విని రాధయొంటిమై” (ప్రవాసరాధిక రా. సు.) ఇట్టిరకము కవిత్వము అంధ్రభాషలో నచారముగలదు. ఇదియంతయు వైలక్షణ్యముచే సంగ్రహీతము కాదుగదా. “భావనాశక్తిచే సహేతుక మొనర్చి సత్యమును ఆనందదాయకముగా చెప్పుటయే కవిత్వము. నూతనసృష్టియే దానిప్రియోజనము” (జాన్ సన్) “కాంచనరత్నసంఘటిత (2 పు. 2 పే.) కాని లేతనవ్వులు మింటమల్లియలుబూయ కట్టు పుట్టంబు మడతలు గలికడిలి పయిమెరుగు వాకతరగల హూయలు

గులుక, సతివమోహిణిబోలె నయ్యాలిలూగు. (విలాసిని. స. సూ. శాస్త్రీ). “వలకెటువంటిదో మనలేవాడనవచ్చునెయ్యదిరియ్య కలుల జవరాలు తా చదువులోన జపంబులలోన బాయడగ్గఁముగ నెల్లప్పు డ్దను మొగంబున గట్టినయట్లు యందు నానలుచకు నంచు గ ముకులు నవ్వు విధాతకు భంబునీవులేన్” “అదెవినదె శ్రోత్రియందొక్కడతివ నైననదిగి జదలులైపె నన్యాయమునచు, లైచివైచినదానినీ తిరిగి దాని పూసలకొసంగ కేయింప బొద్దునోయె. (పార్వతీవలెయము) ఈతరుకవిత నట్లు సంగ్రహింపగలము”

“The language of imagination and passions”-Hazlit.

రసము భావనాశక్తియు ప్రకటితములగు శబ్దములు కవితయని Hazlit మతము. ఇందు రసము బ్రకటింపవలయునపుడు భావనా శక్తి తప్పనిదే. ఇదిలేనిచో ఏశబ్దమును రసమును ప్రకటింపజాలదనుట సర్వసమ్మతమే. కావున భావన అందు జెప్పవలసిందే. కాగా రసైక ప్రవాహము కవితప్రమమనట్లయినది. కాగా “అరిజూచున్ హరిజూచు కము లందందమందారకీకము” “జలజల గమ్మలేయలు జాల” ఇత్యాదులు వైలక్షణ్యము కనకూలముగా గుర్పరెప్పలుగా నున్నవి. అంతేకాక “మాటుగానైచిన మాంజిష్ఠతెరయెత్తి పంజ మంచముడిగై మంజుషగోప, మొకమమైలమోత మద్దచూపగ రంభ కనకంబుగడుగు బాగాలదొడిగె, నొకటివేసలిమచ్చి యొక్కకేల ఘృతాచి గాజరెక్కలలేల్పు గడియపుచ్చె, నలసభాపమతోడి నలనోక ప్రమోద నీల్వుటద్దబులోనీడజూచె, హరిణిగీలించె నొండుపట్టారకు కంబు, మేనకధరించె పాలిండ్లమీదదెవిదె, అప్పులీనీకేతనాశ్శయిర ముల, గొక్కొ రోకో యటంచును కోళ్ళుకూసె”- (హరవిలాసము.)

అప్పురప్రీతిని నిద్రపోవుటకుఁగి అటు కోళ్ళుగూయుటకుఁగి ఇటు తెల్లవాడుకుయును వస్తువే ప్రదానముగాని రసభావాదులకు ప్రసక్తి లేదు. మరియు “వెచ్చివెట్టిరే బాడిబులు వరాశయట్టి దాశకిన్యాకేళి తప్పజేసి, కులములో వన్నెతిక్కువయ్యెనే గాధిపట్టికి మేనకచుట్టరికము, ననువుగాడైవేళ్లు నాగవాసముగూడి ఘహిమగోల్పడియేనే గూండకర్ణి, స్వారాజ్యమేలుంగ సీరైరె సుర, హల్యా జారుడైనజంభా సురాని, వారికన్నను నీమహాత్ములునునను, వవనవర్ణాలు భక్షులైన వసిరియిరువకచ్చవార్గట్టిగొను మురిమ్రొచ్చులెల్ల, తామరసనేత్రీలిండ్ల బందాలుగారె” — (మనుచరిత్ర). ఇప్పుట తామరసనేత్రీల కిటాక్షము నెప్పుడు తమరూద ప్రసరించునోగదా కృతార్థులమగుదుమని యీ తపములను దొంగవేషములతో నున్నారీ మునులందరు. అంతటి సకల తపోధన చిరాకాంక్షచూచునుగు పరమార్థమునుగూ అప్సరోపనితా సమావేశము ఆనువస్తువే యిటప్రధానము. ఇది పైలక్షణమునకందదు. ఇట్లే “గీ! దైవగతియెవ్వరికి దాటదరముగాదు, చింతచేయంగవలక దాకంతయైన, బలికికప్పంబుగట్టుట గొలుచుటయును, న్యాయముటువలె గావింపు మమరనాథ” — (దళితతారచరిత్రము - కూర్మావతారము.) ఇచట బలవంతునకు కప్పుముగట్టి అతని సేవింతుట యుచితము అగు నర్థాంతరస్వ్యాసముప్రధానము. ఇదియు పైలక్షణమునకందదు. మరియు సత్యమునందును సౌందర్యమునందును ప్రతిభయందునుగల యుత్సాహము కవిత్వమునకు వస్తువు. భావములను భావనాశక్తిచే వ్యక్తపరచుటకు ఫలియత్సించుట కవితామార్గము.

భావసమన్వయమునకు ఆనువైన శైలీసమన్వయము కవితాభాష.

(లేహంటు)సత్యము నందుగలసాందర్యమున, ప్రతిభోత్సాహముచేత భావించుటవలన కవితవీర్యదానము కవిత్యపూర్వరంగమునిరూపింపబడినది. కవిత్యచున్నవాడుమొదట వస్తువిధానస్వరూపమునందుగలసాందర్యమును భావించుటయే. అభావన ప్రకీర్వాణినికలుగదు. ఎవడుప్రతిభావంతుడో వానికేదాని ఉత్సాహమువలన భావన యేర్పడును. అట్లు భావించగా (Imagination) నేర్పడినభావమును వ్యక్తపరచుటకై కవిత ప్రవర్తిల్లును. అనగా తానుకనిపెట్టినసాందర్యమును వ్యక్తపరచుటకై కవి ప్రయత్నించవలెననుట కాని అది భావనాశక్తిచేనగుననియో? యని మానవశయము. సాందర్యమును భావించుటయే భావనగాని, దానిని వ్యక్తీకరించుట కవి భావనవలన కానిననియని మానవశయము. అభిధవలన-అనగా ఉచితకేవల విన్యాసముచేనగును. కవితవలన భావమును గ్రహించుటకు సచ్చాదయునకు భావనకావలయునుగాని, అది కవిభావనగాదు. అదియబుండినందు. ఇక మూడవవాక్యము విషయములో నెన్నోకని వివ్రతిప్రతిలేదు. అదియే గుణలంకార ఇతివృత్తి శయ్యావాద విధముల సూక్ష్మసూక్ష్మతరముగా నిరూపింపబడినది. సీ! “విషయాంకురము గిల్లివేయనివారికి నేనవకిచ్చుడమున కింకెదవచ్చి,

తెగగొనికనలు గడుగనివారికి, త్రిమణంబునకు నెన్నిచాళ్ళపెట్టు చింతలన్నియుమోడు నేయనివారికి బోడియాతలలకు నేడకీడు

ఏమతత్త్వంబుల నెరుగనివారికి నెరుకకు నేయారి కేద తెలివు,

తమమొగంబుజాడు తమజాడుమేనుంగు మీదనున్నవాని మేలిమిరి

సున్నమడుగజూచు చున్నారపాదభక్తి గవ్యభామకాంక్ష గవ్యుపరలు” —(పాం. మ.)

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ కృత

మరియు “నీవట్టెతిరుమణి నీతిరుచూర్లంబు గణికకు వెండిబంగారులానె, నీపుట్టినోచియు నీకాలివేపు వల్వారకాంతకు పట్టుచీరెలానె, నీచుష్టిగూడయు నీతులనీసరులు వేశ్యకు బండుగు లెట్టులానె, నీవేదశాస్త్రములో నీవంశ్యజనములు లంజసే నికి బుంజులగములానె, పెట్టనోపితివా యెవ్వుటబ్బియును, పెట్టలేకున్న విచ్చేయు పెందలకడ, మొదలరోయింతులకు ఒకమునుపెకాక నీసదాచారమేలయ్యు దాసరయ్య” —(విప్రనారాయణచరిత్రము).

యిట్టిదంతయు పైదానికిలక్ష్యముగా చాలయున్నదిగాని “వలపు పచ్చనిదని రక్తి మొలవ బాడికిరహమరుణఃసంయోగ తపింప విసిచి చెలిమి నల్లనిదని నిరసించువిపుడు ప్రేమధవళంబును నింకవిమతువెపుడు” (పిలుపు). “పెనవికదలించిపలికిన పాదలచెంత తెంచిపోసినముత్యాల తీరుదోచె, కదలుచున్నవి నవ్వులింకనుశుభాంగి సూత్రమెచ్చట వైచితో చూపవమ్మ” (ఒక కూట) ఇంకను “చిత్రజుహ్లితూవుమొన జేసిన జేయగనిమ్ము పైధ్వజంబెత్తిన నెత్తరిమ్ము” ఇత్యాది కవిత్వములో వారు జెప్పినవస్తువు సత్యమునగల సంద్యములేదు. కనుక వెనుకటిలక్షణము ఇచట వ్యాపింపదు. కనుకనే “సత్యము శాస్త్రములకు లక్ష్యముగాని కవిత్వమునకు లక్ష్యముగాదు. ప్రాసీలక్ష్యము అనందము. అనగా కవిత్వప్రయోజనము హృదయానందమని ‘కొల్లికీ’ చెప్పుచున్నాడు. ఇదిమన జగన్నాథపండితరాజు నిర్ణయించిన “రమణీయార్థ ప్రతిపాదక శృంఖలావ్యమ్” అనుదాంతో నిండుమించుగా సరిపోవును. అదియుగాక సహృదయ చక్రీవర్తియగు అనందవర్ధనుడు “కావ్యవిషయే చవ్యంగ్య ప్రసీతీనాం సత్యాసత్యవిరూపణస్య అప్రయోజకత్వమేవేతి తత్త్రప్ర

మాణాంతర పరీక్షాకేవలముపక్షాపాదైవ సంపద్యతే" అని స్పష్టపరచెను. ఇకమఱ పోచీమలయభిప్రాయములెట్టివో పరిశీలించుము.

ప్రాముఖ్యతలంపులు - చానివిమర్శ

ప్రాచీనతమునందగిన దండ్యాచార్యుడు "శరీరం తావదిష్టార్థమనిచ్ఛిన్నా పదావళీ" అనెను. అదికాదని భామహుడు.

ఆవోషములు సగుణములు సాలంకారములునగు శబ్దార్థములు కావ్యమనెను. కావ్యప్రకాశకాదుడును శబ్దార్థములే కావ్యమనెనుగాని భామహుడు డెలుకుని కావ్యాత్మను వ్యంగ్యార్థము నితదనందవర్ధనాచార్యులనుండి కైకొనిను. ఈమధ్యలో వామనాచార్యులు "రీతిరాత్మా కావ్యసకీ" అని అదివరలో కావ్యమున కాత్మనిరూపణ మెవ్వరు నెత్తుకొననిదాని మపకీమించెను. ఇతడును "కావ్యశబ్దోయం గుణాలంకార సంస్కృతయో శబ్దార్థయోర్వర్తతే" అని భామహమతమునే యొప్పుకొనెను. ఇట్లు "శబ్దార్థములు కావ్యములు" అనుమార్గము ఆనందవర్ధనుని పర్యంతము కాశ్మీరకులు నడపిరి. దండియిది యుచితముకాదని శబ్దమే కావ్యమనినను తమవాదగు భామహుడు చెప్పినదికనుక అపరిశీలకులగు కాశ్మీరకులు అందరును దండిని గ్రహించక భామహునిమతమే గ్రహించిరి. కాని వారికావ్యస్వరూపము అపరిశీలితమని స్పష్టనూచనతో ఆనందవర్ధనాచార్యులు "కావ్యతత్వార్థదర్శిభిః వాచ్యవాచకసంమిశ్రైః శబ్దాత్కా కావ్యం ఇతివ్యపదేశాన్ వ్యంజకత్వసామ్య్యాత్ ధ్వని రిత్తుక్తః" అనిచెప్పెను. అభినవగుప్తపాదులును లోచనములో మొదట శబ్దారశరీరము కావ్యమను నితరులమతము ననువదించి ఇట్లుఖండించెను.

నాదరాజాదండ్య సాహిత్య పరిషత్తుత్తర

“శబ్దార్థశరీరం కావ్యమితి యదుక్తం తత్తశరీరగ్రహణాదేవ కేవ చిదా
త్మనా తదనుప్రాణితేన భావ్యమేవ తత్త శబ్దప్రావచ్ఛరేభాగ ఏవసన్ని
విశతే-సర్వజనసంవేద్య ధర్మత్వాత్. మూలకృతాదివత్ అర్థఃపునఃసకల
జనసంవేద్యోనభవతి. నచఅర్థమాత్రేణ కావ్యవ్యవదేశః తాత్వికవైదిక
వాక్యేషు తద్భావాత్, తదాహ అర్థః పహ్యదయన్తాఃపుష్కలి” అనంద
వర్ధనాచార్యుల మతమునగూడ విశిష్టవ్యంగ్యార్థ ప్రతిపాదకమగు శబ్ద సీ
శరీరమై కావ్యవ్యవహారమును సమకూర్చునని స్పష్టపరచెను. ఇందు
మూలమున ఇదివరలోని శబ్దార్థయోగము కావ్యము. అది నిరాత్మక
మను మతము అపరిశుద్ధమనియు పరిశీలనాదరిద్దీమనియు వ్యక్తపర
చెను. అంతేకాక ఆనందవర్ధనాచార్యులు ఏమిత్తుచేతమును, విమర్శ
కమునునగు హృదయముతో బాగుగాపరిశీలించి పరిశోధించి యీ
కావ్యస్వరూపవిషయముననేగాక గుణాదివిషయముల సర్వవ్రీ దండ్యా
చార్యులమతమునే స్వీకరించెను. విమృట మమ్మటలు సదోషమని
తెలిసినను అదోహ ఇత్యాది బామహాత్మణమునే స్వీకరించెను. కాని
లోచనాకారుడు చెప్పినదోషము లక్షణమునకు తిప్పలేదు. అయితే
“అదావ్రతీ ప్రజ్వలత్కగ్ని రుచ్చై” రక్షచోట షెనుకటి బామహాత్మ
ణమున కతివ్యాప్తి రాకుండ వ్యంగ్యముతో బైకవిశాలక్షణమును వాక్కు
కమెనరెన్ను. ఈతనివద్దనుండియే అలంకారశాస్త్రములో కేటలాగు
పుస్తకములు పుట్టినవి. అంతకప్పుడమున్న గ్రంథములలో కవిత్వా
విమర్శయే వివిధముఖముల నొనర్చుడినది. ఇట్టోద్భటుని కావ్యారంభా
రసంగ్రహకూడ అలంకారతత్వ విమర్శనయనే వ్యాఖ్యిద్వారా ప్రధాన
మొనర్చినది. మమ్మట డే కేటలాగుడధిని ప్రారంభించెను. ఇతనినిఁటి

తర్వాతవాడు జయదేవుడు చంద్రాలోకమును, విశ్వనాథకవిరాజు సాహిత్యధర్మణమును, ధర్మసూరి సాహిత్యరత్నాకరము వగైరాలను నిర్మించిరి. నుమ్మలమని గ్రంథములలో గ్రాంథవిషయము లేకమును లేదు. కాని అలంకారశాస్త్రములో నిత్యజానరించినంతకల్లోలము నెవ్వరు నొనర్పలేదు. వసుననును దోషమునితడు కల్పించినచే. ఈదోషమెంతమాత్రమును కుదరదు. లక్షణవిరుద్ధము. నిరుపత్తికము స్వచ్ఛాహితము. (చూ. కి ఉచ్ఛో) ఇటువంటికల్లోలము లేక నిత్యజేమియు నలంకారశాస్త్రమునకు, అనగా కవితావిచారమునను కల్పించిన అనగా న్యబుద్ధిబలముతో కామప్రకంచమున గవిపెట్టెగిరూపించిరి గ్రాంథవిషయ మొక్కటియులేదు. ఇంతకుముందున్న వర్ణోక్తి జీవనకారుడు కుంతకుడు చంద్రమదర్పణమనుభవనిధ్వంసగ్రంథమానువ్రాసిన భట్టనాయకుడు వ్యక్తివివేకమనుభవనిని రాణగ్రంథమునువ్రాసిన మహామథట్టు అభిధావృత్తి మాతృకవ్రాసిన ముక్తశబ్దట్టు, అలంకార సర్వస్వము వ్రాసిన రుద్రకవి వీరందరును కవితామార్గమును చాలవిధముల విమర్శించిరి. ఇతని కావ్యధర్మయే చేతకాలేదు. కాగా ఇతనివాటికి భోజదేవుని శృంగారప్రకాశము భోజని సరస్వతీకంఠాభరణము శారదాతనయుని భావప్రకాశము వగైరాగ్రంథములన్నింటను తగు కవితామార్గము ధ్వనిప్రధానముగానుండుటలో శృంగారప్రకాశమునుబట్టి శృంగారైకప్రధానముగా ఏర్పడవలసివచ్చింది. అయితే రసాంతరప్రధానమగునది కవితయే కాకపోవలసివచ్చినది. చూడుడు! “కురువృద్ధుర్ గురువృద్ధబాంధవులనేకుల్ ధారుణిరాజ్యసంపద మదంబునగోమతి” అందువలన “వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం” అని సాహిత్యధర్మణగర్త

~~~~~  
నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు త్రిక
 ~~~~~

వ్రాసెను. అందువలన సకలజనములను కవితృము సంగ్రహించుడిగదిగాని యింతకుమునుపు చెప్పిన వస్తులంతార ప్రధానములగు కావ్యకవితలకు సంగ్రహముకాలేదు. అందువలన నన్నివిధములగు కవితలను సంగ్రహించుట అవశ్యకమైనది. అనగా వహకవులకూడ నీటిప్రవాహముక్రిందికి పైకెగురుటను “జంబూధలాని కవానిపలంతి విమలే జలే, కపికంపితకాభేభ్యో గుళుగుగుళుగుగుళు” అని కపిచేష్టలు, “రాజాభిషేకే మదవిహ్వలాయాః” అని ఘట్టోత్థనము మొదలగు వానినిగూర్చి కవితృమును వ్రాసిరి. దానినంతను సంగ్రహించెడు సరియగులక్షణము వీరవ్యయము రచింపలేదు. అయితే దండ్యాచార్యుడు రచించిన ఇష్టార్థవ్యవచ్చిన్నావదావళి అననది జాగరూకమైయున్నది. కాని అనూయ గ్రీస్తులగు తర్వాతవారు దానిని పరిగ్రహింపక పోవుట చేతను, వారికి సమగ్రలక్ష్య సంగ్రహమును లక్షణరచన చేతకాక పోవుటచేతను, వారిలక్షణములన్నియు నవ్యాప్తి గ్రీస్తములైనవి. అవ్యయ పండితరాజు జగన్నాథుడు “రమణీయార్థ ప్రతిపాదకశ్చక్తికావ్యం” అని లక్షణమొనర్చెను. ఇది దండ్యాచార్యుని లక్షణమునకు సమగ్ర భావ్యమే. ఈ లక్షణమువలన నిదినరలో నిరూపించినట్లు పాశ్చాత్యుల లక్షణమువలన సంగ్రహించఁదగినవియు ప్రాచ్యులక్షణమువలన సంగ్రహింపఁదగినవియునగు సర్వకవితృములును సంగ్రహించుడిగది. ఇట్లు చతురశ్రముగు లక్షణనిర్మాణకీర్తి మొదటినుండి చివరవరకు దండి జగన్నాథులనుబట్టి మనయాంఘ్రులచే! ఇంతేకాదు. సామాన్యముగా సర్వ సమంజసముగా అద్యంతములను సరిగా సమన్వయించి నిరూపించగల

ప్రజ్ఞ అంధులలోనే గన్పట్టుచున్నది చూడుడు. అలంకారశాస్త్రములో ప్రకృతమున గన్పట్టుచున్నదికదా! ఇక కవితానిర్మాణములో సకలకవికలగురువని పేరుండిన కాళిదాసు మనయాంధ్రుడని యింత కుముందే నిరూపించితిమిగదా! అంతేకాక భారతదేశములోని నిజల భాగములుగల నాగరికతాది నానావిధ విజ్ఞానములను దీర్ఘమువలె బ్రకటించు దశకుమారచరితమును రచించినది మనయాంధ్రుడు దండ్య చార్యుడే. విశిష్టాద్వైతమతమును తిప్పిపత్తులలోని భేదాభేదవాక్యములనన్నిటిని స్వీకారోధముగా మీమాంసాన్యాయ సామంజస్యముతో సమన్వయించి సహచరములు యుక్తప్రపంచములో శ్రీ విశిష్టాద్వైతమును స్థాపించి దేశమంతట వ్యాపింపజేసిన శ్రీ భగవద్దామానుజులు అంధ్రులే! ఇంతేకాక భగవద్విషయము గొప్పగ్రంథమును సమగ్ర విజ్ఞానామృతరాశిని నిర్మించినవారు పెరియవార్చాప్రసాద బిళ్ళయ్యను సరవ పేరుతోనున్న నందూరు వరదాచార్యులును నాంధ్రులే. అది యిటుచుడు.

అలంకారశాస్త్రము - దానిస్వరూపము

అసలు కవితాసామగ్రియేది? కవితా పూర్వరంగోత్తరంగములేవి? దానిప్రయోజన పరమార్థములేవి? అదియెల్ల ప్రవర్తించి స్వకావ్య నిర్వాహమునర్చినది? దానిస్థైర్య మెట్లుసంభవించును? ఈవిషయము లిప్పుడు సమాలోచింపవలెను. ఈ విచారణమే అలంకారశాస్త్రము. అట్లు మనలో ప్రవర్తించినదో తెలిసికొందము. అసలు కవిత్వం యెందు కల్పింపచును? ఎట్లుకల్పింపచును? అనువిషయము ముప్పాత్రులలో జెప్పబడినవి.

నాదరాదాదాంద్రే సాహిత్య పరిషత్తుక

“(శ్రీ)ద్వంతు విశ్వేయపేశా అమూరారచంబయోయ ఇన్వ
థా: యత్సమక్షితంవ్యచన్తియే సవాయఅపింఛతీరసం అయంకలిరక
మిషు: అమృతంనిధామూ! ఎంకుకు? అమూరకవి: సుసంసత్ శివోనః”)

ఎట్లుబోధించిన కవియుఁ దేశము హృదయములకెక్కును? “అబో
ధిమంత్రః (గంభీరః) “కవితమసమస్తే అస్తు”. కవిపేళలముగను, గంభీర
ముగను బోధించినపుడే శ్రోతలహృదయములం దాతనియువదేశాన్ని
తము ఆకర్షించి ప్రవహించి స్థిరతరమై ప్రయోజన నిష్పత్తి కల్గించును.
అంతేకాని పేలవముగానుండినగాదు. ఇదియే దండి గ్రామ్యులయని నిర
సింపఁడు. “కనేకారా యమాసం మాసత్వం కామయనేకథం కామం
కంఠర్పచందాలో మయి వామాక్షి నిర్దయః”

అందువలననే యితడు “కామం సర్వోపయోగకారో రిసమశ్లే
నిషాచతుత భాస్వగ్రామ్యతైవై సం భారంవహతిఘాయసా” అనియా
చిత్యముద్రయే సకలసత్కవికావ్యముల పరిగ్రాహ్యులకును చిహ్నమ
నను. దీనిని ఆనందవర్ధనాచార్యులు “అనౌచిత్యా దృతేనాన్య దశ
భంగవ్యకారణం శ్రీసిద్ధా చిత్త బంధస్తు రసస్యోపనిషత్పిరా” అని
దానినిస్వీకరించి, విస్తరించి నిరూపించెను. ఇందువలననే “పేళులనుభా
మయోక్తుల బెద్దనాడు” అనుచోట పేళలపద ముచయోగింపబడినది.
మఱియు గంభీరతయనగా నుదాత్తార్థగర్భిత పర్యవసానమీ పురు
షార్థ పరివసాయియగు రసమును వ్యక్తీకరింపకల్గుట. రసవ్యంజన
ప్రావీణ్యములేచో నాపేళలతకర్థములేదు. కనుకనే అధువాతనులగు
కొందరికావ్యములందు పేళలతయున్నను రసవ్యంజనప్రావీణ్యము లేకుం
డుటచే తేల్కాలమాత్రీ గ్రాహ్యములైనను పర్యంతనిరసములై చిర

స్థాయిల నొందకున్నవి. అదియట్లుండనిండు. దండ్యాచార్యుడు గంభీరతయనగా పురుషార్థ పోషణసాయరస వ్యంజకతయందే, సకలాలంకార వర్ణమును కావ్యమున రసవ్యంజన పర్యవృత్తచేతినే కృతార్థతచెందునని “కావ్యం సర్వోద్యలంకారో రసమర్థేనీషింజతు” అనుమాటలో స్పష్టపరిచెను. దానినే సహృదయ చక్రివర్తియగు నానందవర్ధాచార్యులు ధ్వన్యాలోకములో “సమీక్ష్య వినివేశితః; రూపకాదిరలంకార వర్ణనలియదార్థతాం, సంధిసంధ్యంగఘటనం రసాభివ్యక్త్యేషేక్షయా, నతుకేవలయా శాస్త్రాస్థితి సంపాదనేచ్ఛయా” ఇత్యాదికములచే కావ్యోపయోగమున నన్ని విషయములయందును విస్తరించిరి. సవ్యంజనైక ప్రాముఖ్యమునే నిరూపించెను. కనుకనే పెద్దనార్యుడు “సుఖామయోప్తుః” అనునది చాల సాధిప్రాయమై చరితార్థమగును.

కావున ఆంధ్రీయహాభారతాది గ్రంథములందలిభాష అప్పటి వ్యావహారికకు స్పష్టసిద్ధము. అదియట్లుండనిండు. ఆయితే యిప్పుడు మహాభారతము వాఙ్మోహితులలో విశ్వశ్రేయఃకావ్యం అను నుద్దేశము. “రసవృత్తిః వాక్యార్థతి రసోయథాతథా కవిభిః” అనుప్రయత్నమే అప్పటి తెనుగువిశ్వమునకు రసబంధురమగు నాంధ్రీయహాభారత రూపమున ప్రాప్తమైనది. అప్పటివారు మనవలె స్వధర్మముల నిరసించక “స్వస్థాన కేవలపాథి మతాప్నంతః” అనియుండిరి. అందువలన వెనుకనిరూపించిన మన సాహిత్యము ఆలంకారశాస్త్రమున కనవగనే ప్రవర్తిల్లినది. సంద్యోతములోని మన ఆలంకారశాస్త్రము మాదేకదా. ఇతిరలదికాదు. మఱియు ఇది నియమముల పోగొడు. ఇట్టి భాషముతోనే చాలమందియెక్కులు దానిని విశ్రాంతిమన సత్వవిద్యాబుధుల

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు

హాలుమాత్రీమే. దానిశాస్త్రీతయు నెన్నో యితరాంశములలో నిరూపించి. ఆ విజ్ఞానమును మరతెల్లవారు స్వీకరణముగించుకొనినో పరిశీలించును.)

కనుకనే నవీన కవివగుడును “కలవు రసరామగీయకములు కృతులను, మాధురీపారభములు గాధువునబలె, రసము లంతఃకరణయోగరంజనములు, రామగీయక మాకర్షక రమ్యరచన” యనెను అయితే ఈకవి దేనినిభావించును ఎట్లు భావించును. ఎందుకు భావించును. అట్లు చేయుటలోగల పరమప్రయోజనమేమి? ఈ ప్రశ్నలకు ఉత్తరము ఇచ్చుచున్నవో కనుగొందము “సంరక్షగాదుభక్తియే కాయమవ్రామన్నా విరంశుద్ధమహాకవిత్వం కవిత్వమే పరిభాషస్వయంభూతి యథా తథ్యతో అర్థా విదధాచ్ఛాస్త్రీభ్యః స్వమాభ్యః” అని ఈశావాస్యము నుడువుచున్నది. దీనిభావమిది. వ్రాసినదిభరితమై న్నాయన మూహ భీభత్సమై శరీరమువలె నపరిశుభ్రమును అశుచియు పాపావహమునగు నీవ్రీకృతిని తద్వ్యతిరేకముగా ననగా అవ్రాణముగను, అన్నా విరముగను, శుద్ధముగను, అపాపవిధిముగను, శుక్రీముగను అసలు శరీరమేకానట్లుగా ననగా నేవిధమున నేహత్యయులేకుండ భావింపగలిగి యుండగలవలెను. అందుకు తనమనసు తనస్వాధీనములో నుండవలెను. ఇట్లు భావించినదానిని స్వనామర్థమువలన (స్వయంభూతి స్వయంభవ తీతి) సంఘమున ఎవరికివానికి తిగిపట్టుగా (యాథాతిథ్యతి) యోగమేమి విధాయకములగు పురుషార్థములను (అథ్యాగ) చిరకాలము (శాశ్వతీభ్యస్వమాభ్యః) నమకూడజాలునట్లు (వ్యవధాల్) నిరూపింప గలుగవలెను. కాజేకవి. పురుషార్థసాధనముగా నిరూపించుటకై ఈ

కృత్వతిని భావించుటయే కవియొక్క కృత్యమని తేలినది. మరియు “మీస్తే విషశస్సంబధూవుః తాత్వావిశంతు మనసా శివేన” అనుట వలన నెంత మరీమనమైనను నెంతఘోరమైనను నెంతటిజాలు గొల్పు నరైనను సువేశుద్ధముగను, సుస్మిగ్ధముగను, శాంతస్థిరముగను భావింప వలయును. అనగా వానియందుగల సౌందర్యమును భావింపవలయుననియే పరమార్థము. కనుకనే అధునాతనుడగు మహాకవి యిట్లనుచు న్నాడు. “సరవచైతన్య రంజిత జగతియందు, కవిగ్రహింపగరాని వస్తువులుగలవె, రాశ్యనేడ్పించు పచ్చివిరహలభాతి, ఎళ్ళచే జోలపాడించు తల్లులు” కనుకనే “మట్టిలోబడ్డబీడము మంజుశును, బండమై చెలువార సంబంధమరసి ఆతిమలీమన గర్భనంపతిత బిందువద్యుతాకృతి గొను రహస్యములుపోల్చె” మరియు “కమలి కృల్కిన వస్తుదయము గ్రసించి, సుభగభూతిగామార్పు నీ శుద్ధమూర్తి, వక్షమునదాల్చి కొండల బరువుమోయు, కడుపుగోయునా పగలను గారవించు” ఇట్లే “పాదద్వంద్యము నేలమోపి పవనుంబంధించి పంచేంద్రియోన్మాదంబు బరిమాన్చి బుద్ధితకు మారామహత్తించి నిష్ఠేదబ్రహ్మపదావలంబన రతిన్ గ్రీడించు యోగింద్రుమర్యాదన్ నకరము విక్రమించె గరి పాదాశ్రాంత నిర్వక్రయై” ఇట్లు సుందరముగా భావించి పురుషార్థసాధనముగా లోకుల కుపదేశించుటయే ఆతనిభావనకు ప్రయోజనము. ఇట్లుపదేశించుట స్వతంత్రముగా నొనర్పరాదా ప్రకృతిభావన యేల నన్నెచో “సఖాదన్తః కాం వాచస్పతే పృథివీనసోన్యః” అని యుపనిషద్వాక్యమువలన విప్రకృతియే చేతనలకు సమస్తవిధములను భారకపోషక భోగ్యభూతముగనుక దీనినే సరిగా వాఁకి పురుషార్థసాధన

సాహిత్య పరిషత్ క్రిక

ముగా నిరూపించవలయునని తేలును. సఖా యువదానిని విమర్శించి కాంతా సమతత్వము నిరూపింపవలెననగా నీతడు మాచునదొక వ్యాజముగా నుంచుకొని ధ్యానైకప్రవణముగా నిరూపింపవలెనని “యత్సమ తీతం సదాయ అసింపతీరసం” అనువాక్యమున స్పష్టము. ఈ నిరూపణమున కంతకును పరమప్రయోజన మేమనగా “అమూల్యః కవిః సుపం సత్ శివోనః పృథివీయాహీ రాజా ఇవ తిదేహీ రాష్ట్రం” అనినడు పట్టినది. అనగా నందువలన వైయక్తముగా కావ్యాస్వాదముకలిగిన ప్రతివ్యక్తియు “కావ్యంయ క సేర్థకృతే వ్యవహార విదేశితే రక్షితయే” యనినట్లుగా నీ ప్రయోజనములనొంది వ్యవహారజ్ఞాన సంపన్నుడై సభ్యుడు కాగలుగును. సామిప్తికముగా నీ శివసుందర కవితాస్వాదము వలన రాష్ట్రమంతయు సభ్యులైగా యేర్పడగలదనుట. కనుకనే “ప్రాణులకు సరస స్వముల్ వ్యాధులకు మహామధుల్ సుఖపాదన పోషణకు దివ్యఘృతమ్ బుతుకళాదృశ్యములు సమృద్ధముగనిప్పు తల్లి సర్పింపరాదే” అనట యుపపన్నమగును.

రాష్ట్రమంతయు సకలవిధముల ధర్మాభివృద్ధి నొంది తద్వారా పురుషార్థసంపాదకమై, సర్వవిధముల నాగరికతా సంపన్నమై, సభ్య జాతియగును. ఇట్టి యభివృద్ధి రాష్ట్రమునకు కవి కల్పించును. కనుకనే కవి రాష్ట్రములో రాజవంటివాడని చెప్పబడినది. రాష్ట్రమునకు స్వ విధముల క్షేమంకరుడగువాడు రాష్ట్రమునందంతటను రాజవలె గౌరవింపఁడుటలో నాశ్చర్యకేమున్నది? కనుకనే “సుకవితా యద్యస్మి రాజ్యేనకిం” అనునది యేర్పడెనది. రాజసకుల యితరభారమేమియు లేక రాష్ట్రమున గౌరవింపఁడుటయే యిందుల పరమార్థము. ఈ కార

అంధసాహిత్యము-తిరిగిరాకాస్తమం

ణమును గమనించియే పోదీచులగు మహారాజులు కవులను, కావ్యములను మిక్కిలి గౌరవించిరి. శ్రీ రామాయణమును గమనింపుడు. అనలునన్నయభట్టారకుడుగాని, తిక్కనాచ్యుడుగాని భారతమును రచించుటలో నీయర్థమే ప్రధానమైనది. అప్పటి ప్రభువగు రాజరాజవరేంద్రుడు అంతకుపూర్వము భౌద్ధ జైనాదిమతముల హడావుడియు, రాజోపద్రవాదులు మొదలగు ననేక విప్లవములవలన రాష్ట్రములోని ప్రజలకు సరియగు ధర్మమార్గవిచక్షణ కలుగకుండుటకు లక్షించి అది ధర్మశాస్త్ర ప్రవచనాదులనుగాని రూల్సు నేర్పరచుటవలనగాని ప్రజలయందంతటను నిరుపప్లవముగను, మృదుమధురముగను, హృదయంగమముగను, సుసాధ్యముగాదని గ్రహించి సకలవిధ పురుషార్థసాధనముగు భారతమును తెనుగొనర్చుటతో నీ సకలప్రయోజనమును రాష్ట్రప్రజలకు సంభవింపగలవని భావించి పైకారణమువలననే రామాయణము కన్న గూడ తపస్త్రిత స్పష్టచరిత్రవలనను, ఆఖ్యానోపాఖ్యానముల వలనను భారతమే ప్రజలకు ముగిహమనుట నభ్యర్థితముగా నిశ్చయించి, సన్నయభట్టారకు నందుకు పోర్థించెను. అతడును తనకుగల యర్హతను “తన కలబ్రిహ్మను” ఇత్యాదులచే పరామర్శించి చూచుకొని కృతిపతికిగల యర్హతను “రాజకులైక భూషణుడు రాజమనోహరుడు” ఇత్యాదులచే వివేచించి గ్రంథమునకుగల వివక్షిత గుణసంపత్తిని “ఆయుష్మం లితిహాస” గ్రంథరచనయందు ఇత్యాదులచే బ్రకటించి “అదరహాయ సార వివిధార్థ సమృత్తణంబుగల్గి యుపాదేశపద్ధతం భృతమై పెనుపొందియుండు మహాభారత సమీకారచప బంధుభుంధు. భారతమును “సారమర్తి”...అయ్యెను. అంతేకాని యీమధ్య నెవ్వ

సాదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్పత్రిక

యోయనినట్లు పండితులకు మాత్రమే తెలియుటకు నాడు ఈ గ్రంథమును రచించినది. “జగద్ధితః బుగన్” అని యచట స్పష్టముగా నుడివియేయున్నాడు. అథవా పండితులగువానికి అనువాదముతో నేమిటని. వారు సంస్కృతమునుండియే గ్రహింపగలుగుదురు. ఇప్పుడు సంస్కృత పండితులగు తెలుగువాని చూడరాదా? స్వభాషా ద్రోహులగుట ను. ప్రత్యక్షమేగదా? అప్పటి జనసామాన్యములోని వానికి నన్నయభట్టు భారతమును తెలిసికొనగల్గినంత తెలుసుంపగలమున్నది. లేనిచో నతడు వ్రాసిన గ్రంథమున కేమి ప్రయోజనము? సామాన్యలోకమా యితని భాషను గ్రహింపలేదని మీరంటిరి. పండితలోకమునకా యిది సులభమేదామో! కనుక నిట్టి సిద్ధాంతపునదిని చేయించుట రాజరాజు నకును చేయుట యితనికిని అనుచితమై అప్పుడే పండితలోకమున నీకన్నోలము పొడనూపి యీ గ్రంథము అపొంచువారులేక నశించిపోయెడిది. ఇది యంతకాలము నిల్చుటకు ఏ యూనివర్సిటీవారు అప్పటినుండి తక్కి పాఠ్యముగా నిర్ణయించిరి? కనుక వారు చెప్పినట్లే గ్రంథము పండితలోకముమాత్రమే తెలిసికొను భాషలో వ్రాయబడలేదు. అట్లే అయినచో పు అథర్వణ భారతమువలె నప్పుడే నశించెడిది. అథర్వణాదుల భారతము నశించుటకు కారణమేమి? అతనికవిత్వము వట్టి సంస్కృతపదములే! చివరవి భక్తులుమాత్రము తెలుగుకొనవలెను. “నతరానాపనినాథ” గ్రంథమంతయు నిక్లేయన్నందున జనసామాన్యమున కర్థముగాక యాదరము పడయరయ్యెను. అందువలన నది నశించెను. ఇట్లే కొంతకొంత యాదరపాత్రమగు నన్నయదోషుని కుమార సంభవాదికము కూడ లే పూర్తిగా నశించక మాటుమణిగి యుండవలసివచ్చెను. నన్నయ భార

తమునందుకూడ సమాసములున్నను, అవియన్నియు జనసామాన్యమున వ్యవహారములోని కదములతో కూర్చినవేయగుట, లోకమునకు సుగ్రహములై యతిమాధుర్యమును సమకూర్చి, హృదయాకర్షమునై నవి. చూడుడు. “కరుణించి యిందునాకుఁ, బురోహితునిగాగ మీసువుతు పనితున్, పరమ తపోనైష్ఠికు బా, మరీయమని యనూభిరాము సోమశ్రవసుఁ” యీ రీతులతో జనసామాన్యమునకు సుగ్రహములగు పద్ధతియే “ఇతరుల ధరరమ్యత నాదరింప” అని సవిశేషముగా పేర్కొనెను. మరియు నిట్లున్నను, కవితాఛక్కిగ నుండనిచో మహాకవులు నిరసించురు. అప్పుడు గ్రంథమునకు విశిష్టగౌరవము చేకూరదు. కనుకనే “సారమత్యాగవీందులు ప్రసన్నకిథా కవితార్థయుక్తిలో నారసిమేలువాని తరులక్షర రమ్యత నాదరింప” “నానాచిర గృహసూక్తినిధి నిన్నయభటు తెనుంగునన్ మహా, భారత సంహితారచన బంధురుడయ్యె జగద్ధితంబుగన్” అనగా నిదివరలో నిరూపించినట్లు మహాకవిత్వ లక్షణముగు సకలరస సమర్పకత్వము “ప్రసన్నకిథాకృతార్థయుక్తి” అనుటతో వ్యంగ్యమొనర్పబడినది. “సమర్పకత్వం శబ్దానాం యత్తు సర్వరసాకృతిః సప్రసాదో గుణోఽస్థాయః సర్వసాధారణ క్రియః” అనిగదా ప్రసాదస్వరూపము. అనగా ఆయా కథాసందర్భము లందుఆయా రసములు స్ఫురించునట్లు అర్థగతమగు ప్రసాదమును గణమున,

“ఇతరు లక్షరరమ్యత నాదరింప” యనుటలో శబ్దగత ప్రసాదమును భాషామార్గవ సుగ్రహత్వములును, రీతి శయ్యాపాక విశేషములును, ఇందు కలుగునని వ్యక్తమొనర్చెను. ఇట్లు సకలజగత్తునకును హితముగా నీ భారతసంహిత రచితమైనది. అంతేకాని పండితులకోరకు.


~~~~~  
నాదరాజాదూర్ధ సాహిత్య పరిషత్తు
 ~~~~~

మాత్రీపీఠాదు, అట్లేయగుచో “జగద్ధితంబుగనీ” అనుపదము నిర్ధ
 కము గాదా? అదివట్టి యూతమాట యందుమా కుదరదు. అప్పుడే
 వ్రాయుచు యారాజునకే యుక్తిమేయబడిన పావులూరి మల్లన గణిత
 శాస్త్రమునకూక నిట్టిభాషయే వాడబడినది. గణితశాస్త్రము జనసా
 మాన్యము నపేక్షించి వ్రాయుచునది. అందు పండితైక గ్రాహ్యమగు
 భాష వాడుదురా? అట్లువాచనచో రాష్ట్రజేయార్థ ముద్వోగించు
 ప్రభువరేణ్యుడు దానివాదరించువా? కావున నందు ప్రజాసామాన్య
 మునకు సుగ్రహమగు భాషయే వాడబడినదని యంగీకరింపవలెను.
 అట్టిభాషయేకల నన్నయభట్టాచకుని గ్రంథమును తత్త్వ యోగజ్ఞము
 మేకదా? మరియు మహాభారత సంహిత జగద్ధితమే కానిచో “తెలు
 గున రచియింపు యుక్తియెము” మరిచ కృతిపతి జగద్ధితమును కల్పిం
 పచాలని అనగా జనసామాన్యమున కర్థముగాని యాగ్రంథమును జగ
 ద్ధితంబునుటను అంగీకరించువా? అప్పుడు పండితపరిషత్తు లున్నటుల నన్న
 యభట్టు (“సత్యశాంతర నరసింహవంబుల ముదంబలరెడ్ గొనియాడి”)
 పద్యములవల్ల తెలియవచ్చినదికదా! అవి దీనిని వెంటనే శాసించవా?
 మరియు అన్నింటికన్న ప్రబలవాక్యము ఈ గ్రంథము చిరకాలమును
 దీయు అనగా పదివందల సంవత్సరములనుండియు నిష్పటివరికు గూడా
 నిలచియుండుటయే యిది ప్రజాసామాన్యమునకు సుగ్రహము, రంజక
 మునని స్పష్టపరుచుచున్నది. అయితే యిప్పుడు లోకములో నందరు
 నాభారతము నర్థమొనరింతుకొనగలరా అనినచో కొందరు లేకపోవ
 చ్చును. కారణమేమనగా నన్నయభట్టునాటికే మనమిప్పుడున్నంత
 సంస్కృత భాషాదూరులమై యుండలేదు. ఇంతమేల ఏబదిసంవత్సర

ముల క్రిందటగూడ ఇప్పుడున్నంత దూరముగా మనము సంస్కృత భాష కందలేదు. నన్నయభట్టనాడు అచ్చటచట ప్రాకృతభాషలు కొంచెము కొంచెము వాడబడుచుండును. కాననమలించుకు దృష్టాంతములు. సంస్కృతమునందు మిక్కిలిఅదర ముప్పటికున్నది. తెలుగిత ఎక్కువగా ముదరలేదు. అందువలన అప్పటికి జనసామాన్యమున కిర్థమగు భాషలో నన్నయభట్టాచార్యుడు వ్రాసిననట పరిమార్చము. అతిర్వాత రెండువందల సంవత్సరముల నాటి కింకను తెలుగుమీరి దేశములో ప్రాకృతపువాడుక బాగా తగ్గిపోయియుండిగా ప్రాకృతైక వ్యవహార్యమగు కన్నదాది మిక్కిలిమగు తెలుగును వైకళ్యమును జూను తెనుగని స్వీకరించిరి. కాని దానిని వైదికైవ్యము అనగా శ్రీష్టలోక మెక్కుడుగా నాదింపలేదు. కాని 'తెనుగు ముదిరిపోవుట' గాంచి అప్పటికి లోకసామాన్యమునకు సుగ్రహమగు తెలుగులోనే తిక్కనార్యుడు-అనగా సంస్కృత మొకవంతుగాను తెలుగు మూడువంతులుగాను గల భాషలోనే తనభారతమును జనసామాన్యమునకు విప్పించెను. యిప్పటికి మనము స్వదేశ స్వభాషాదులందు వ్రీరిని విడినాడటవలన మనకు భారతాది గ్రంథజాలము చాలదవ్వగా కన్నట్టచున్నది. కాని దత్తమండలములం దింకిని సీ భాషను గ్రహించగలవారు చాలామంది యున్నారు. దానిని గ్రహించలేకపోవుట మనలోపమేగాని, ప్రాచీనములు వారికాలమున లోకములో నెలవారులేని భాషలో వాగ్గ్రంథములు వ్రాయలేదు. ఇట్లు ఈ నిరూపణమువలన ఆంధ్రహాసభాచర్యము శీఘ్రజనసామాన్యపు వ్యవహారమునందున్న భాషలో యిప్పటి యాంధ్రరాష్ట్ర ప్రజాజ్ఞేయము నుద్దేశించి రచించబడినదని స్పష్టమ కాగలదు.

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుత్రిక

తాగా మరోభారతము నాంధ్రీకించుటలో నపుడు “విశ్వ శ్రేయః కావ్యం” అను మద్దేశమే ప్రవర్తకము. “రసవృత్తిః కావ్యే, నాథోహి రసోయథా తిథంకవిభిః” అనుప్రయత్నమే అప్పటి తెనుగు విశ్వమునకు రసబంధురముగు నాంధ్రమహాభారతము రూపమున శ్రేయ మైనది. అప్పటివారు మరవలేగాక “స్వస్థాన వేషభాషాభి మతా స్సంతో రసప్రబుధభియః” లోకే బహుమన్యంతే వైకృతకావ్యాని చాన్యదపశయ” అను వాక్యముపాఠముగ నుండిరి. అందువలన వెనుక నిరూపించిన మన సాహిత్యము (ఆద్యప్రాంత, గైర్వాణీ, సంస్కృత నవ్య ప్రాప్తికాంధ్ర భాషలలోనిది) అంతయు అలంకారశాస్త్ర మున కనుగుణముగానే ప్రవర్తించినది. ఇందువలనగూడ సంస్కృతి ములో నున్న యలంకారశాస్త్రము వచ్చినదిగూడానని గ్రహింపవచ్చును. మనదే కానిచో దాని ననుసరించి వాకేల గ్రంథనిర్మాణ మొనర్చును? వారు మరియు నవి నియములువోగు తాడు. ఉట్టి భావ ములతోనే కొంతమంది దానిని సరిగా పరికిలింపక నిరసించుచున్నారు. అది సలహాలరాదేయే, దానిశాస్త్రత్రయన నేమియో యిదివరలో నిరూపించితిమి. ఆ విజ్ఞానమును మనవా రెట్లుపయోగించుకొనిరో యిక పరికిలింపము.

• అలంకారశాస్త్రమునకు విధాయకత్వములేదు

అయితే రసప్రధానముగానే బయలుదేరిన కవిత రామరామ చమత్కారచూత్ర ప్రభాసమై యేర్పడినది. అందు వాస్తవిక కవితకు గూడ నవకాశమున్నది. అసలు రసము స్ఫురించుటలో మనముదాని నాస్పందించుటయు ఈ విషయమును గట్టిగా విచారించినవారు భట్లనా

యకుడు, మహిమభట్టు, అభివవగుచు పాదులు, జగన్నాథపండితుడు, వీరి విచారణలన్నియు నిట వివరింపబూనను. కాని చివరకు భట్టనాయకుని భావనా భోగీకృతుల స్థానమున వ్యంజనావృత్తి యాదేశింపబడినది. దీనిస్వరూపమిది. శబ్దము వాచ్యవృత్తిచే దెలుపు నర్థముకన్న సూచించునర్థము అపారముగానుండును. విదగ్ధులగువారు ముఖ్యమును చమత్కారమయము నగు నర్థమును నోటితో జెప్పనొల్లరు. అట్లూరకుండుటవలననే చమత్కారకసారమగు నా ముఖ్యమైనయర్థము అనంతముగా విచిత్రముగా స్ఫురించును. ఇది లోకశాస్త్రానుభవ సిద్ధము. ఈ యర్థమునే పాశ్చాత్యుడగు కార్టైటు మహాశయుడును “If the speech be time the silence is eternity” అని నిరూపించెను. ఇప్పటికి వ్యంజనావృత్తివలన సనంత చమత్కారసారమగు రసాదికము స్ఫురించి యాస్వాదగోచరమగునని తేలినది. అట్టి కావ్యమును రచించుటయే మహాకవికి పెరమలక్ష్యము. అయితే కావ్యముయొక్క మంచి చెడ్డలను నిర్ణయించువారు సహృదయులు. దీనిలక్ష్యమిది కావ్యమును వినుటవలన సహృదయులకుగల్గు దుఃఖి విస్తర వికాసాదులు కావ్యముయొక్క ఉత్తమత నిర్ణయనని యింకొక వోట విస్తరముగానిరూపించి యుంటిమి. దాని పర్యవసన్నార్థమును తెల్పెదము. కావ్యము కల్గించు హృదయవికాసము సమగ్రమై హృదయమున చిరస్థాయిగా నెలగొనునో అది యుత్తమోత్తమము. చిరస్థాయికాకున్నను హృదయమును వికాసింపజేయునది యుత్తమము. హృదయమును విస్తరింపజేయునది అనగా ముడిమాత్రము వివర్ణనది మధ్యమము హృదయమునకు దుఃఖిమాత్ర

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు త్రిక

మను అనగా సుత్యంపమాత్రము గల్పించునది అధమము. పై జెప్పిన ప్రకారముల నన్నింటిని నిరూపించునది అలంకారశాస్త్రము.

అయితే “రసప్రధానాశ్చబార్థాః గుణాలంకారవృత్తయః, రీతయశ్చేయతీ శాస్త్రప్రమేయం కావ్యపద్ధతిః” అని విద్యానాథుడు గుణాలంకార వృత్తి రీత్యాది నిరూపణమే అలంకారశాస్త్ర ప్రమేయ మనుచున్నాడే! యశవచ్చును. వాని నిరూపణమంతయు నీశాస్త్రకృత్యమే. వాని నిరూపణమనగా నెట్లు? ముప్పట్ల విద్యానాథులవలె కేటలాగు పద్ధతియో? కాదు. ఇక నేమి? పైజెప్పిన గుణాలంకార, వృత్తి రీతి శయ్యాసాకాదులు స్వాభావికముగా రసములకెట్లు అంగములగునో అనగా రసములకును గుణాదులకును ఎట్టి స్వాభావికసంబంధమున్నదో అదియుండుటకు గారణమేమో? ఈసంబంధ మెప్పుడు స్వాభావికమై మరెప్పుడు అస్వాభావికమగునో ఈ గుణాదులవలన రసాదులు సాహజకమార్గమున (Natural path) వ్యంగ్యములగునో? రసములనగా నేమియో? వానిచ్చరూప స్వభావాదులెట్టివో? ఇవియన్నిటికి సరిగా విచారించి మనకుబోధించి యుత్తమోత్తమ కావ్యనిర్మాణమునకు వలయుసలహాల నొనంగునదే యలంకారశాస్త్రము. ఇట్టి తత్త్వనిరూపణ మును బట్టియే వీనిని శాస్త్రములందురుగాని, సేదాదులవలె విధాయకత్వమునుబట్టి గాదు. అది వాఙ్మిత్రమే! మిగిలినదేనికిగూడ, అనగా వ్యాకరణాదులకు వేనికిగూడ శాస్త్రీత్వము విధాయకత్వరూప మగునదిలేదు. కనుక నీశాస్త్రమంతయు సలహాలరాశియేకాని నిర్బంధముల గుంపుగాదని తెలియవలెను. చూడుడు. ఆ శాస్త్రీకారులే యెట్లు

అంధ్రసాహిత్యము-తలంకారకావ్యము

చెప్పచున్నాడు! “ధ్వన్యాత్మభూతే శృంగారే సమీక్ష్య వినికేఠిః
 రూపకాది రలంకారవర్గ ఏతి యథార్థతాం సంధిసంధ్యంగ ఘటనం
 రసావివ్యక్త్యపేక్షయా, నతు కేవలయా శాస్త్రస్థితి సంపాదనేచ్ఛయా।
 రసభావాది తాత్పర్యచాశ్రిత్య వినివేశనం, ఆలంకృతీనాం పర్వాసామ
 లంకా రత్నసాధనం తమర్థమవలంబితే యేంగినం తే గుణాస్త్రూతాః,
 అంగాశ్రితాస్త్రలంకారాః మంతవ్యాః కటకాదివత్” ఇత్యాద్యానంద
 వర్థనాచార్యుడు “ముఖమిష్టార్థ సంసిద్ధా కిం హీనస్వాత్మతాత్మనాం”
 అని దండ్యాచార్యుడు. మరియు “న్యూనమ వ్యత్రీ యైః శైశ్విదంతైః
 కావ్యం న దుష్కృతి, యద్యుపాక్షేప సమ్మత్తి రాధాభయతిరద్విదః”
 అందు స్పష్టముగానుడిచెను.

ఇంటిలోని పూజ్యులన్ని నేమరించి వెలుగుదీపిక నార్పితిమి లతాంగి
 ప్రణయరేఖయు నాకాకిరణమునంత కటికిచీకట్లపాలయు కానరావు.
 ఆపాలికనే

మొగ్గగట్టిన తెలుకారుమోజునైచి రేఖలెత్తిన మోహచఙ్ఘుతువుగడిచి
 కునుపదళకయి యుత్కంఠ గొనినయోర్పు తుదిగృళిం చెడినిట్టూర్పు
 తో నయింబుల.

దీనిని నిరూపించి మధుకరమునకుగల్గు ప్రతిపద్యగతిని వ్యంగ్య
 మొనర్చుచున్నాడు.

“రాజా! జనులకెడబాటగు విధమున నడచుచు లోకనింద్యముల
 నునుగుచు పరులకలిది కలుకక, యందరితోడను బొందిపొసగి మనుట
 తగును. కొరవేళ్ళరా! లోపమును, త్రోసివేసెదను, గర్వమును, నోర్వ
 లేమియు, దురభిమానమును, నిర్వాహ్యపారత్వమును, కాపురువుల గూ
 ములు”
 రాయబారము, మొహమ్మద ఖాసీంఖాన్.

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర త్రిక

ఇంతవరకు నిరూపించిన దానినిబట్టి ఇది ప్రాదేశికశాస్త్రము కాదనియు సాంస్కృతికమేననియు స్పష్టపడినది. సాంస్కృతికమనగా అన్ని దేశములందును అన్ని కాలములందును అన్ని వాఙ్మయములందును కవులకాచిత్య సంపన్నమగు రసాస్వాదమును సమకూర్చుటయే ప్రధాన కృత్యమనుటలోగాని, తదనుగుణముగానే మిగిలిన యంశముల సమకూర్చుకొనవలయు ననుటలోగాని, ప్రతిభాబలముననే యిట్టి యుత్తమ కవిత్వ మేర్పడుననుటలోగాని, వ్యుత్పత్త్యభ్యాసములు కవికి ప్రతిభా కార్యమును సరిగా నిర్వహించుట కావశ్యకము అనుటలోగాని, యెట్టి విద్యోగివర్తియు నెవ్వరికిని కలుగజాలదుకదా!

ఆంధ్ర సాహిత్యము - దాని ప్రారంభదశ

ఆంధ్ర సాహిత్యముయొక్క ప్రారంభ దశను గురించి యిదివరలో గొంత నిరూపించితిమి. దీనికి చారిత్రాత్మకమగు ప్రారంభమిటు వివక్షితము కాదు. అలంకార శాస్త్రానుగుణ్యమిటు వివక్షితము. నన్నయభట్టారకునకుముందు వెన్నెలకదముల వద్దెలా ఏవేవో కొన్ని యున్నవన్నను అవియు సలభములుకాలేదు. శానకపద్యములలో సాహిత్యములేదు. ఇక భట్టారకుని ఆంధ్రమహాభారతముతోనే మనము ప్రారంభింపవలెను. అప్పటికి దండిభావ హుల (ప్రాచీనాలంకారికుల) అభిప్రాయమే సమాదృతమైనది.

“అదిరాజ యశోబింబమాదర్శం ప్రాశ్నవాఙ్మయం, కేషామసన్నిధానే పిన స్వయం వశ్యశశ్యతి. ఇహాశిష్టానాం శిష్టానామపి నిర్వవాచామేవ ప్రసాదేన లోకయాతాప్రసిద్ధ్యతి. అశశి ప్రజానాం వ్యుత్పత్తి మఖిసంధాయ నూరయః వ చాం విచిత్రమార్గాణాం నిబ

బంధుః క్రియావిధిం తైశ్శరీరంచ కావ్యానామలంకారాశ్చ దర్శితాః।
శరీరంతావదిప్తార్థ వ్యవచ్చిన్నాపదావళీ. గద్యంపద్యంచ విశ్రేణితత
త్రిధైవవ్యవస్థితం.....గద్యపద్య ముయ్యాశాచిచ్ఛంపూరి త్యేషా
యతే”-దండి కావ్యాదర్శము.

ఇంచుమించుగా నిట్టి యాశయమే భట్టారకుని ప్రారంభమునను
తిన్ననార్యుని విరాటపర్వాదియందును సూచితమైనది. కాగా “కావ్య
ము విశ్వేశ్రేయస్కరమనీయు నందుకై ధర్మాది పురుషార్థ సుసీరిత
సంపాద్యమనియు దదా సూత్రితముగానే రసనిర్వహణమును గల్గెలాద
రింపవలెననియు నందుకే “ప్రసన్నకథా కవిత్వార్థయక్తిః అక్షరదస్మతః”
యావశ్యకమను గట్టియూహలు కల్గి వెనుకటి “విశ్వేశ్రేయః” అను
శ్లోకమును “స రమ్యతీ” అనుపద్యము నేర్పడినవి. ఇది నన్నయ యొ
క్కని తలంపేగాక, “కవీంద్రీయః, ఇతరులు” అనుటయు “సత్సభాం
తర సరసీవనంబులు” అనుటయు వలన నాకాలపు కవిపండిత జనసా
మాన్యపు టూహలుగానే కన్పట్టెను. అట్లు మైయందరి యాశయముల
నాదరించి యేర్పడినది కనుకనే భట్టారకునికవిత “భువనోబీన్యో”
మైనది. “ఆ మూడుపర్వములలో నామాన్యభాను తెలుగులరసికాని
కృతుల దాము రచించిరి తిక్కనగ్రామణి మొదలైన తొంటి తెలుగు
కవీంద్రుల్.”-అప్పకవి.

శకుంతలోపాఖ్యానమును బడికింపుడు.

చ॥ సురిజలపూరితంబులగు నూతులు నూరిటికన్న సూన్యత
వ్రోత యొకపావిత్రము మరీ బావులునూరిటికన్న నొక

నాదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు త్రిక

సత్కృతువదిమేలు తగ్గితోతేతంబున కన్న సుతుండుమేలు
తత్సుత శతకంబుకన్న నొకసూత్ర వాక్యముమేలు చూడగన్.

—పారాలంకారము.

చ॥ విమలయశోనిధి పురుషవృత్త మెరుంగుచునుండు జూవె
వేదములును బంచభూతములు ధర్మపు సంస్కలు సంతరాత్మయున్
యముచు జుండ్రీ సూర్యులు సహంబుచు రాత్రియు నన్యహాపదా
ర్థములివి యుంగగా నరుడు దక్కొననేర్చునె తన్ను చూచిలగా.

—విశాదము.

క॥ సతియును గుణవతియు బ్రణావతియు ననువ్రతయునైన వనితనవజ్ఞా
న్వితవృష్టి జూచు నతిదుర్మతి కిహముం బరముగలదె మతిబికింపన్.

—పరికిరము

ఉ॥ కాదనకిట్టిపాటి యపకారము తక్షకుడే కవిప్రసం
బోధనజేసి చేసె నరపుంగవ! నీవు ననేక భూసురా
పాడిత సర్పయాగమున భస్మము నేయుము తక్షకాదికా
కోదరసంహతికొ సుతవహాశ్శ మహాలోగ్ర శిఖాపయంబులగా.

—వ్యతిరేకము.

తిక్కనాద్యుడును “కావున భారతామృతము కర్ణపుటంబుల
నారగోలి యాంధ్రావలిమోదముం బొరయునట్లుగ నని నన్నయయూ
పాల కించుమించుగా సరిపోవునట్లు నుడికారపు సొంపుతో రచించెను.
చూడును నన్నయయందు రసచిర్వహణ దృష్టియు కథాప్రగతియు
గ్రంథముండగా తిక్కనయందు మాటల అల్లికపాండికయు వర్ణనా
రశీకయు నెక్కడు కన్పట్టును.

మాటల యుక్తికవాదిక.

చ॥ పగ యడగించుటెంతయు శుభంబది తెన్నయడంగునే ఒగం

ఒగవగ గొన్నమాల్కొనక పల్కెకయండవచ్చు టెట్లు దా

దెగమొదలెత్తిపోవ పగదీర్చగ వచ్చిన గౌర్యమొందు నే

మిగతి దలంచిన ఒగకు మేలిమి లేమి ధ్రువంబు కేశవా.

సమాన ప్రకరణమున నిరువురి కవితలయందుగల భేదమును గమనింతుము.

సీ॥ పలుకులముద్దును గలికేక్కాల్గన్నల తెలివును పలుద చన్నలబెడగు
నలఘుకాంచీపద స్థలను యొప్పును లలితాననేందు మండలముచియు
నగిసికటటిల కుంతిలముల కాంతియు నెలజవ్వనంబున విలసనమును
నలసభావంబున పొలుపును మెలుపును గలుగు నగ్గిరి కన తలచితలచి.

—పన్నయ

సీ॥ నెత్తమ్మిరేకుల మెత్తదనముదెచ్చి యచ్చునబెట్టిన ట్లండమొంది

చక్రివాకంబుల చంద్రబుగొనితెచ్చి కుప్పలుసేసిన ట్లాకృతిమెఱసి

చందురునునుగాంతి కందెక్కికూర్చి బాగునకుదెచ్చినయట్లు గొమరుమిగిలి

యశకులంబులకప్పు గలయంతయును బుచ్చి నాటకోసినభంగి నవక మెక్కి

యంఘ్రితలములు గుచములు నాననంబు గచభరంబును నీట్లున్న రుచిర

మూర్తి. —తిక్కన.

మొదటిపద్యములో స్వభావోక్తియు తదాలంబనకవి గు రతియు నుండి అలంకారమయత్న సిద్ధమై భావములంకరించునను నలంకార శాస్త్రమర్యాద వ్యక్తమగును. రెండవపద్యమున వర్ణనావైదిశ్యమును మాటలో నిండించుక బ్రయత్నముననేర్పడు స్వభావోక్తియు నభిలా

నాదరాజావాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ త్రిక

మకు తగినట్లు పెట్టిన నగలవలె నున్నవి. మొత్తముమీద నలంకారములు సన్నయ కప్పియున్న సిద్ధములై యొదుగుచుండగా తిక్కనార్యుఁడు ఈప్రయత్న సిద్ధములై యందగించుచున్నవి.

తిక్కన యలంకారరచన కొక్క యుదాహరణము.

రక్కెసమాటలాడెదరు రాజును దమ్ములు వానిలోన నీ
వాక్కటియైన గాదనక యాకొనియుండుట యంతకంటె మే
లక్కట యిట్లు వేడికొననై నను బోయెదనో మయోధయం
డెక్కడ భూమిలోన సగమిచ్చుట యెక్కడ దానవాంతకా!

— చరిత్రాంశరాలంకారము.

భావధ్వని తిన్నపయం దెక్కుడుగా బ్రేవర్తిల్లినది. రసధ్వని భట్టాభిరుచునందు విస్తరిల్లినది. ఇట్లు వ్యంగ్యప్రధానముగానే కావ్యములు ప్రవర్తిల్లినవి. వాస్తవికత తొలగకుండ రసభావాదిసంభాస మొనర్చుటలో జక్కనిప్రయత్న మొనర్పబడినది.

సీ॥ పరుచూడ్కిముద్దియ వదనంబుపై బాణి తివుటమైనునుగాంతి
తీవుగోలు, నుందరీరత్నంబు చూపు మనోరము నడుగులయొప్పు పై
సల్లనడరు, బతివిలోకనములు పడతుక మైదీవి గలయంగ బలుమరు మెల
గుచుండు, వెలదికటాక్షముల్ విభునిపై గ్రమమున నెగసి మోమున
జోకి మగిడివచ్చు.

తే॥ నొండురువుల లీ జెమటలనూసి వేగుపడిన చాచ్చున నవ
యర భంగులందు, దగిలి మునున దడయు నిద్దఱ విళాలనయన దీప్తు
లు నెఱుకువ బయలుపడగ.

ఉత్తరాభిమన్యుల యభిలాష వ్యంగ్యము ఉత్త్రేక్ష యంత
వెగలుగల్గింపదు. స్వభావోక్తి చరణచతుష్టయమున మున్నది. తేటగీతి
మూడుచరణములను అభిలాషాను భావములు హృదయభావ మెరుక
వడజేయుచు నందముగానున్నవి.

రసప్రధానమగు కవిత్వము శబ్దద్యోత్యము.

అజ్ఞాచున్ హరిజాచు జూచుకిము లందందంద మందారకే
సరమాలా మకరంబిందు నలిలన్యంబింబు లందంబులై దొరగంబ
య్యెద కొంగుకింతతొలగం వోడ్తో శరాసారముకో దరహసామృత
పూరమున్ గురియుచుం దన్యంగి హేలాగతిన్. —ఉత్తర హరివంశము.

అర్థద్యోత్యము.

మః! జనరన్ ప్రేతల కిండుకే! యును లేకుండంగ గోపాలకృష్ణుని
శ్రమోవి సుధారసంబు గొనుచున్ జోద్యంబుగా మోయుచుకో
దనపద్యంబులు నేత్రపర్వములుగా దర్పించె బూర్వంబునా వనితా!
యెట్టితపంబు జేసెనొకొ! యీవంశంబు వంశంబులోన్. —భాగవతము.

శ్రీనాథుని కవిత్వమునందు అలంకారములు పర్యాయోక్తము
ఉల్లేఖము మొదలగునవి వాస్తవికత నెక్కువ వీడకుండనే విలసిల్లును.

సీ॥ ధరియింపనేర్పిరి ధర్మపెట్టెనుప్రేళ్ళ లీలమాణిక్యాంగు శీయకములు
కల్పింపనేర్పిరి గంగవాటిమీద గస్తూరికా పుండ్రకములనాసల
సవరింపనేర్పిరి జన్నిదంబులమోలె దారహారము ముత్యాలనదులు
చెర్చంగనేర్పిరి శిఖలనెన్నడుమల కమ్మనికొత్త చెంగల్వవిరుల
ధామముల వెండియును బైడిదడబడంగ బ్రాహ్మణోత్తము లగ్నిహారములలోన్,
వేమభూపాలు డనుజన్ము పీఠభద్రు, ధాత్రీయేరింప
గొతమీ ధాత్రీయందు. మరీయు,

నాదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర పుస్తకము

కవిరాజుకంఠంబు గొగిలించెను గదా! పురవీధి వెదురెండ పొగడదండ
అంధ్రునై వధకర్త యంప్రియగృంబున దగిలియుండెను గదా! నిగళయు
గము, వీరభద్రారెడ్డి విద్వాంసుముంజేత వియ్యనందెను గదా! వెదురు
గొడియ, సార్వభౌముని భుజాస్తంభ మెక్కినుకదా! నగరివాకిటనుండు
నల్లగుండు. కృష్ణమోహన్ కౌనిపోయె నింత ఫలము, బిఁబిలాక్షులు తిని
పోయె తిలలు పెనలు, బొడ్డుపల్లెను గొడ్డేరి మోసపోతి, నెట్లుచెల్లెను
దంకంబుకేడునూరు.

వీనియందంతటను అలంకారములే స్వతంత్రములై చమత్కారము
నొదవించును. కాని పోతరాజు కవిత్వమును గనుగొనుడు.

సీ! కోలాహలముమాని కొలువుడీ సూలార తలగిడివింపడి తప
సులార, ఘణురైత్రకుడు నిక్కి పన్నకేంద్రములార పగిలుతులై చనుడి
దిక్పాలులార, గానంబునెయ్యడీ గంధర్వవరులార సందడిబడకుడి సాధ్యు
లార, అడుడీస్వర్యంబు సప్తరోజనులార చేరిక మ్రోక్కుడీ సిద్ధులార,
శుద్ధ కర్పూరవాసిత సురభిమధుర భవ్యనూతనమైరే యపానజనిత,
సుఖవీరీనత నమరారి చొక్కినాడు శాంతిలేదందు నిచ్చలు జారులధిప.

మరియు,

సీ! కమనీయ భూమిభాగములు లేకున్నవే పడియుండుటకు
దూది పరుపులేరి, సహజంబులౌ కరాఁజలులు లేకున్నవే భోజనభా
జన పుంజమేలరి, వల్కలాఁజన కుశావలులు లేకున్నవే కట్టుదుకూల
నంఘంబులేరి! గొనకొనివసియింప గుహలులేకున్నవే ప్రాసాదసాధాది
పటలమేలరి, ఫలరసాదుల గురియవే పాదపములు, స్వాదులములనుండ
వేసకలనదులు, పానగ బిచ్చంబువెట్టరే పుణ్యసతులు ధనమదాంధుల
కొలువేల కాపసులకు.

ఈతని అలంకారములన్నియు రసవత్ప్రవాహమున లీనమగును.
ఇదిచూడుడు.

మందారమకరిచ నూర్జ్యముచ దేలు మధుపంబువోవునే మదన
ములకు, నిర్మల మందాకినీ పీచికలదేలు రాయంచ జనునె తరంగిణులకు,
పూర్ణేందు చంద్రికా స్ఫులితచకోరకం బగునునే సాంద్రసీహారములకు,
లలిత రసాలవల్లవ ఖాదియై చొక్కు కోయిల నేరునే కుటజములకు.
నంబుజోదర దివ్య పాచారవింద చింతనామృతపాన విశేషమత్త చిత్త
మేరీతి నితరంబు సేరనెర్పు, విసతగుణశీల మాటలు వేయువేల.

ఆన అలంకారములకు నిర్వృత్తిసిద్ధతయే రసమును వ్యక్తికరించు
టలో ముఖ్యప్రయోజకమని అలంకారికుల మతము. అది నన్నయ
పోతనాయందు బాగా కుడిచిది. ఇదివరలో రసభావధ్వనుల నుదా
హరించి అలంకారముల సాహజ్యకప్రతిభ వానియవస్థసించుటను నిరూ
పించితిమి. ఇక వస్త్రలంకారముల వ్యంగ్యమను కవిత్వమును బరిశీ
లించెము.

మ॥ ధనదాంతః పురతారహారములు మాదః పాలబాలా ఘన,
స్తన కాశ్మీరము ధర్మరాజతరుణీ సంవాసన కొశేయముగ, దనుజేం
ద్రారి కతావరోధ దయితాధమ్నిల మాల్యంబులుగ, గినుకందెచ్చి
ఘటింపజూచు జయలక్ష్మి నిత్య నైవభ్యయున్.—నాచన సోమధు.

మ॥ అతడంతంతకు వ్రాలి వాలుబలిమిన్ హాహాలాహంకీర్తి
యా, న్ముతభంగిన్ వివిధాస్త్రధారలు సమిష్టామిన్ వెలాయ్చుగ బ్రభా
పతి పీవ్రద్యుతి సోదరాం రభీనీపాదాత కుంతంబులన్, బ్రతిపిరప్రమాద
కపోల ఫలక ప్రాంతాల కాంతంబులన్.—డిటా.

నాదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్పత్రిక

ఈ సందర్భములో నొకవిషయము చెప్పక తప్పకన్నది. పాపము చాలమంది జపీనులు క్లెషయేదో వస్తుధ్వనియేదో గుఱుతింపజాలక సాగిసిన మహాకవుల పద్యరత్నముల దవ్వల బట్టుచున్నారు.

మ॥ భరమై తోచు కుటుంబరక్షణకురా బ్రాల్మాలి చింతన్నిరంతర తాళీదళసంపుట ప్రకరకాంతారమ్మునం దర్థపుం జెరపాటన్ జెగగొట్టి తజ్జపరివద్విజ్ఞాత చౌర్యక్రియా సరసుండై కొఱతంజడక గుళవి వృధ్వీభృతన మీపక్షితిన్.—అల్లసాని పెద్దన.

ఈపద్యమున కొఱుతయని యుండకున్న దోస మెదవుననిరి. కాని యది యవాలోచితము ప్రకృతిస్థలము వ్యంగ్యస్థలము శబ్దశ్లేషస్థలము కాదు. అట్లయిన గూడి దోషముగాకుండగా నికి వాస్తవమునకు వ్యంగ్యస్థలమగు నీచోట వారనకొనినదోస మేమాలియును బొసగదు. వివరములకు నా “ఆంధ్ర కావ్యాలంకార మాలివృత్తి” ని జూచునది.

అయితే ఆనందవర్ధనాచార్యులు వస్తుధ్వని శబ్దశక్తి మూలమున సంగీకరింపలేదుగదా యందురా? పొరపాటు. మూడవ యద్వ్యోతములో “కూపోధవాకింపడడః కృతోహం” అనుచోట పదప్రకాశ్యమగు ధ్వనిలో “ఁడ” పదము కూపసా మానాధికరణ్యము నొందునని వ్రాసియున్నాడుకదా! అది వస్తుధ్వనికాక మరేమి? మరి “అక్షిప్త ఏవాలంకారి” అనుకారికలో స్పష్టముగా కింకోక్తిలో శబ్దశక్తి మూలకధ్వనిని వస్తువిషయమున నిశ్చేదించియుండగా మీరు పైయుదాహరణను ఒట్టి “వస్తుధ్వని ఆనందవర్ధనాభి మతమే” నని యూహించుట సమంజసమా? యని యందురా? తృతీయోద్వ్యోతములో పదవజైకజేత

వాక్యములచే వస్తుధర్మని స్పష్టనిరూపితమై యుండగా నతనికిది యనభి
 మతమనట యుక్తమా? యని మేమనుచున్నాము. అయితే “అక్షిప్త
 ఏవాలంకారః” యనుచోటి నిషేధమునకు భావమేమందురా? ఎదట
 వాక్యమున శ్లేష భాసించునో అట శబ్దశక్తిమూలక వస్తుధర్మనిని జెప్ప
 జనదు. ఏమనగా నట నది వాచ్యశ్లేషకన్న వ్యతిరిక్తము. గాకుండుట
 వలన శ్లేషకన్న న్యూనము తాగిరమై యున్నది. ఏమనగా వస్తువుకన్న
 నలంకారమే యధిక ప్రమాదకరముకా? ఈ విషయము లెడవ
 యుద్వేగితమననే నిరూపితమై యున్నది. “వాక్యవృత్తే ప్రదాశ్రీ
 యాత్” అనుస్థలమును ఒడికిలిండుకొనెడు. కనుక పైజెప్పిన స్థలము
 లందు వాచ్యశ్లేషయేకాని వస్తుధర్మనియనట యుక్తముకాదు. ఇక
 ఒకదైక నిరూపణీయ స్థలములలో నెవగా నుభయార్థ వ్యతిరేకదనక్షమ
 మగు పదమాత్రిమిని వస్తువు వ్యంగ్యమగుట యుక్తమేనని యాసంద
 వర్థనాచార్యుల తాత్పర్యము. ఈ విషయమును మూడవ యుద్వేగిత
 ములో మహాప్రభుత్వమునందు “పదప్రకాశ శబ్దశక్తి మూలానరణన
 వ్యంగ్యైః పిన్వనౌ వికేషణకవిస్యో భయార్థ సంబంధయోగ్యస్య,
 యోజకం పదమంతరేణ యోజన మశాబ్దమ వ్యధావదవస్థితం” అను
 చోట మూలమును, వ్యాఖ్యలో “అభిధేయం తితాన్వయధాక్షిప్తం చత
 యో రలంకార మాత్రమోః” అనుచోట “అలంకార మాత్రీయాః”
 అని వాచ్యమగుచది గూడ అలంకారి మగుననటలోను కవి గుర్తించి
 తెలిసికొనవలెను. ఇట్లు శబ్దశక్తిమూలక వస్తుధర్మని అనఁచ వర్థనా
 చార్యుల మతమేనని నిర్ధరము.

నాదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు

మరియు నీ సాహిత్యమున సకలవిద్యలును సకలకళలును చేరగలవనియు, నవియన్నియు నీ సాహిత్యమున కంగములై దీనికి పుష్టికొందించుటకాక, నీనిచ్చియోజనముగు పురుషాగ్రోవదేశమునకు దోడ్పడి దీనికి చిరస్థాయిక గల్పించుచు ఆలంకారశాస్త్రపు టాశయును, నిజమై యిది. సాహిత్యశబ్దపు వ్యుత్పత్తిని గమనించినను నిదియే తేలును. చూడుము. సంహితావాంఛితముతోఁగూడిన అనగా హితముచుపదేశించు, సంహితావాంఛితము అనగా నేకప్రయోజనము సంభవముతో నీకవి తాపందవమున చేయున్నవానియొక్క, భావకేంద్రము సాహిత్యమున వ్యుత్పత్తి ఏకపద బోధ్యములగువానికి పరస్పరార్థయము మీఠాంస నెఱింగినచానికి జెప్పనక్కరలేదు. “యజేతి” యనుచోట నొక యాశ్వాసమునందే బోధింపబడు రెండుభావనలకును, “పశునా” అనుచోటగల పుంస్త్రైకత్వములకును పశువుతోను నన్వయము వానికి ప్రథమప్రత్యక్షమే. కనుక నిట్లు సకలకళలును సకలశాస్త్రములును తమకేను స్వస్థలములందు భిన్నభిన్న ప్రయోజనములకై నేరుపేరు రూపములతో అనగా స్వసాధారణ రూపములతో నుండుగాక ఈ సాహిత్యమున గలిగియున్నవచ్చునప్పుడు మాత్రము అవియన్నియు గలిసి యేకప్రయోజనమును, హితోపదేశరూపమును, రసాస్వాదనముద్వారా సమకూర్చు జలంపుతోనే యిటబ్రేవేణించును. అయితే యిబ్రేవేణునవి యిచటికనువగు వేషముతో జేరవలయుననిగాని, తమతమఅసాధారణ రూపములతోగాదు. ఏదైన నొకసభలో ప్రవేశింపగోరువాడు తత్సభాచితమును, సర్వసభ్య సాధారణమునగు వేషమునే ధరింపవలయునుగాని, అచటి సభ్యులందరికిని వ్యగ్రముగానుండు వేషమును, తనకసాధా

అంధ్రసాహిత్యము-తెలంగాణాస్థము

రణమైనను స్వీకరింపరాదు కదా! కిన్నక నల్లే యీ కవితాసభయందు
 కేరు పోడియు కిశ కానిండు, శాస్త్రముకానిండు, ముచ్చేనైనకానిండు,
 ఇచటి కుచితముగు వేషమునే ధరింపవలెను. ఇచటి కుచితముగు వేషమేది?
 ఈ కవితాప్రస్థానమువ్యంజనా ప్రస్థానముగదా! అనగా యీ కవిర
 వైయంజనిక వేషమునే ధరించునుగదా! కావున నిటజేరువవి
 యన్నియుగూడ నట్టి వైయంజనిక వేషమును తప్పక ధరింపవలెననుట.
 కాగా శాస్త్రములు, కిశలు, లోకన్యాయములు ఇవియవియనీల
 సమస్తమును వ్యంజనా ప్రాధాన్యమును వేషమును ధరించి, సభ్యతను
 సంపాదించుకొనియే యిట బ్రజేరింపవలెను. ఇంకొక విషయమును
 గూడ విచారించుడు. కవిరియన నేమి? కవిక సందనోద్యానము వం
 టిది. ఇందు రసికులగువారెల్లరు విహరించి, దానివలన నానందము
 నొందలేని దానియొకయోగి వేషున్నది? కావున సకలశాస్త్రము
 లును సకలకిశలును ఈ సందనోద్యానమున దమ యిచ్చవచ్చినట్లు విహ
 రించి, చూడరుల నానందింపజేసి, విమలజీవితమునకును, అందువలన సంద
 నోద్యానపుశోభకును, సైర్యమును సంపాదించుట యవశ్యకర్తవ్యము.
 రసికులు పలువురు విహరించునపుడు చూడరు లానందించుటయు, వారి
 విహారమున నుద్యానపుశోభ యభివృద్ధి నొందుటయు వారి విహారణ
 సమిత్తమున నాయుద్యానము రోజురోజు సవనవ వైచిత్ర్యములతో
 చిరకాల మెనలారునట్లు ద్యాననిర్మాతలు ప్రియర్థించుటయు, నట్లు
 ద్యానము చిరకాల మెనలారుటయు, లోకానుభవ సిద్ధమేకదా! అట్టి
 తేరు నట సమన్వయించుకొనుడు. సకలకిశ శాస్త్రాధిపతియై నిట

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు

విహరించుటవలన నీకవితకు శోభ యభివృద్ధి జెంది నవ నవ వైచిత్ర్యములు సమకూడుటయు, నందుకై కవి ప్రయత్నించుటయు సంభవలన నీకవిత ఆచంద్ర తారార్కస్థాయియై నిర్భలుటయు నిటగ్రాహ్యము.

అయితే సందనోద్యానమున విహరింప దలంచువా రుద్యాన విహారమున కనువగు వేషముతోనే యటప్రవేశింప నర్హులుకాని యింకొకరిన గాడుకదా! మరీమనముగు వేషముతో నిట రసికులు ప్రవేశింపవత్తురా? వచ్చిన ప్రవేశింపనిత్తురా? అట్లు ప్రవేశించినచో రసికులు మెత్తురా? కవితోపవనమున లండరును వైయంజనిక నైపథ్యముననే బ్రవేశింతురు. ప్రవేశింపనొకురు. అట్లయిన నే యింతురు. అట్లుగానిచో నిరసించుదు. ఇట్లు సకలమునకును నిట ప్రవేశము వ్యంజనా నైపథ్యమున నభ్యర్థితమేనని సిద్ధమగు నాశయమును మర తెలుగుసాహిత్య మతివీరితో నవిశేషముగా నాదరించినది.

అయితే యిట గొందఱు పండితంమునకులకొక విప్రీతిపత్తి అయినది. ఆదిభౌతిక, ఆధ్యాత్మికములు (ఫిజిక్సు, మెటఫిజిక్సు) అనురెండు రకములుగల శాస్త్రములలో గణితాదులగు మొదటివి కవితలో చేరజాలవు. ఇక రెండవవిగూడ శృంగారావలంబనా ప్రాణమేయనదగి రసికరంజనా భివృద్ధి చరితార్థమగు కవితయందు చేరుటకు వీలులేదు. ఏమనగా వ్యామోహ దర్శనమువలనగాని శృంగారాది సంపత్తి యేర్పడదు. ఇక నివియా యాధ్యాత్మికశాస్త్రములు వాదమోహ దర్శనమునకు ప్రత్యక్షవిరుద్ధమగు తత్త్వదర్శనము పైననే యాధారపడి విజృంభించునవి. కావున వీనికిని పైవానికిని యరస్థరము ప్రబలవిరోధము గదా! ఇవి యెట్లును కవితలో చేరజాలవు. శాంతాది సందర్భములందు

గూడ వాస్తవికత నాధారమొప్పుకొనినచో రంజకతాప్రీతిమగు కవిత యేర్పడజాలదు. వాస్తవికతను వీడుచో దదేకావలంబకమగు శాస్త్రాది సందర్భము సమీపిడదు. తత్త్వవిజ్ఞానము పరిచింతనము మొదలగు వానివలనగదా శాస్త్రాదిసందర్భములు సమకూడునది? ఇందువలననే దేశరూపకకాదునివంటి కొందరు విద్వాంసులు అసలు శాస్త్రము కాదనిరి. అనగా “కవితయందును దదాలంబనకమగు నాట్యమునందును శాస్త్రమునకు జోటులేదు.” అని తాత్పర్యము. ఇది వారి వాద సారాంశము.

ఇదియంతయు నజ్ఞానదుర్భాసముల విజృంభణము. ఏమనగా నిజముగా కవితామార్గమున జేరలేనియవి-కళలు, శాస్త్రములు, శిల్పములు, విద్యలు అన్నియుగూడ-స్వస్వరూపమునే గోలుపోవును. అనగా కళలు కళలుగావు, శాస్త్రములు శాస్త్రములుగావు, శిల్పముకాదు, విద్యయుకాదు ఏమి! వాని యన్నిటిప్రయోజనమేమి? సకలజన సామాన్యమునకును పురుషార్థసంధానము. శాస్తీతి-శాస్త్రం, కలయత్యనేక పురుషార్థానితికలా. కీలయత్యనేన వస్తుతత్వాదికమితిశిల్పం; వేత్తనయా పరతత్త్వమితి విద్యా అని వ్యత్యతలు. మొదట శిల్పమున వస్తుతత్త్వము నెరుగును. అనగా నీమరుఘ్యపిట్లుండును, ఈజంతు పిట్లుండును, ఈ వస్తుపిట్లుండును అని జ్ఞానముకల్గును. ఇప్పుడు మనము అజంతా, కార్తి మొదలగు చోట్లగల చిత్రశిల్పమువలన మన ప్రాచీనుల స్వరూపస్వభావ వేమాలంకార ప్రవృత్తులను నగరవీధి వీధి దళావిశేషములను గుర్తిం చుచుండుటలేదా? మన చిన్న పిల్లలకు బొమ్మలు మొదలగునవి యాకు

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ త్రిక
 నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ త్రిక

కొనుట కిచ్చుటలో నీతత్వమే యిమిడియున్నది. మొదట జ్ఞానముద
 యించుట కాకారప్రదర్శనముకన్న ముందయుపాయము వేరులేదు.
 కావున శిల్పమును మనవారు అత్యావశ్యకముగా గఱచిరి. ఇట్టిశిల్పము
 కవితామూర్తమున జేరనిచో నది స్వస్వరూపమునే పోగొట్టుకొనును.
 ఎట్లనగా కవిత శిల్పమును చక్కగావ్యాఖ్యానించి, యందులోని పరమా
 ర్థమును సకల మానవజాతికిని విశదపరచునది. శిల్పమిందులో జేరదేని,
 దాని పరమార్థసాధనము భగ్నమైపోలేదా? దృష్టార్థమును గమనింపుడు.
 ఒకకవి శిల్పపరమార్థము నిట్లు నిరూపించుచున్నాడు. “ప్రకృతియందు
 రమ్యముకాని వస్తులేని చిత్రకళలు రమ్యముగ దీర్చెడివికాన; ప్లోద
 రమణీయ కల్పనా పాదనమున, అపనంత్రు మలినజగున్నాడు లెపుడు”

అనగా వస్తుస్వరూపమాత్రీ విజ్ఞానమే శిల్పచిత్రాదుల పని
 కాదు. ఇకనేమైన ప్రతీనంస్కారముకూడ ఎట్లనగా వికృతిమగు వస్తు
 వుకూడ చిత్రశిల్పములందు రమ్యముగా దీర్పబడుట దాని పరమార్థము.
 అనగా నిందువలన దృష్టకు సమర్థికానందజనకము. తద్వారా దృష్ట
 తన రూపవేషాదులను ప్రతి సంస్కరించుకొనును. చిత్రశిల్పములంత
 లివి ఆత్యంత రమ్యములుగా దీర్పబడుట వాని పరమార్థమని కవిత
 వ్యాఖ్యానించుట నెరింగినతోడనే చిత్రశిల్ప దృష్టయగువాడు అట్టిరూప
 వేషాదిసాప్తవమే రమణీయమును, నాగరికమును, సభ్యత్వార్థమును, పని
 తలంచి దానిలోనిమాదిరిగా తనరూప వేషాదికమంతయు సరిచేసుకొ
 నును. ఇది కొందరు వ్యక్తులకేకాదు. జాతీయంతకును రూపవేషాదు
 లకేకాదు; శిల్పనిరూపణీయములగు మిగిలినపదయుముల కన్నెట్టికేకాదు

వర్తించును. శాస్త్రన నిట్లు కవితాహారమున గ్రీధితముగానిచో బైవ్రీ యోదననును సమకూర్చుజాలదు; శాస్త్రన శీల్పము తనస్వరూపమునే కోల్పోవును.

ఇట్లే కళయనగా అభివ్యయము గానము మొదలగునవి. అవి శీల్పమువలన ప్రాథమిక విజ్ఞానము (Elementary knowledge) కలిగినతరువాత వంతకన్న నెక్కుడువిజ్ఞానము నొదవించుటయేకాక, శీల్ప విజ్ఞానమునకుగూడ తోడ్పడును. ఇది పసిపిల్లల బాల్యమునందు ఎక్కుడుగా నచుభవములోనికి వచ్చును. ఈమె “యమ్మ” అంటి” ఇత్యాదులను, రాకపోకలను, అన్నముతినుట మొదలగు కృత్యములను చేష్టలవలన, పసిబిడ్డలకపుడు తెలియజేయుదురు కదా! ఇట్లే పాటవలనగూడ వారి హృదయరంజన మొనర్చి, తమవివక్షితమును వారికి బోధించి వారుగ్రహించునట్లు నొనర్చుటయు, అనగా నన్నముదినకుండ నేడ్చుడు పనివానికి మొదట నీదో గొంజ హృదయరంజకముగా పాడి, పిమ్మట “బువ్వదిన”మని చేష్టతోదెల్పి, బోధించి, అన్నము తినుపించుట అందఱియనుభవము లోనిదేకదా! దీనియందలి పరిమార్థమును గవిత చక్కగా బోధించినచో నది జనసామాన్యము హృదయమునకు బాగుగా నెక్కి, విజ్ఞానాభివృద్ధికల్గించును. మరియు పాటను, అభినయమును ఎట్లు గ్రహించవలెనో గూడ కవిత నిరూపించును.

అథవా! ఇంకొక విషయముకూడ మనము పరిగా బరిశీలించవలసి యున్నది. ప్రతి కళయు శాస్త్రముమీదనే యాధారపడుననుట నహజముకదా! మరియు తదాధారిముననే కల చిరస్థితి నొందగల్గుట

నాదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు త్రిక

యు తత్త్వజ్ఞులకు విదితమే. శాస్త్రము బహుళాలమునకు దరువారత తనకఠోర స్వరూపమునువీడి స్వాఽస్మికమును మృదులమునునగు స్వరూపమున మనకు బ్రత్యక్షమగును. అనగా శాస్త్రము కళాస్వరూపములో జీర్ణమై కళయందలి మృదుస్వాఽస్మిక స్థిరరూపముతో మన కనుభవములోనికి వచ్చును. ఈ కవితయు కళయేకదా! అట్టిదగు దీనికి సకలకళా సామాన్యధర్మమగు శాస్త్రైకా లంబనముగాని తస్మాత్కలమగు సైర్యముగాని తనకళారూపములో జీర్ణించిన శాస్త్రములరూపము తత్తుకులు మనకు స్ఫురింపజేయుటగాని తప్పకుండనివేకదా! మనయనుభవములోగూడ కవితాకళయం దిట్టివైచిత్ర్య సైర్యస్వరూపములు కచ్చుచున్నవేకదా! ఇక కవితలో శాస్త్రములకు బ్రవేశము లేదనుట యెట్టిమాటయో గ్రహింపుడు.

దీని రదువారతశాస్త్రము. అనగా న్యాయమీమాంసా జ్యోతిష గణిత శాస్త్రాదులు. ఇవి వస్తుతత్త్వమునూద నాధారపడి విచిత్రుల నొనరించి మనకు తత్త్వము నవదేశించుచువైచిను అవి, వాని స్వస్వరూపముతో బోధించునపుడు వన హృదయములకు సరిగా నదుకక యువదేశము శిథిలమై నశించిపోవును. అది కవితామార్గముల సత్యంత సరసముగా నివేదితము కాగానే మనహృదయము లామూల ఛూతముగా బరివ్యాప్తమై వీడక పునః పునః స్మృతి బాగరూకమై తత్త్వదృష్టిని విజృంభింపజేయును.

ఇక పద్యం:- అనగా వేదాంతము. ఇదికూడ దానిస్వరూప ధోరణిలో మానివిన మాన్యము నాకర్షింపజాలక నేకొందరు ఛాందసుల

కూటముతోనో యజ్ఞాలివాస మొనర్చుచున్నది. ఇదియే కవితావ్యుత్తముద్వారా ప్రతిపాద్యమై సకలమానవ హృదయములందును, ఏహికాముష్మిక తత్త్వవిజ్ఞానమును అతీనులభముగా కల్పించి, వానిని అస్తికులనుగాను, ధర్మైక పరాయణులనగాను నిర్వహించుచున్నది. ఈవిషయము మనదేశములో, జనసామాన్యములో మన పద్యములు, లిత్తికందార్థములు మొగంటివారి పాటలు పైరాలవలన నందరికిని అనుభవమగుచునే యున్నది. ఇట్లు కవితానుస్మృతము కానిచో బైవానికి పేనికొకడ సకలమానవ సంతాన పరిగ్రాహ్యత కలుగక, వాని అసలు స్వరూపము విసృతమైపోవునట స్పష్టమేకదా! ఇప్పుడాలోచింపుడు, పండితమృన్మల భాదమెటుపంటిదో? అయితే వీరికన్నిటికిని కైయంజనిక నైవభ్యములేనిదే కవితామార్గమున బ్రవేశము లేదనుట మిరువరానిది సుమండ్రి! ఈ యభిప్రాయము నాంధ్రులెంతవర కామోదించి వారిసాహిత్యమున బ్రదర్శించిరో కనగోచరము.

అయితే తత్త్వవ్యామోహ విజ్ఞానముల వైరుధ్యమును నాశంకయొకటి యున్నది. కవితామార్గమున వ్యామోహ ముండు ననుకొనిట తెలియదు. వాస్తవమునం దెక్కుడగా నాధారపడిన కవియే యెక్కువగా లోకరంజక మగుట అనవచ్చుననియము. దండ్యాచార్యుడు 'ఇచటన శాన్తియేర్పడు' నని చెప్పుచున్నాడు. అసలు కవిత కాలంబున మగు పక్షపు పౌండర్యము. ఇది "యద్యద్యిభూతి మత్స్యత్వం శ్రీ మదూద్భితిమేవవా, తత్తదేవా విగచ్ఛత్వం మమ కేళి'తతఃసంభవం" అని గీతోక్తి ననుసరించి యిది భగవత్తుని యంశము. ఇది అతిమరీ మనమైన యీ ప్రకృతియందు కవుల భావనలు మన వానికి గోచరము

నైదరాబాదార్థ సాహిత్య పరిషత్పత్రిక

గురు. దాని వాఘార మొనర్చుకొని, అచగా దానినితరుల కాస్తాదమొన
రింది, యాహ్లాదమును సమకూర్చుటకై వారు పరమాత్ముని జగత్కళ
యగు కవిత వాదరింతురు. అట్లు హ్లాదరామణీయకముల పాడెడిగి,
కవితానిర్మాణ మొనర్చినవారే మహాకవులు. మహాకవియు కాళిదాస
నమస్కారవ్యాజమున నిట్లు సూచించుచున్నాడు. “సకలకళ్యాణ వస
తిమో ప్రకృతియందు! భావ భాషాళి నయులైన ప్రజలయందు! హ్లాద
రామణీయకముల పాడులెడిగి! కాన్యరత్నదైన ఘనునెంత కాళిదాసు”
ఇట్లు దీనిద్వారానే, అనగా భగవంతుని యంతమగు సౌందర్యమును
కవితాయావమున నారాధింతురు; గనుకనే కవులకు ఇదియొక పరమాత్మ
నర్చనము. కనుకనే యిది ప్రతికాపాసన రూపమున సృష్టియందలి పర
మాత్మ నారాధనమగును. సృష్టి భగవంతుని విభూతిరూపమగు నంత
మేకదా! కనుకనే మహాకవి యిట్లు గానమొనర్చుచున్నాడు. “సృష్టి
యందె ఈశ్వరుని నర్చింతుక్రిపులు, శ్రుతికి మూలంబగును మాతృ
సుస్వరంబు కావ్యగీతులు ప్రియసాధకములు, ప్రాణికమవి నానంద
మొకటె లక్ష్యబయగును” వారు ప్రకృతియందు భగవదంతమగు సౌం
దర్యము నేకాగ్రచిత్తముతో వాగర్థరూపముల ఒక్కగా భావించుటయే
తపస్సు. అదియే వాఙ్మయం తపః అనుట నానిని వాక్కులబైకి వ్యక్త
పరుచుటయే వారికి నిత్యానుష్ఠేయమగుట ప్రతీతి. అందువలననే
కవులు వాగ్మతులనబడుదురు. మహాకవియు “జ్ఞానమో మోక్షమో
తదైక్యంబో యగును ననుని సత్సాధనలకెల్ల పరమసిద్ధి వాగతీతంబనిరి
దాని, వాగ్మతులగు కవుల కదియెట్లు సిద్ధలక్ష్యముగనొప్పు” అని కవు
లను వాగ్మతులని అందువలననే ప్రకృతివిచిత్రమగు మోక్షము జగ

అంధ, సాహిత్యము-అలింకారాస్త్రము

తల్లయగు వాక్కున కీతితమగునది ఏరికి సిద్ధలక్ష్యము కాకాలదు. ఇకనేమి ప్రకృతి నాధారమైనప్పుడొని, తత్సంబంధర్యాపాసనమే ప్రతీకోపాసనారూపమై పరమాత్మారాధన మగును. కనుకనే మొదట శ్రుతి రూపమున బ్రవర్తింపిన వాక్కులయొక్క ప్రకృతిగత సౌందర్యాపాసనారూపము. అదియట్లు పరమాత్మోపాసనా రూపము గనుకనే మన ప్రాచీనతములగు మహర్షులు దానినాడించిరి. మరియు నసలుశ్చేదము శ్రుతికి=వివేచకటకు లేదా చెవి వివేచకత్వేని స్వీకరించునట్లునైనది. మొట్టమొదట మాతృసుస్వరమే! అనగా మొదట శిశువుగా నందునపుడు శ్రవణేంద్రియము తనశక్తికృత్రిమము వివటముగ్రహింపజేయునది తల్లియొక్క వాత్సల్య సౌందర్యపూరితమగు కంఠస్వరమే. ఆ స్వరమునందు వాత్సల్యసౌందర్యమే లేదేని శిశువు దానిచెవియొగ్గి వివడు. అపుడు ప్రవృత్తిలేదేని వివికస్థలములం దుంచబడిన శిశువులు మూగవారైనట్లు (ఎవరోను మూటాడకుండ విడిగా మైసూరు డెక్టేటువారిచే నుంచబడిన శిశువులు గొందరు మూగవారైపోయిరిని ప్రసిద్ధము) శిశువయస్సున శ్రవణేంద్రియము తనపనిని నీర్పుకొనదేని వారికిముందు పెద్దవారైనపుడుగూడ శ్రవణేంద్రియము వివటమిదివరలో నేర్చుకొనలేదు; గనుక ఇక మందెన్నడును వివటయే లేక చెవిటివాడే యయిపోవుట తప్పనిసరిగా తటస్థించును. గనుక మొదట శిశువు వివట నభ్యసించుటకు మూలము తల్లియొక్క వాత్సల్య సౌందర్యపూరితమగు స్వరమే. మొదలు లిల్లియేగనుక వాత్సల్య సౌందర్యము లేకుండ నతిశోభితముగ విరసముగ బసిద్ధిలననిపద్ద మూటాడినచో నా స్వరమున శిశువునకు సౌందర్యములేనందున ప్రీతికలుగక

వైదరాబాదార్థ సాహిత్య పరిషత్తుత్తర

యతలికి విమకడి సరిగావలవడక బాధిర్యము సంభవించును. కనుక యీ కారణమువలన శైశవమునందుగూడ లోకప్రవృత్తి సౌందర్య గ్రహం మూలకముగను, ఆనందాస్వాది పలకముగనే కన్పట్టును. ఇట్లు విచారింపగా ప్రాణిమాతృమునకు అమలివానంద మి ముగ్యముగా లక్ష్య మేయగును అని తేలుచున్నది “ఇది సర్వకాల సర్వావస్థలమందును, సర్వప్రాణికోటికేనిలక్ష్యమే; కాని యేయవస్థయందుగూడ, నవ్వగుగూడ దీనినిపడజాలదు” అని. కనుక సకలప్రాణిపరమలక్ష్యమైనయమలివానంద మును సనుకూర్పు కావ్యగీతులు ప్రియపాథకములు—సరిల ప్రాణిమా తృమునకు ఆనందపాతువగు ప్రియమును=సౌందిర్యమును సాధించునవే నని పరమార్థము. కాగా యిట్లు కవితయంతయు సౌందర్యకావలం బనకమై ప్రవర్తింను. కావుననే కరుణ ప్రధానములగు నాట్యగీతులందు “ప్రేక్షకులకు ప్రవృత్తి యుపవన్నమగును. లోకమునగల శోకము మనోవ్యధా దాయకమైనను దానిని సౌందర్యముతో నాస్వా దింపజేయు కవిశ్వమువలన సౌందర్యగ్రహణముకల్గి, సహృదయులూ స్వాదించి, యూహించు నొందుదురు. గనుక కరుణ ప్రధానములగు రామాయణాదులందు సహృదయుల ప్రవృత్తి యవిచ్ఛిన్నముగాసాగు చున్నది. అచటికరుణము మనోవ్యధా దాయకమగు శోకము స్థాయి గా బ్రశృద్ధమగును; గనుక నశుపాతాదులగు ననుభావము లచట సంభవించును. అయినను బరిసమున నానందమే యగును గావుననే యట నాబాలగోపాలము ప్రవర్తించుచున్నది. కాగా ఇంచువలనగూడ కవిత కాలంబసము సౌందర్యమే. అది ప్రకృతిగతమగునదే ననుటలో

నామాజికమగు సౌందర్యమే కవిత కెక్కుచాలబంపమని స్పష్టము. ఎచటైనా లాకిమగు సౌందర్యమును కవి స్వీకరించినను, అది సామాజిక వస్తువగుచుండే యాధారపడి, భావనాపరిణామప్రాంతము యందునుగాని వేరేలేదు. కనుక కవిత తత్వవ్యామోహనమును కలిగించు ననుట వట్టి యజ్ఞానము. ఇట్లు తాత్త్విక సౌందర్యము నాలంబన మొనర్చునని, తిత్పదగ్ధనమునకై పాటుబడు కవితలో తత్వదృష్టి నాధారముగాగొని, శాస్త్రమునకు అవకాశ మెట్లుండదు? ఇట్లు వాస్తవికత నాధారమొనర్చునని నభినయమునందును శాంతమునకు బ్రేరేపము నిరాటంకమే అవినయము చేస్తువిశేషమేకదా! లోకమున నే యర్థమున నేజీప్రజేయుదురో, ఏభావమున నేముఖ నేత్రాదికములలో సవాజముగా నెట్లుంచుదురో అదియే అట్లు అభినయించిననేగదా అర్థ భావ వ్యంజనము సంభవించును. కనుక సభాసయమును స్వాభావికత మీదనే సౌందర్యము నాధారపరచుకొని ప్రవర్తించుననుట నిర్వివాదము. ఇట్లు శాంతమునకు కావ్యాభినయములందు నిర్బాధికమగు ప్రేరేపము లభించుచుండగా నది రసమెట్లుకాజాలదు? ఆస్వాద ప్రాణిత దీనిని గలదని నిరూపితప్రాయమేకదా! ఇక శాంతిశృంగారములకు విరోధము విషయములోగూడ నిందించుక నుడివెదము. శృంగారమున కంగముగా శాంతము కుదరదుకాని శాంతమున కంగముగా శృంగారము కాగా అటుకును సకలప్రాణిమాత్రీ సుఖదాయకమును, అందువలననే ఎల్లరకును సఖిలావవిషయమును, సర్వదా అనుభూయమానమును సగు దీనినుచాయముగా నిరూపించుచో నన్నిరసములును సుఖాస్వాదములై మనలను పురుషార్థోన్ముఖుల నొనర్చును. ఈవీతి

వైదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ క్రిత

ననుసరించియే ధ్వన్యాలోకములో “బోధ్యులగువానికి బోధపాఠ రుదియొనంగునేక గావ్యకోళ పాసంగునేది, కాని యంగమ్ము కును శృంగారమందు దద్దిబుద్ధ రసస్పర్శ తప్పరాదు” అని రసవిరోధ విచారవ్యాజమున పైనొనర్చిన పూర్వపక్షమే సమావేశమైనది. మరియు నన్నిరసములకన్న మొదట శృంగారము పేర్కొనఁజుటయు, నన్నింటికిని చివర శాంతమును పేర్కొనుటయు, ముఖ్యముగా బరిశీలించవలసి యున్నది. ఆఖిరవగవృత్తపాదులు లోచనములో (౧౬) మొదట స్వీకరింపబడు వాచ్యవాచక భావమునకే ప్రాధాన్యమేలరాదు? అనియు శంకించి, మొదటనుచాయచు లే స్వీకరింపబడుచుండుట లోకసిద్ధము కావున బైహీతువు (మొదట స్వీకరింపబడుట) ప్రాధాన్యసాధకము కాకపోగా విరుద్ధముగూడ (౧౩౫ పే) అని చెప్పినట్లు శృంగారమన్నింటికీ మొదట చెప్పబడుటవలన నిది యన్నిరసములకును సుపాయము. అనగా మిగిలిన రసములన్నియు సుఖావబోధములగుటకు నిది సుప్రశస్తమగు సుపాయమని ద్యోతన మొనర్చబడినది. ఇట్లే మొదలి మొదలినములు తర్వాతిరసముల అవబోధమునకు-అన్వాదమున కుపాయము లగుననియు గాఢ్యాము. శాంతమును చివర నిర్దేశ్యమొనర్చుటవలన నన్నిరసములను శాంతాన్వాదమునం దుపాయములు కాగలవనియు, నందును శృంగారసము పైనుడిచిన స్వసాధారణధర్మము (సకలప్రాణి మాత్యాస్వాద్యతాది)వలన సకలరసములకును, శాంతమునకును గూడ ముఖ్యముగా నాస్వాదోపాయ మగుననియు ద్యోతితమగును. వ్యామోహతత్వ విజ్ఞానరూపత్వముల విరోధము వస్తుస్వరూపమునందే గాని, సౌందర్యకాలంకనకమగు కవితామృగమునందు రాబోదు.

అనగా భోగవైరాగ్యములు వస్తుతః విరుద్ధమునైనను ఈ రెంటియందు
గల సౌందర్యము నాలంబనమొనర్చుకొని కవితామార్గములో విరో
ధము రాజాలదు. ఉభయత్ర సౌందర్యమేకదా కవి భావించునదియు,
భావింపజేయునదియు, సౌందర్యములకు విరోధము లేదుకదా! చిత్త
వృత్తి స్వభావము ననుసరించి, శృంగారచిత్తవృత్తి మొదటిదిని, శాంతి
చిత్తవృత్తి చివరిదియు, కావున చివరిదియగు శాంతచిత్తవృత్తి శృంగా
రచిత్తవృత్తి కుచాయము కాజాలకపోయినది. కాత మనుమని కుచా
యము కాగలదుకాని, మనుమడు తాతకుచాయము కాజాలడుకదా!
అదియేమనినచో ఇటు స్వభావమేనని సమాధానము. అసలు రసము
లన్నియు “చిత్తవృత్తి ప్రసర ప్రసంభావములై యని యభిప్రాయ
పుట మూడవ యాద్యోతలోచనములో శాంతచిత్తారణ ప్రకరణమున
నిరూపించియున్నాడు. కావున నిట్లు శాంతశృంగారములకు విరోధము
ప్రసక్తింపకుండునట్టి మార్గమును నిరూపితమైనది. ఇది యుదాహరణ
ముల బోధపరచుము.

“గీ॥ రమణులు నిజమ్ముగా మనోరమలై, నిక్కమే సకలనంపద
లును దామించుననుట, కాని మత్తాంగవాచాంగ మూనుభంగి, బోలె
లోలమైగద జంతువులకు బ్రదుకు” ఇది వ్యాసభగవానుని ఠీతి. ఇక
మన యాంధ్రసౌత్తీయ గనుగొండము అందును మొదలు రామలింగడై
వదవ రామకృష్ణడైన మహాకవి నడి.

సీ॥ ఉద్వీగరములెక్కి యురుకనే కుదకుంభ యుగమొల్లగాక తా
నురుకుమనిన, వాడికైదువులపై వ్రాలినే నిడుచూపు వాల్చొల్లగాక తా
వ్రాలుమనిన, మున్నీటనుడివడి మునుగనే నతనాభి గననొల్లగాక తా

పాదసాక్షాత్ సాహిత్య పరిషత్తు

మునుగుమనిన, బెడగారు కాలాహి దొడుకనే నూగారు తొడుపాల్లగాక
తా దొడుకుమనిన; చెప్పి గురుడేమిపనిచిన చేయలేనెకావే తనసామ్య
చూచుక కాయ కర్మగతులు, మెఱ్ఱోయనంగ లింగంబు గట్టుజ, గమన
యంగనలగూర్చ జనదుగాక. — పాదసాక్షాత్ మహాత్మ్యము.

మరియు, “కందర్పాస్త్రము లంచు నంచిత తటిత్కాండంబు
లంచుక సుధా, మందస్యందంబులంచు గాంచనలతామ తల్లిలంచున్,
సుధీ బృందంబుల్ ధ్వనినిందలందెగడు నీ లింబోష్ణలందెల్ల నా నందా
భాసమెకాక భాసిత చిదానందంబు పెంపొందునే ఇక ఫిజిక్సు,
గణిత, జ్యోతిషములు లంగములుగా జేరునా యనినచో

ఉ॥ కన్యకు నాల్గు కన్యమలు కన్యకు నైదు పదాంబులాలిముల్
కన్యకు నాఱుదొంగములు కన్యకు నేడు విలోలనేత్రముల్
కన్యకు రెండుగానగుచు కన్యకు వ్యాదకమా వలగ్నమున్
కన్యకు నాకు నిచ్చు పదిగావలెనంచు దలంపు గడ్గడన్.

(ప్రాచీనుల వాటుధార)

దీనికి సమాధానము నుడువట కేవేల శ్రమపడవలెను. పరియగు
సదాచారములే మహాకవుల ప్రతిభావిశేషముల నుగ్గడించును.

ఇందు గణిత జ్యోతిషములు గూర్చిబడినవి. ఫిజిక్సు కవితలో
చేరదనుట యెంత తెలివితక్కువో గమనింపుడు.

ళ॥ ప్రాంతికాలము వాయనంబు పరిహారతోక్త కాస్త్రములలో

దాతేజ్ఞ సామలు సెప్పడెవ్వియను చందంబొప్పు “గో-కా” యుగన్
చాతుర్యంబులరార నుత్తరము విస్తృతంబుగా గోకిల
వారిరంటిచ్చు “తూహి, తూహి” యని గృహారామ ప్రదేశంబులన్.

అంధసాహిత్యము-ఇలంకాశాస్త్రము

ఇందు వ్యాకరణము.

ఇతిహా దరిదుర్జానమును నేర్పడనర్థి లలాటపట్టికన్
శతధృతి వ్రాసినట్టి లిపిజాల మనర్థముగాని యట్లుగా
వితరణభేదనా విభవ విభ్రమనిర్ణయకల్ప భూయసం
దత్తడు దరిద్రతా గుణమునందు దరిదుర్నిజేయు నాతనిన్.

నిఘంటుమర్యాద నిరుక్తమని పర్యవసానము.

కావున నిది నిర్వివాదముగా కవిత్వమే కాదనకొనువాళ్ళు లిపి
తెలివితక్కు వనే ప్రకటింతురు.

చ॥ కల్పకల నవ్విసట్లు, తెలికన్నుల నిక్కమచూచినట్లు, లో
బటుక గడ్డరినట్లు, కడుభావ గ్రీభీరతలబుచ్చనట్లు, పెం
పాలయదనర్పి, జీవకళ యుట్టిపడన్ శివవ్రాసినట్టి యా
చెలువున కానిస్మయము భజింపదలంకెను దానుబోటియున్.

—చిత్తాంతి చిత్తమును.

ఇందు చిత్రకళా పరమార్థము వ్యక్తపరుపబడినది.

“తొలుదొల్త య్యేకత్వరసంబు మండలగతిచారియౌట నిక్కంబుతోచె
నామెనుకను సూపాక్షాల్లి చెదరక చక్రాకృతినిబడ్య సరణిలోచె
నంతట నసతిస్ఫుటావయవంబుగా నెగసి యే కాంగజేప్తనతతోచె
దువ దద్విభూషణద్యుతిరాజమాత్రంబు కొఱవి తీర్చినరీతిమెఱసితోచె
నంతకంతకు గతివేగ ముగ్ధలింప రాగవాగె యిచ్చుక పరామిత్యు
యను జనులు తీర్చవడి తమఁని మఱవగ, లలగునమ్మేటి నెఱరాతు
ప్రాణితన”

సంకల్పము సంకల్పము

సాదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుత్రిక

క॥ అరిది విలుకానియుజ్జ్వల శరముక్కుని జంపు తప్పి జననంజను నే
ర్పరియైన వాని నీతిస్ఫురణము పరరాజనతనః భూమింజెఱచుకొ.

ఇందు రాజనీతియు, సస్త్రవిద్యయు గూర్చబడినవి.

క॥ పరులేయవి యొనరించిన నరవర యవ్రియము తనమనంబునకగు దా
నొరులకు నవిసేయకుంకి పరాయణము పరమధర్మ పథములకెల్లన్.

పకల ధరశాస్త్రసారమును ఇందెంత సరసముగా గూర్చబడి
నదో చూడుడు.

ఇట్లనేక శాస్త్రములు గూర్చబడినవి. ఇక వైద్యము:

గీ॥ ఆతను తాపజ్వరంబుమై నలమియుండ, జవలలోచన వీర్యకథా
సరిసిదేరె, నాయపథ్యంబునకదా యంతకంత, కలరుబోణికి సంతాప
మతిశయిలె.

మ॥ మరువాలారు శరముల్గదొరగు కమ్మందే నతోకాడి య
య్యరవిందాక్షికి పక్షిపుంగవగవీ వ్రాయంగవీచంబు నీ
య్యర హర్షంబునొనర్చె మున్నరుచి పౌరభ్యంబులకొ బిమ్మటనీ
మురియందోయుచు నంచె నెమ్మనముచక మూర్ఖానముచ్చాయ
ముకొ. —(శృంగారనైషధము.)

మొదట నిదానభాగమును, తర్వాత నౌషధశాస్త్రమును పరా
మృప్తములైనవి.

శస్త్రవైద్యము క్రింది పద్యములో నెట్లుజూన్పినాడో చూడుడు:
అంగవ్రాతములో జికిత్సకుడు దుష్టాంగంబు ఖండించి శే
షాంగశ్రేణికి రక్షసేయ్యుక్రియ నీయజ్ఞం గులదోహి దు

స్వంగుం శేషపక్షపాతి నధముంజుపించి వీరవృత్తో
త్తుంగ భ్యాతి జరించెదన్ గులము నిర్దోషంబు గావించెదన్.

(భాగవతము)

ఇక చాకము విషయములో

క1 మాకొలది జానపదులకు, నీకవనపు తీవియబ్బునే కూపసట

దేళకములకు గగనధునీ, శీతరముల చెమ్మనంది సింగయతిమ్మా.

ఇచట “గగన” పదమున శబ్దార్థచాకిములు సరిగాలేవని “చాక” యని దిద్దబడినది. వివరములకు నేరచించిన “యాంధ్ర కావ్యాలంకార వృత్తి” ని జూచునది.

గుణములు చాలయున్నవి. కాని విస్తరభయమున అందులో నొక గుణమును మాత్రము చూపెదము. “వికటత్వముజారతి” యని వాసునాచార్యుడు. పదములు అర్థములను స్వరూపముతోనే బోధింప గలుగునట్లుండుట. ఇందు పలుకులు వృత్తిమైనదియనుచున్నట్లు తోచును. “అటజని కాంచె భూమినురు డంబరచుంబిరిస్పృహజ్జరీకటలము హుర్మహుర్మహదభంగతనంగమృదంగసిన్వ:.....” - (మనుచరిత్రము)

మరియు,

“చ॥ సకలశుభము లిమ్మగుచు సమ్మతులేగతి నీయ నాప్రేమం

తి కిడయదెల్పు బంచినగతిం జనుదెంచె నుదంచదూర్చికా

నికరవిలోలభేలదశేనీకలగానలసత్ప్రభుల్ల

మల్లిక సుఖదోలికా విహృతి లాలస బాగమీరమయ్యెడగ.”

— విజయవిలాసము.

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుత్పత్తి

బాలసమీరపురాకిను ఈ లలితముగూ కూరుపే వ్యక్తపరుప గల్గినది. గుణములవిస్తర మెరుగనోరువారు నా “అంధ్ర కావ్యాలంకార సూక్తివృత్తి” ని గమనించువది.

ఇక పద్యములందు గమకముతోడి నడక, లయానుబద్ధ సంగీతము. “సోయగంబున పీణవాయి ఎ మాయంపుజటిలుడచ్చటికి నేమిటికివచ్చె” “సంజయ! మురళంజనని ధనంజయుని బిరికింగొనడు కర్ణుడు” “నరకాసురప్రాణనాశోత్తరణకేళి రణకేళి పలకేళి మురువునూపె” “లలనాజనాపాంగ వలనావనదనంగ తులినావితాళంగడో? ప్రసంగము” ఇత్యాది.

అయితే గుణములలో కాంతియు, సమాధీయు, ముఖ్యముగా బోధనవలసి యున్నది. దీనికి కారణము ఈ నిరూపణమే వ్యక్తపరము. ఆచార్యుడండి యిట్లు లక్షించుచున్నాడు:

“కాంతం సర్వజగత్కాంతం లోకీకార్థావరికృదూతీ తచ్చ హర్తా భిధానేషు వర్ణవాన్వ పిద్యత్యతే” “అన్యధర్మస్తతోఽన్య త్రోలోక సీమాచురోధినా, సమ్యగా ధీశుతే యత్ర సచమాధి స్ఫుటోయథా, కుముదాచి నిమిలంతి కమలాన్య నిమంతి చ, ఇతిసేత్య క్రియాధ్యా నాల్లభా తద్వాచినీశ్రుతిః, యగపన్నెక ధర్మాణాం ఆధ్యాత్మ సృతోయథా”

“గురుగర్భధరక్లాంతాః స్తనతోఽ మేఘవంక్తయః, అచలాధిశ్ఠ్యో త్సంగం ఇమాన్సచుధిశేరతే” “తదేతత్కావ్యసర్వస్వం సమాధిర్నా మయోగుణః, కవీస్సార్థ స్సమగోపి తమేర ముచుగచ్ఛతి”

అంధ్రసాహిత్యము-ఆలంకారశాస్త్రము

ఇందులో మొదటిగుణము భారత భాగవతములు మొదలగు ప్రాచీనకవితయు దెక్కుడుగా గన్పట్టును.

‘తగునిది తగదని యెదలో, వగవేక సాధులకు బేదవారల కెగులో,
మొగిజరుపు నట్టివారల, కగుననిమిత్తాగమంబు లై నభయంబుల’
శ్రీనాథునందును నిది యెక్కుడుగా గన్పట్టును. “కాళికా” నవీనకవిత
యందును, జిణతలగువారు దీనిని చాల సాధుగా దిద్దితిర్పిరి.
‘శ్రీకామశస్త్వమీ సిగపై నుపాసించు తెల్లని అంధుల మల్లెపూలు
ఒడ్డెరాజుల జీవగడ్డ గోక్షదలంగ తోరాడెమత్తాంధ్ర కంజరములు
చీకటిమన్నముల ఛేదించి నవధాన్యముల నెత్తి అంధుల పోవుటెట్లు
తెలుకసరస్సులో శృంగారనాకల నవీనాంధుల యంటివడుచు జతలు
ఉత్కలాకా నితంబమ్ము లొత్తునాత్తె, అంధుల యశోదుకూల సీతాం
బరములు, తమ్ముడా! మాయనిత్తువే తల్లివన్నీ, చెల్లెలా! చిన్నబు
త్తువే! తల్లిచిన్నీ!’

కాంత నవీనగ్రంథముల నీటున్నది.

“పంకాబునుండి కప్రపు మొక్కలనుదెచ్చి పెరటితోటలోన కేందినారు
పచ్చిజవాబి గోవానుండి రప్పించి దంతంపుకాడల దాచినారు
కొండవీటి గులాబిగుత్తుల అత్తరు కీలుతిత్తులలో విరించినారు
అసలైన పారసీకాశ్వాల నలవార్చి విజయయాత్రల స్వారి వెడలినాడు
నాంగజీవిత కళ్యాణ కాళకింద, నిలిచి యానందజేవతన్ గాలిచినారు
తమ్ముడా! మాయనిత్తువే తల్లివన్నీ! చెల్లెలా! చిన్నబుత్తువే తల్లిచిన్నీ!
ఇక రెండవదియగు సమాధి కావ్యసర్వస్వముని ప్రకంపింపబడిన
యీ గుణము నవీనకవుల కవితయందంతయు అలముకొనియున్నది.

సాహిత్యము-ఆలంకారశాస్త్రము

నాదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు త్రిక

సమాధి

ఇక రెండవగుణముగు సమాధి నవీనకవిత్వమునం దంతటను నల ముకొనియున్నది. ఇది కావ్యవర్ణస్వమని దండ్యాచార్యులు ప్రశంసించిరి. దానినే అధునాతన మహాకవు లెక్కువగా వాదరించి తమకావ్యముల నిర్మించిరి.

“వలచిన ప్రాణవల్లభు డెవండయినన్ బ్రతిమాలవచ్చితో
నిలువగరానికాంక్ష నవనీత దయాగుణశాలి నొక్కనిన్
బిలిచితో యీవనమ్మునకు పింబఫలాధర! యర్థరాత్రి చే
శల నిదురించు పీఠ నిటులం గదలించితివేల గోలవై”

ఇదియొక ధర్మమునకే ఆధ్యాసము. నానాధర్మాధ్యాస మీ క్రింద గనుడు.

“నాగార్జునాద్వి కంకముల గండూషించె కలుభాష్యబంధమై
తెలుగుశిక్ష, ప్రాకృతాశ్రమ వాటికా కులమ్ములనాటి తీయకూమిడి
యంట్లు తెనుగుకవిత, బౌద్ధ ధర్మరహస్య భావముల్ పరమతాత్త్విక
దృష్టి విడదీసె తెనుగుప్రతిభ, కొండలోయలలోన కోమల లావణ్య
మలరార జిత్రించె తెలుగుకుంచె, గంగతలనుండి కావేరి కాశ్యపాక,
వలిగ దిబ్బోహనమ్ముగా తెలుగుశీవి, తమ్ముడా! మాయనైతువే తల్లి
ఎన్నె, చెల్లెలా! చిన్నబుత్తువే తల్లిచిన్నె.

“రవికిరణ రాగపులకిత రభసయైన,
లసదుషకితస్య లజ్జాచిలాసవశేత,
జాణు రక్తాంబరము ముపారవిప్పి,
కప్పకొనజూచెడిని నలంకారసరిణి.”

దీనిలో భావ మెగుడు దిగుడుగా నున్నది
 “వెన్నెలలు నిదురవోయెడు వేళలయ్యె,
 ఉదయ సామ్రాజ్య విభవముల్ వదలలేక,
 మంచుల గుడారములతోడ ముగిసిపోవు,
 తారకానంతతులు కాలధర్మనియతి.
 పరిమళమ్ములు పంతమాడగ,
 పరువపుంబిగి పైకిపొంగే,
 సరసకాముక శయనగృహముల,
 చక్కచెట్టే తిలకమా!
 సిగ్గువలదని చెక్కిలంటుగ,
 భగ్గుభగ్గులు పచ్చివలపును,
 బిగ్గనిలిపే పెండ్లికూతురు,
 నిగ్గు నేలే తిలకమా!

ఇది పాశ్చాత్యనాటకవిధానము లేదనికాదు. అటుగూడనున్నది.
 “కరుణాలోకములం బహుచలకరాకర్షణములన్ మేళిలా
 కరి బాహుస్తనమర్దనంబుల సఖాంకవ్యాప్తులన్ సర్వవా
 క్షరిరంభంబుల మంజులాధర సుధాపానంబులన్ గాంతలం
 గరగించె రతికేళికృష్ణుడు గృహం.....”

“బండి గురువిందతీవె చప్పురములెనని
 ముడిగొనినదాక్షిణ్యపందిళ్ళ నడుమ
 గిన్నరీనినాదానుకారి శారీశుకాది
 ఘోష ఘుమఘుమితింబైన కోనగనియె.”

శ్రావణాబాధాంధ్ర సాహిత్య మధ్యమశ్లోక

తాని వాకుడిని నెక్కువగా వాదించినట్లు కన్పట్టదు. అసగా సనేక ధర్మాధ్యయన రూపమును సమాధి వాదమునకు వేరుగా గన్పట్టదనుట. ఇది నవీనులందు బాగుగా విజృంభించినది. అయితే దీనిని వాడుటలో జాల తెలివితేటలుండవలెను, ఏయే ధర్మములు వాస్తవముగా సమములుగా నుండునో, వానిని బావించి, పరిగా మార్చవలెను. లేనచో గడు యపహాస్యము పాలగును. మరియు నీవెప్పిన రెండుగుణములును రసభావాదులు వ్యంగ్యము లగునపుడే మందగించునుగాని; అవి లేనపుడివి నిర్ణీతములై రోతగించును. ఇట్టి యుక్తాహారిణములు నవీనకవిలలో చాలాయున్నవి. వాని ప్రదర్శింపజూచును. తాని ఈ గుణమునే యెరుగకుండ నవీనులు చాలజ్ఞుండి వాడుచున్నారు. ఇదియే కడమవానిని వీడి వీనిని నిరూపించుటకుగల కారణము.

మరియు సంస్కృతములో “యేనధ్వస్త మనోభవేన బలిజత్నాయః పురా శ్రీకృతః! యశోద్వ్యత్ భుజంగహరివలయో గంగాం చయోదీధరతీ, యస్యాహః కళిమచ్చిరోహర ఇతి స్తుత్యంచ వామా మరాః పాయాత్ప న్వయమంధకత్తయ కర స్త్వాం వర్వదోమాధవః” అను సుభయశ్లేష యుండగా దానికిన్న సరసముగా దెలుగులో “సతి లవిశేష శోధనకు జాలిన యోనెజాణ! వజ్రినాభకుల వతంసరబ్జమ! ఖగ్గిభావతి! రోహితకంటకంబు తావకమగచూపు నాచయి బ్రవర్ధిత రాగత బర్వె, గాన సత్యకలుషవృత్తి వాసుకృతమంతయు నేడునును ఫలించుటలో అని ప్రభావతి పగ్గిదగ్గములో నూరన వ్రాసెను. ఇట్టి “దృష్ట్యేకేవ గోపతాగహృతియాకించిన దృష్టం వయ,

తేనై వస్థలితాస్మినాథ! పతితాం కిం నామనా లంబసే, వీకస్త్యంవిషమేషు
భిన్నమనసాం సర్వాబలానాం గతిః, గోప్యైవం గదిత స్పటికేవ పతా
గోష్ఠే హరిర్వశ్చరం" అని సంస్కృతముతో నున్నది. ఇక తెనకలో
నన్నదానిని గమనింపుడు :

ఉ: "ఈమొలు గొమ్మెలుగలు, పయింబయి వించు యోధరలులగ,

వేములు గట్టివాన కడువేగమె వచ్చుచు" టంచు నెంచితే

నీమది కింపుగాదిచట నిల్వమటంచును బల్కె బాంధునిక;

గోమలి యొర్తతోడి యిక్కుంతలకున్ వలువెట్టి నేర్పునగ.

ఇట్లన్నివిధములగు నలంకారకాస్త్రపు మర్యాదలను, అందను
విశిష్టములగు వైచిత్ర్యములనుగూడ మన యాంధ్రసాహిత్యము వెద
జల్లినది. ఈ వైచిత్ర్య మొక్కదానిని గమనింపుడు:

గీ|| కొదమ గుబ్బులతాకి కుంకుమపుబూత, విభుడు చెంగాపి రవి
కించు విడువబోవ, గొడరచూపుల దక్కించుకొనచు నొక్క, కలికి
వెన్నెల లైటగా గప్పకొనియె.

వ్యతిరేకాలంకారధ్వని (184-5 ఉ) శ్రీహరికారధ్వని (189-5 ఉ)

ఇక మన సాహిత్యమునగల స్వాతంత్ర్యమును గుఱించి మాటా
డదము. సంస్కృతములో గన్నట్లని రెండరికముల యలంకారము
తెలుగులో గన్నట్లును.

"అల్పులకు మింగిజేదైన హలహలము, భంగి బొంగెడు కోపంబు
మింగికోసగ, నీలగళునెన్ని విన్నెన్న బాలుగాక, నీవునిచినగాతీల
నెగడు లేరు"

ఇందే యలంకారమో? మరియు

ఉ|| చిత్తజడలి చూపు మెనకేసిన కేయగసిమ్ము, పైద్రజం

కెత్తిన నితనిమ్ము, వచ్చియింపద గల్గెనమాటగట్టగా,

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య చరిత్రపత్రిక

నత్తరశాయతేక్షణకాక్షమీనరసప్రవాహముల్
కుత్తుకబుంటి తానురలకున్ దలమున్నలు గండుమీలకున్.

పూర్వాగ్రమున ఈ ముద్రాకార సంకీర్ణ సౌందర్య మెటజూతము.
‘ప్రాసపు చక్కనంబువ పలుకులు చిల్కల గారవించు, గ
ర్దొయి చక్కనాని దయతో బెరుచున్, ఇనువోయిమచ్చికోర్
సేము నదా రథాంగ యుగ్మిక, నడలంచల బుజ్జగించు నే
నేనొడ నింపు గావు గణింప నవీన వయోవిలాసముల్.”

రస సమృద్ధియు శృంగారమును శాంతాంగముగా సంసృ
తమున నవసంబుడియన్నది, కాని శాంతమును శృంగారాంగము
టలోగారి, శాంతాంగములు శృంగారాంగము లగుటలోగాని, సరస
ముగా సూర్య నేర్వలేదు సాంసక్రతికులు. అందువలననే వారు
“నముక్తే కృత్యేషు ప్రభవతి గతా కాలహరిణి” అనునది విరచించి
“శృంగారప్రసంగే శాంతకదా వెరవ్యదాయినీ” యనిరి. (ధ్వన్యాలోకం)
కాని తెలుగువాడుచూత్రయి వాల సంసముగా గుదిర్చినారు.

ఎలకోటల్వవముల్, పయోధరము దీప్తిద్రంబు లాకంకికి
ఫలముల్, వాతెలలంగ జాగిమి కళాబంధంబు విచ్చాగనం
బులు, కోపంబున బాయుటల్, తపము కైవల్యంబు, సంభోగమం
దులయిచ్చారతి సుండుమానవుల కెందుం గానరూచిత్రీముల్.

మరియు రుణములో ధృతి యను వ్యభిచారమును వ్యతికేక
ముఖమున బోషకముగా వర్ణింపబడినది.

ఉ. ఎల్లరు నెల్లబోధనములిచ్చి మృగాక్షుల గొండుగొని యో
వల్లవవాణి! నే ఒరమవాదన వంశము నిచ్చికోరితి, నీ
వల్లనిరూపు నిక్కమవి సమిద్ధి, భువింబటుగాక యిల్లు వి
ద్యులతి కాధి కాభిసయభూర్వహమాట నెఱుంగ నెఱయు.

మరియు సంబోగ శృంగారపు ఒర్యంతస్థితి వర్ణనయుక్తము కాదని వారగుటకుపవర్తి. యిది ప్రకటముగా వర్ణించుటలో దానికుండవలసిన సూక్ష్మత తొలగి, తత్కృత పమత్కారము పోవుననియు, నేహ్యత గలుగుననియు, అయితే మనసాహిత్యమున నాదోషములు చేరకుండ, సంభోగమును వర్ణించి శ్రేష్ఠస్థిగాంచిరి. ఉపాహరణము:

“వతిపాణిపల్లవ చ్యుతసివిబంధన వ్యగ్రతాలాహస్త వనరుహంబు
 ధవక్యతాధరవింబ దశనక్షతివ్యథా భుగ్నలీలావతీ భూరితంబు
 ధరణివాయక మిజాపరికంభ మండలీగాధ పీడిత పథాఘన కుచంబు
 పరిసఖాంకుగమ్యదువ్యాపారపులితేనరజాక్షినితంబోరుయుగళి
 ఆస్తివాక్యతార మస్తికాసూహలం బస్తిఘర్మసలిల మస్తికంప
 మస్తిభీతి యస్తిహర్షమస్తి వ్యధంబస్తి వాంఛమయ్యె నపుడురతము.”

నైకధము.

అట్లే, “సహపా నఖంఽచన్త నిదత తరిరంభ మామూల పరిచుం
 వితాధరోష్ఠ” వంటి ఎద్యములు.

విప్రీలంభ కరుణములందు యమకము వృధక్రయత్న నిర్వర్త్యము, కనుక ఎలదను సాంస్కృతికులసలహాలద్రోసివైచి వృధక్రయత్న నిర్వర్త్యత యరుదోషము సేరికుండ యమకముల సంధులు తిరిగిరి. కరుణమున

సీ! జనకునెమ్మనము పజిచ్చాయమాయెగా మాయగాపించి,
 యీమాడ్కి బనువ, డల్లికి వీనులెంతయు జల్లనాయెగా నాయగాధ
 ప్రయాణంబు విన్న, దాది యుఖ్యుతి దిలపలేదాయెగా దాయగా
 బోలు చింతయు సహింప, నాభీజనశ్రేణి కాత్మనింపాయెగా బాయగా
 రాని యీబానినొండ, చకట! నాయీను రాచకన్నెకలనెల్ల, గడగి

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర

సన్నాడుకొన నోరుగల్గె; నేమనందు నిక నెందు, జొత్తు నాహా! విభాత
వ్రాత యవిలంఘ్యమనియెంచు వడిదపించు. —కుళవర్తి

విప్రలింభ శృంగారమున,

“సహకార! మర్రియ సహకారు, బున్నాగ! పున్నాగు తిలక! భూభవన
చందన! బుభహరిచందను, పుష్పితాశోక! సుహృద్భవశోక మను [తిలకు
వకుళ! కలైకదీపకు, విభీతక! భయోపేతార్తిహరు నలుబ్రీతిత్రోడ
కానరే! గానలలోన లోకోత్తరునని మ్రోనిమ్రోనికి నలగియిరిగి,

యదుగునదుగు లెండబాడవొడ బొక్కిన

నిర్దురాంతరముల నిలుచు, బొలుచు,

గిరుల, దరుల యెడల నురుగుహాగృహముల

దొంగి లొంగిచూచు తోయబాక్షి” పక్షుడు.

ఇట్లే నిరంతరామప్రాసమును గూర్చబడినది.

భావమునందు నవీనతకు వెక్కదాహరిణము లివ్వవచ్చును.

కల్పనలో నవీనతకు కళాపూర్ణోదయ ముదాహరిణము. ఇట్టిక
ల్పన మింతవఱకును నేనెఱుగను. ఇట్లు ఆంధ్రసాహిత్యమునందు నాకు
దోచిన తెలుగుల తెలుగుల విన్నవించితిని. ఈ నిరూపణమువలన నాం
ధ్రసాహిత్యమున నీనడించువారి మనసు లొకింతయైన దీనినిషయమై
సముఖము లగునని నా శ్రమ క్షారమగును.

అగస్త్య మహాకవి

శ్రీ వింద్యాల వేంకటసుబ్బాస్వామి

‘అగస్త్యశబ్దమును’ ఉచ్చరింపగానే “వింద్యాద్రి గర్వభంజ
నుడు, చుట్టికృతసాగరుడు, లోపాముద్రాసహచరుడు” నగు
అగస్త్యమహర్షియే జ్ఞప్తికి వచ్చుచుండును గాని, దెబ్బదినాలుగు సం
స్కృతమహాగ్రంథములను రచించి, మన యాంధ్రదేశము మహా
త్కృష్టస్థితియందుండిన కామునందు ‘ఓరుగల్లు’ (ఓరుగల్లు లేక
వరంగల్లు) పామ్రాట్టగు ద్వితీయ ప్రతాపరుద్రునికడ పండితుడును,
సర్వాంగ మంత్రీయు నగు ‘అగస్త్యమహాకవి’ జ్ఞప్తిరాకుండట విచా
రమును, విచిత్రపరిస్థితిని గల్గించును. కాని యీ యగస్త్యమహాకవియే
విద్యానాథ మహాకవి. ప్రతాపరుద్రునికడ విద్యాంగమంత్రీ (విద్యా
కాళాధికారి) యగుటచే ‘విద్యానాథుడు’ అను పేరుకలవాడయ్యె.
ఇపుడాతడు ‘ప్రతాపరుద్రీయము’ అని పిల్వఁడు ‘ప్రతాపరుద్ర
యశోభూషణ’ మను అలంకారకాస్త్రగ్రంథము పాఠకులకు నువది
తుడు. విద్యానాథుడు తాను ప్రతాపరుద్రీయమునందే “జతోఽ
స్మగస్త్యః” అని చెప్పెను, అయ్యది గుప్తముగా నుండటచే దానిని
తెక్కి శతాబ్దములఁజకు నెవరును గుర్తించరైరి. విద్యానాథుడు తా
నగస్త్యుడనని యిట్లు ప్రతాపరుద్రీయమునందు కావ్యప్రకరణమునఁ
జెప్పికొని యున్నాడు.

శ్లో॥ ఔన్నత్యం యదివర్జ్యతే క్షీణః కుంభిం నీశీఘ్రేణతాః॥

గాంధీర్యం యదికీర్త్యతే జలధయః త్వాభ్యంత గాఢీకృతాః॥

తత్త్వం వర్ణయితుం బిభేషు యది వా జాతోఽస్మ్యగస్త్యఃస్థితః!
త్వత్వాశ్శ్చేవ గుణరత్నరోహణగితే శ్రీవీరరుద్రప్రభో॥

కావ్యవర్ణనము 81 శ్లో.

తా॥ గుణరత్నములకు రోహణపర్వతమైన యో ప్రతాపరుద్ర ప్రభువా! నీయొక్క యాన్నత్యమును వర్ణించు నెడల పర్వతములు నీచముగాఁ జేయుటచే కోపగించును. నీగాంభీర్యము కీర్తింపఁబడునెడల సముద్రములు మెరకలై క్షోభించును. అందువల్ల నిన్ను వర్ణించుటకు భీతినొందుచున్నాను. అయినను నేను 'అగస్త్యుడనై నీపార్శ్వమునందే యుంటినినుమా' అనగా ప్రతాపరుద్రుని యాన్నత్యము పర్వతములను వించినదనియు, నాతని గాంభీర్యము సముద్రములకంటె లోతైనదనియు, అగస్త్యుడైన తా నాతనికడనే యుంటినియు చాత్పర్యము.

ఇది కొందఱు విద్యానాథుఁ డగస్త్యుడనుటకు దగిన దృఢమగు నాధారము కాదనవచ్చును. విద్యానాథు డగస్త్యుడేకానిచో బైశ్లోకమున "జాతోఽస్మ్యగస్త్యః" అని యుత్తమపురుషక్రియ నేలచెప్పను? అగస్త్యుడను నొక మహాకవి 'ప్రతాపరుద్రు' కడనుండియెడల నాయగస్త్యునే యిటసూచించె నన్నచో, అపుడు "జాతోఽస్మ్యగస్త్యః" అని ప్రథమపురుషైక వచకమునే చెప్పను. ఇటు నల్లుచెప్పక 'జాతోఽస్మ్యగస్త్యః' అనుటచే విద్యానాథుఁడే 'అగస్త్యమహాకవి' అని నా దృఢాభిప్రాయము.

పూర్వకాలమున మహాకవులు, పండితులే విద్యాకాళా మంత్రులుగా, ప్రభువులకడ నుండువారు. ప్రసిద్ధికెక్కిన శ్రీనాథమహాకవి 'కొండవీటి' ప్రభువగు కోమటి వేమారెడ్డికడ (శ్రీ. క. 1400-1420)

సం) విద్యాంగమంత్రీగా నుండినట్లు శ్రీనాథుడే యొక కావనమున వ్రాసియున్నాడు. అట్లే యీ యగస్త్యుడును పౌరాణరుద్రునికడ విద్యాభ్యాసానికి యగుటచే 'విద్యానాథు' డయ్యెను.

ఈ యగస్త్యమహాకవియే 'విద్యానాథ' మహాకవియని యిరువ దేడైనాడు నేనూహించి 'రెడ్డిరాణి పత్రిక' లో వ్రాయు కాలముననే మహాపరిశోధకులు పండితులు నగు బ్ర. శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు 'ముక్త్యాల' (కృష్ణాజ్ఞా)లో బ్రకటింపబడు 'సంస్మరణపత్రిక'లో సనిదర్శకముగా నొకవ్యాసమును వ్రాసినట్లును, అంగమున సంస్కృత వాఙ్మయచరిత్రము వ్రాసిన శ్రీమాన్ డాక్టర్ మాడిభూషి కృష్ణమా చార్యులుగారు తమ వాఙ్మయచరిత్రలో 'అగస్త్యుడే, విద్యానాథు' డని వ్రాసినట్లును, మా ముఖ్యుల యభిప్రాయము నొక్కటే ఊహియు, అగస్త్యుని బాలభారతము నాంధ్రీకరించిన శ్రీ కొత్తపల్లి సూర్యరావు గారి గ్రంథమునకు బీకను వ్రాసిన శ్రీమాన్ ఈయంగి వీరర ఘవా చార్యులు ఎం. ఏ. గారు తమపీకలో విశదీకరించిరి.

ప్రభాకరశాస్త్రిగారియొక్క వ్యాసముగాని, కృష్ణమాచార్యులవారి గ్రంథముగాని నాకు లభింపలేదు. కాన నాస్వంతముగ నభిప్రాయమునే వ్రాసితిని. అగస్త్యుడు డేబ్బదివాలుగు గ్రంథములను రచించెనని దాక్షిణాత్య కవయిత్రీమణియగు "గంగాదేవి" యీ క్రింది రీతిఁ జెప్పియున్నది.

శ్లో॥ చతుస్సప్తతికావ్యక్తివ్యక్తవైదుష్యసంపదే

అగస్త్యాయ జగత్సృష్టి స్మృతహయేత్తో నకోదయః॥

వీరవింశతాయ తత్రాపరవామక మధురాపియం— పం. 1-18.

నాదరాటాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ త్రిక

ఈమె క్రీ. శ. 1867 సం॥ర ప్రాంతమున కాంచీపురినేలిన 'కంప రాయుచకు' రాణియై యుండెను. ఈమె 'అగస్త్యమహాకవి' కి మేనల్లు డును, 'సాగంధికాపకారణ' మును సంస్కృత నాటకమును రచించిన వాడును ద్వితీయ ప్రతాపరుద్రుని కాశీతుడునగు విశ్వనాథ మహా కవి' కి శిష్యురాలనని, తన 'మధురావిజయ' కావ్యమున నిట్లు చెప్పి యున్నది :

శ్లో॥ చికం స విజయీ భూమూత్, విశ్వనాథకవీశ్వరః
యన్యత్రసాదా త్సర్వజ్ఞ్యం సమిధే మాదృశేష్వరః
మధుకావిజయః—పర్వ 1-18.

ఈ విశ్వనాథకవి 'అగస్త్యుని' మేనల్లుడనని తన 'సాగంధికాపకారణ' నాటకమున నిట్లు వ్రాసికొనియున్నాడు.

శ్లో॥ వాచస్తస్య కవేరుదారమధురా ఇత్యత్ర చిత్రం కిము
ప్రఖ్యాగ సృకలాస్సు రిము గుణిమశ్రీయా వగస్త్యసుధీః
వేదశ్చంద్రముఖే క రాజ్యులిదకావంశకన్యణద్వలక్!
వాచోయుక్తిసహూక్తిదర్శితనుధాజన్మా స యన్మాతులః

ఈ విశ్వనాథకవి సాధారణుడు కాదు. "సాహిత్యదర్పణము" అను నలంకారశాస్త్ర గ్రంథమును రచించిన "విశ్వనాథ కవిరాజు" (క్రీ. శ. 1884) అను మహాపండితునిచే దన గ్రంథమున వర్ణింపబడి యున్నాడు. ఈతడు ప్రతాపరుద్రుని నాసానమున నుండినట్లేదని "సాగంధికాపరణ" నాటక ప్రస్తావనలో నిట్లు వ్రాయబడినది.

సూత్రీధారః అద్యఖలు నిఖలరాజలోక మాభిమానిక్య మంజరీ పుంజ కింజల్క్రితచరణారమిదేన.....రాజ్ఞా ప్రతాపరుద్రేణ

సంభావితైర కేవవిద్యావికేవసారసారవృద్ధాఢీయమతిభిః సభా
సభ్యరాహుయ సమహమాన మాదిష్టాన్తి.

కాన కీ. శ. 1294-1323 సంరముల వఱకు నోరుగంటినేలిన

ప్రకాపరుద్రినికడ 'విశ్వనాథ' కవియుండుట నిశ్చయము. అతని మేన
మామయగు 'అగస్త్య' మహాకవి 'విద్యానాథుఁడై' (విద్యానాథా
నుంత్రియై) తన్నామముతోఁ బ్రకాపరుద్రినికడ నుండెనటలో విరు
ద్ధమేమి కలదు? కాన సర్వవిధముల 'అగస్త్యుఁడే' విద్యానాథుఁడని నేను
దృఢముగాఁ జెప్పఁగల్గితిని. విద్యానాథునికాలమున యువకుఁడుగా
నుండిన యాతని మేనల్లుఁడగు విశ్వనాథకవి, ఓరుగల్లు రాజ్యమును
మహమ్మదీయులొక్కిమించిన పిమ్మట "కాంచీపురి" కేగి, యట రాజ్య
మేలు కంపరా యని యాస్థానమునఁ బండితుడై, యాతని రాణికి గురువై
నట్లు కాన్పించుచున్నది. దీనినట్లుంచి యగస్త్యునిగూర్చి విచారితము.
ఈతని గ్రంథములు జెప్పినాల్సిందిలో నీకింది గ్రంథములు మాత్రము
కాన్పించుచున్నవి.

* 1. ప్రకాపరుద్రీయము.

2. బాలభారతము (వ్యాఖ్యతో దీనివ్రాతప్రతి మద్రాస్ ఓరి
యంటల్ లైబ్రరీలోఁ గలదు.)

* జగద్విఖ్యాతిగల యీ యలంకార శాస్త్రగ్రంథము ప్రసిద్ధి
కెక్కిన 'మహాసాధ్యాయ కోలాపల మల్లివాళసూరి' పుత్రుఁడగు
'కుమారస్వామి పోమయ్య' యొక్క 'రత్నావళి' వ్యాఖ్యతో బెక్కు
సారులు నుదితమై యాంధ్రదేశమునఁ బ్రచారమున నున్నది.

నాదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య చరిత్రపత్రిక

♦ 3. నలకీర్తి కాముది.

— ఈ క్రిందిగ్రంథముల నామములు వినబడుచున్నవి. —

1. శ్రీకృష్ణ చరితము (గద్యకావ్యము)
2. లక్ష్మీస్తోత్రము.
3. లలితా సవాసనామము.
4. శివస్తవము.
5. శివసంహిత.

♦ ఇరువది నగ్గలుగల యీ మహాకావ్యమునకు విజయనగర సామ్రాట్టగు శ్రీకృష్ణదేవరాయల మంత్రి సాళువతిమ్మనామా త్యుడు 'మనోహర' మను వ్యాఖ్యను రచించెను. ఆ వ్యాఖ్యానగద్య యిట్లు గలదు. "ఇతి శ్రీమద్రాజరాశేశ్వరకన్యాశ్రీశ్వరశ్రీకృష్ణరాయ శిరిషోధానసకలాగమసారావారపారీణసాశ్వ తిమ్మయ దండనాగ్నవిర చితాయాం, బాలభారతవ్యాఖ్యానాం మనోహరాఖ్యానాం..నగ్గ. 1

ఈ బాల భారతమును విప్రులగు పీఠికతో ఆంధ్రసాహిత్య పరి పత్తునకు మేనేజరైన, కీ. శే. కొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు గద్యగా వాంఛీకరించిరి.

(3) 'నలకీర్తి కాముది' లోని 2, 4 పర్వలుమాత్రము నాకు పితా పురమునందలి యొక శిథిలగ్రంథమున పడినగోడలక్రింద ముఱికిని తాళవలె గ్రంథములతో లభించినది. అది ఆం. సా. ప. పత్రికలో 1930 సం॥ మునఁ బ్రకటించితిని. దానివిశేషములు ముందువ్రాయఁ బడును.

6. సకలాధికారము.

7. మణిపరీక్ష.

8. అగస్త్య నిఘంటువు.

నాకులభించిన 'సలకీర్తి కాముది' లోని 2, 4 వర్గల యంత్యగద్య లో నిట్లుకలదు.

ఇతి శ్రీ సలకీర్తి కాముద్యాభ్యే లక్ష్మీపదలాంఛనే అగస్త్యకృతౌ
మహాకావ్యే ద్వితీయస్కంధః

ఈ మహాకవి భారత మహాకవివలె 'లక్ష్మీ' పదమును వర్ణాంత్య శ్లోకములలోఁ గూర్చుచుండును. అందుచేఁ దనకార్యము 'లక్ష్మీపద లాంఛన' మనినాఁడు. 'మాఘుఁడు, శ్రీహర్షుఁడు' కూడ తమకావ్యము లను వేర్వేలు లాంఛనములఁగూర్చిరి. అరీరినే యగస్త్యమహాకవియుఁ జేసియున్నాఁడు. అగస్త్యుని కవితామాధుర్యము అమృతలహరివంటిది. ఈతఁడు పెక్కుస్థలములలో కాళిదాస మహాకవియొక్క 'రఘు వంశ', కుమారసంభవ కావ్యముల ననుకరించియున్నాఁడు. చూడుడు:

అపవృష్ట గ్రంథాంశములు.

(8) లలితా సహస్రనామములు—లోకమున దుర్గాదేవి పూజఁజేయుట కీ లలితా సహస్రనామములచే చెప్పెదరో, అవి యన్యము లో పరిశోధింపవలెను.

(7) మణిపరీక్ష—దీనినుండి మల్లినాథుఁడు కిరాతార్జునీయ వ్యాఖ్యలో సుదాహరణములఁ జూపియున్నాఁడు.

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుక

శ్లో! అవాకిరన్ వయోవృద్ధా స్తం లాజైః పారయోషితః।

వృషతైర్మందరోద్ధూతైః, క్షీరోశ్మయ ఇవాచ్యుతం।

రఘువంశ. 4 ప.

శ్లో! పాతాః పురంధ్రోఽథ నలం సలాజైః। రవాకిరన్ పార్యుగతాః

ప్రసూచైః। బిందూత్కరైర్విష్ణు మిషోర్మయోఽద్రుమంభావసం

క్షోభితదుగ్ధసింధోః।

నలకీర్తనాది. 4 ప.

ఇట్టివి పెట్కులుగలవు. కాళిదాసు అజమహారాజు, శివుడు పెండ్లికిఁ బోవునపుడు 'పురసుందరీమణి' చేష్టితముల నింపుగ వర్ణించి యున్నాడు. ఆతనికంటెఁ బూర్వయుగాదలంపలును 'అశ్వఘోషాదు' తన బుద్ధచరితమున వట్ల చేసినాడట. కాళిదాసు యనంతరము బుద్ధ ఘోషాదు తన 'పద్యరూపామణి' మహాకావ్యమునఁ గాళిదాసుననుకరించే కవీలవస్తు పురసుందరీ చేష్టితములను వర్ణించియున్నాడు. శివ రహస్యఖండమున పార్వతీవివాహమునకుఁ దఱలిపోవు సీత్యరుని జూడ నేలెంచు పురసుందరీ వర్ణనములు బహుశః, అట్లీల ఘాయత్తమునై యొప్పుచున్నవి. అట్లుగాక, మన యగస్త్యమహాకవి కాళిదాసు ననుకరించి, యింపుగ, నలుడు దమయంతితో స్వమందిరమున బ్రవేశించు సందర్భమున వర్ణించియున్నాడు ముచ్చటగనుండు మూఁడు మూఁడు శ్లోకాలను మచ్చుక వ్రాయుచున్నాను.

శ్లో! ఆలోకమార్గం సహనా ప్రజంత్యాః క్రియాచి దుద్యేష్ట నవాంత

మూర్త్యః। బంధుం న సంభావిత ఏవ తావత్కరేణ రుద్ధాపిచ

కేశేపాశం।

రఘువంశ. 7 ప.

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుక

శ్లో॥ పథి వ్రజన్త్యా త్వరయా కయచిత్ । ద్గతిభ్రీకంపాశ్చభక్తేపాశః ।
అగాఢీ తద్దభ్యుజ్జోత్స యాద్రా గృధ్రం శృతానాదరయాకిలేం ।
శ్లో॥ ప్రసాధికాలం తితమగ్రపాద మాక్షిప్యకాచిద్రీ వరాగమేవ
ఉత్సృష్టవీలాగతిరాగవాహ్నా దలక్తకారకం పదవీం తితాచ ।

రఘువంశము.

శ్లో॥ ప్రసాధికామప్రీతిపాత్యకాచిత్ । పాటిరపంకాంకిరపాదపద్మా ।
జతుద్రీవేణా రచితాంగరాగా వినిల్యయా సంభ్రమ తోంబులాక్షి ।
శలకీర్తకామది.

శ్లో॥ విలోచనం దక్షిణమంజనేన సంభావ్య తద్వంచితవామనేత్రాగ్రీ
తదైవ వాతాయనస్నిగ్ధం యయా శలాకామపరాంపహంతీ ।
రఘువంశము.

శ్లో॥ కాచిస్సృగాక్షీ నయసంపురస్తా ద్వామేతరం సంభ్రమతోం
జవాంకం విధాయ తద్వంచిత వామనేత్రాగ్రీ జగామవాతాయ
నస్నిగ్ధం
శలకీర్తకామది.

ఉట్టిచి వెక్క 'కమారసంభవ, నైషధ' మహాకావ్యములలోని
వర్ణనములకు, పాటివచ్చు శ్లోకములు శాన్పించుచున్నవి.

శ్రీ హర్షమహాకవికృత నైషధకావ్యముల రస, రతి, బౌతిర్య,
గణములే కావ్యమునకు ముఖ్యములని యలంకారశాస్త్రజ్ఞుల మతము.
వానికి భిన్నముగా తర్క, వ్యాకరణ దులే కావ్యమునకు లక్షణము
లనునట్లు తనకాస్త్రీపాండిత్యముఁజెలియను నైషధకావ్యముననే హ
ర్షుడు చూపుటయేగాక, పోనపేగ కవిగ వ్రాసిన నాదులలోఁ
గేవలము సుచ్చరించరాని, అశ్లీలభూ యివ్వనైన శ్లోకా రాది వర్ణనము

నాదరాబాదార్థ సాహిత్య పరిషత్తుక

లః పాపుటచే ప్రసిద్ధాలంకారికుండగు మన యగస్త్యమహాకవి నిర్మ
ప్తముగ కలిదోషవాశకముగు నలచరితమును 'నలకీర్తికౌముది' అను
మత్తమకావ్యముగా రచించెనని తోచెడిని

ఈకావ్య మెన్నిసర్గలు కలదియో తెలియకపోవుటయు, గ్రంథ
ము సమగ్రముగా లభింపకపోవుటయు మనయాంధ్రుల దురదృష్ట మన
వలసియున్నది.

నలకీర్తికౌముది విజయనగర సామ్రాజ్య ముచ్ఛస్థితియందున్న
కాలమున విశేష ప్రచారమునందుండి, యాంధ్రులచే సుగ్రాహ్యముగు
చుండినట్టి క్రింది గాథచే చెప్పమగుచున్నది. ఁంద్ర ప్రబంధములలో
"వసుచరిత్ర" కు నగ్రస్థానముకలదు. అందీ క్రిందిపర్వమును 'రాసు
రాజభూషణుడు' (వసుచరిత్రకర్త) 'సందితిమ్మన మహాకవి' కడ
మూఁడువేల రూప్యములకు గొనెననయు, ఆరహస్యమును 'తెనాలిరామ
కృష్ణకవి' బైటపెట్టెననియుగూడ జెప్పదురు. ఆపద్యమిది:

కా! నానాసూన వితానవానల నానందించు సారంగమీ,

లా చన్నొల్లదటంచు, గంధఫలిబి తానందపంబంది,యో

సానాసాకృతిఁబూని, సర్విసుమనప్సరభ్యవంపాసియై,

పూనెం బ్రేక్షణమాలికామధుకరీత్రుంబంబు లిర్వంకలన్.

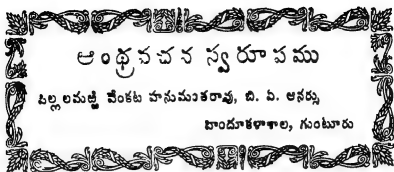
కాని యీపద్యమును భట్టుమూర్తి తిమ్మకవికడఁగొనక, నల
కీర్తికౌముదిలోని క్రిందిశ్లోకముఁకు గొంత శబ్దజాలము దగిల్చి మాత్రమె
యన్నాడు. కాన పెకథ యసత్త్యమని చెప్పవలసియున్నది. అశ్లోక
మీకిందిది :

శ్లో॥ భృంగానవాప్తి ప్రితిపన్నభేదా కృత్వా వనే గంధఫలీ తపోలం
తన్నా సికాభూదనుభూతగంధా స్వపార్శ్వనేత్రీ కృతభృంగసేవ్యా

శ్లో 3. ప. 7 శ్లో.

ఇది దమయంతీ నాసికావర్ణనము. దీనిజూచియే భట్టమూర్తి
గరితా నాసికావర్ణనముఁ జేసియున్నాడు. కాని మూడువేలకు బై పద్య
ము గొనలేదనియు, మూడువేలరూప్యము లగస్త్వునికే చేర్చఁదగినవని
యు చెప్పవలసియున్నది. అగస్త్వుని బాలభారతము తిమ్మయారా
త్యుని 'మనోహర' వ్యాఖ్యలో విజయనగరమున (విశాఖపట్టణముజిల్లా)
ముద్రింపఁబడఁనని యొకరును, మద్రాసు గవర్నమెంటువారే ప్రచు
రింతురని మఱియొకరును పఁచేండ్లకపూర్వమే చెప్పిరిగాని యీపని
యింకను జరుగలేదు. ఎప్పుడగునో? బాలభారతమునంతను ఆంధ్రమున
పంచకృతమొనర్చి శ్రీ కొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు, అం. సా. పరి
షత్తు పక్షమన, కాకినాడలో మృదుమధురశైలిని రచించియున్నారు.
గ్రంథవిస్తర భీతిచే బాలభారత శ్లోకాలను వ్రాయ మానితిని.

ఆంధ్ర చ న స్వ రూ ప ము

పిల్లలమట్టి వేంకట హనుమంతరావు, బి. ఏ. ఆనర్సు

హిందూకళాశాల, గుంటూరు

కావ్యముయొక్క స్వరూప, జాతీయోజనఁ జేసినపుడనేక ప్రమాణములనుబట్టి యనేకభేదములను (types) కావ్యాత్మ్యమును, మన యాలంకారికులును నిర్ణయించినారు. ఆ ప్రమాణములలో ఛందస్థితి, కావ్యబహిరాకారము, కావ్యముతోఁ గన్పెట్టఁబడఁగల సమన్వితత్వములు ముఖ్యములు. ఇందాదిప్రమాణమును ఛందస్థితి ననుసరించి కావ్యము త్రివిధములుగా విభజించినారు; పద్యాత్మకమనియు, గద్యాత్మకమనియు, సుభయార్థకమనియు నివి చెలగుచున్నవి.

ఇఁకఁ బద్యమునకును *గద్యమునకు నున్న భేదము వారముదము. ఇవిరెండును గావ్యశబ్ద వాచ్యములే ప్రాచీనాలంకారికులు నిర్వచించిన కావ్యశ్చ మ్మిరెంటును బ్రవర్తిల్లును. అయిన భేదమెచట? పద్యమా వేపూరితమై, యుదాత్త విషయాన్వితమై, భావప్రధానమై, వ్యంగ్య మర్యాదాశ్చియిమై, రసప్రధానమై వలయుచుండును. గద్యముట్లుగాక, వస్తుస్వరూప యాథార్థ్యముగలిగి, స్వభావోక్తి ప్రధాననియమముగా గలిగి, అన్వయసౌలభ్య సహితముగా నవేక్షమాత్రముననే చెప్ప

* ఇట గద్యమునఁగా వచనమని వాడుక. (Prose)

ప్రకృతానుసారమై భాసిలును. ఈ భేదమునే వివరించుచు “ఆర్నాల్డు”:

“The Rhythm and measure of poetry elevated to a regularity, certainty, and force very different from the rhythm and measure, which can pervade prose, is a part of its perfection.” అని వచించెను.

గద్యము ఋద్యముకంటె భిన్నమైనది; అది బాహ్యముగాను యంత్రీవత్తుగా నుండునది. పద్యముట్లుగాక హృద్గతభావమును నియమ బద్ధముగా, లయాన్నితముగా (Rhythmical) ఉంచువది. గద్యము దీనికిభిన్నమై, యదోనియమములులేక, విరామాదులులేక, యనేకగతుల నుంచును. ఈ రెండింటికి భూజలధులకున్న భేదమున్నది. అనగా నొకటి ద్రవరూపముగలిగి చలనశక్తి కలిగినది. రెండవది ఘనీభూతమై స్థిరత్వమును బొందునది. గద్యపద్య భేదము కేవలము భౌతికవిభేదమేకాని వేరుగాదు. అనగా, నానము పర్యాయించునవి మానసికసంబంధ విషయములుగనుక, నీ భేదము మానసికతత్త్వ సంబంధమైన భేదముగానన్నది. చిత్తవృత్తిననుసరించు నొకప్రక్రియ పద్యము; వేరొక ప్రక్రియ గద్యము. పద్యము సృష్టిస్వరూపకలిణామము. గద్యము నిర్మాణస్వరూప పరిణామము. సృష్టియనగా ప్రతిభాసమ నివృత్తమైనది. భావాచేక్షములూ, బదములు పుట్టుచుండును. పదములకు నిర్దేశింపబడిన యర్థములుగాక, ఛాయాభేదములతో నవి సూక్ష్మపదములగుచుండును. భావమునకును, పదమునకును మధ్య నెట్టివిరామము నుండదు. భావమే పదమగును; పదమే భావమును సూచించును. ఇట్టి యవినాభావ సంబంధమీ పద్యరచనలో భావపదములకు వర్తించును.

నైదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ కృత

వచనరచనలో బదములన్నియు యథాతథములుగా నిలిచియుండును. వానికన్న యర్థములోనే యవి వర్తిలును. నిర్మాణకార్యమునకు గడంగినపు డుపకరణములన్నియు సిద్ధముగానున్నట్లు, పదములన్నియు యంత్రవస్తుగా సకాలమునకవి తమస్థలముల నాక్రమించుచుండును. వచన సృష్టికార్యముక పౌరాణిక సమగమించునది. దాని కొక క్రమమున్నట్లు (logic) న్నష్టము

పద్యమందు భావోద్దేశమున కనుగుణముగా బదములు బాసిలునుగాని యొకనియమముగా నుండవు. కావున వచనములో నిట్టిభావావేశమున కనుగుణముగా వచ్చుపదములు దొరలినచోట నావదరము వదలముగాక, కవిత్వమే యగును. కాల్దైలు వచించిన—

‘Poetry is musical thought’

అను వచనానుసారిగా రసభావమును పొందు శబ్దార్థస్వరూపమును బ్రదర్శించునట్టిదైవ నది కావ్యమే యగును. విశ్వనాథవిరాజు—

“వాక్యం రసాత్మకం కావ్యమ్”

అని వచనముగూడఁ దుల్యమైనది. వచనరచనలో శబ్దస్వరూపము నెఱిగి, దానిశక్తి (force) లేక వ్యాప్తినిదెలిసి, యథాస్థానములో, సముచితమైన సందర్భములోఁ బాదగవలెను. వచనరచనకు శబ్దార్థ స్వరూపజ్ఞాన మావశ్యకము. రచయితకు శబ్దాభికారము లేనిదే వచనరచన కాణింపదు.

పద్యమెట్లు భావప్రధానము గలదియో, గద్యమట్లరప్రధానముగలది.

పద్యము సయితము గద్యముయొక్క లక్షణములిగి యుండవచ్చును. అట్లే గద్యపద్యలక్షణముల (ఒక గణబద్ధతయందుగాక) గృ

అంధ్ర వచన స్వరూపము

హింసనగును. ఇట్టి ప్రక్రియా విశేషద్వయములో నాద్యంబగు పద్యము లనేకములు గలవు. అట్టిపద్యములు నామమాత్రీకములేకాని వేఱుగావు.

ఉదా! ధర్మనిధియైన మీతండ్రి ఓశరభావ,

నీశుండొక నాడు నిజపురోహితునిఁజూడఁ

దలఁచి రథమెక్కి సూతకృత్యంబు నేను

జూనగ వశేష్టముని వఁంబునకుఁబోయి. (క. రా.)

ఇట్టివి యనేకములు గానవగును.

కవితావస్తువు లేక గనభావము లేకయే రచింపఁబడిన ఛందాను వరియైన రచన కవిత్వమనిపించుకొనక, అత్మలేనిశరీరమువలె నుండును. కాబట్టి కవితయనునది భావమందున్నదిగాని, రచనలోలేదని యెప్పువచ్చును. పద్యముందలి గణవియమము శబ్దాలంకారమువంటిది. గద్య మందట్టిలోపమును బోనాడుటకై దానిని శబ్దాలంకార సహితము గను, సమాసగుంఢితముగను రచించినట్లు కన్పించుచున్నది. వృత్తఘ టితములు, పద్యనిర్మితములే కావ్యములుగాఁ బరిగణించినచో స్మృతు లు, వైద్యగ్రంథములుగూడ మహాకావ్యములు కావలెను. కావుననే “గద్యం నికమం కవీనాం వదంతి” అని ప్రాచీనులు నిశ్చయించిరి. గణ నియమములేని లోపమును బోనాడుటకై రచించినదే—ఒకసన్నమాన ఘాయస్త్రమేతల్లేద్యస్య బీవితమ్’ అనువాక్యము. ఈలక్షణము ననుసరించిన గద్యకావ్యములు సంస్కృతమున నున్నవి. పద్యరచనలో నున్నది—ఆ కవితాభావమున కొకతొడవు నమర్చుటయే.

“Verse is apparelled only being but on ornament”

—Sir Phillip Sidney.

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుత్రిక

కావ్యసృష్టికి సమఘాతివేదానము. కవి తానుజూచిన వస్తువు లోని పాఠ్యరూపముల ననుభవించి, తిరిగివ్యక్తీకరించును. ఈవాక్యే— “రసభావము” తనంతకాల్పేడి శబ్దార్థస్వరూపము. పాక్షికనమాన వుండు ప్రకృతిసౌందర్యమునకు ముగ్ధుడై గంతులుజేసి, పదము పాడె నని గ్రహింపగల్గుదుము. వాల్మీకిశోకము శ్లోకరూపమునే ధరించినది; కాని గద్యరూపముగాదు. కావున వానందానుభూతిఁ బొందినపుడు లయాన్నితమైన గీతియే వెలువడును. ఇందలి సూక్ష్మసర్వమేమన, గీతి హృదయజన్యము. గద్యము బుద్ధి (Reason) జన్యము. హృదయ ద్రవీకరణము కళవలన గల్గును. బుద్ధినై శీత్యము, శాస్త్రమువలనఁ బొడచును. మై ప్రక్రమమునుబట్టి, బుద్ధికంటె పూర్వము హృదయ వికసనము సహజముగాన, గీతియే ముందు పొడసూపునది.

It is a sort of common place of literary history that verse is always older than prose, and in the case of most literatures—especially modern ones—it is almost demonstrably—Saintsbury.

సారస్వతము వివిధశాఖా విరాజితము. ప్రతిశాఖయఁ బరిపూర్ణతఁ జెందినగాని సారస్వతముయొక్క సమగ్రస్వరూపము ద్యోతకము కాదు. అభివృద్ధియగునది యేకదేశమైనను, క్రమాగతముగ లేకపోయి నను రచింపదు. అందుచే నే విభాగమైనను స్వయంపూర్ణమై, క్రమాపి వృద్ధిని పొంది, సమగ్రసారస్వతమునకు దోహదభూతమైనది. గద్య పద్యములను ప్రత్యేక స్వరూపము లో గద్యమునకు చాలదినములనఱకాది రణము కలుగలేదు. అందుచే వచనరచన యెక్కుడుగా, నేవివయమున

~~~~~

అంధ్రవవన స్వరూపము

~~~~~

కుచస్కంధము కాలేకిపోయెను. వచనము వీవయబోధనానువర్తి. ఇం
దలంకారములకు ప్రాధాన్యముండజాలదు. ఉద్దిష్టవిషయ మెరుగును
హృదయమునకు నూటిగాఁ జొచ్చుటకు వచనరచయిత ప్రయత్నిం
చును. ఈ రచనములో ప్రాధాన్యమే ప్రధానము. లక్ష్య, వింగూర్థ
ము లప్రధానములు; అనుచితము లును. లక్ష్య వ్యంగ్యార్థములు వచ్చిన
నాడిది గద్యములోనున్న కవిత్వ మనిపించుకొనునెమోతాని, కేవలవచ
నమగుటకు వీలులేదు. అట్లే విషయస్వరూపబోధకై సదృశఽస్తువుల
సన్నివృత్తి దట్టమి యలంకారము లనిపించుకొన్నను, అలంకారకావ్యశ్య
ముండరా దని మాత్రము చెప్పవలెను. శబ్దచిత్రములు, అర్థచిత్రములు
శైలిభేదములలో వచనముందు కన్పించినను, కేవల వచనస్వరూప మది
కాదని ప్రాజ్ఞులు తెలిసికొందురు. అనుస్మృతముగావచ్చు భావములను
యథాతథముగా గ్రహించి కాపాడునది వచనము.

వచనము సారస్వతమున ముఖ్యమైనకాళి. భావమును నిగూఢ
ము గావించి, తికమకలఁ జెట్టుటకును, చెప్పదలంచిన భావము నా పద
జాలములో నాభందోవిరావములో జెప్పలేకుండుటకును పద్యము
న్నది. వచనరచనలో స్వేచ్ఛగఁదు; రచయిత తనభావమును విస్తరించి
బోధింపగలను. విషయప్రధానమైన రచన వచనమే.

వచన మెక్కుడుగా కాస్త్రోచితములం దుపయోగపడును.
మానవ జీవితమును పరిగా తెలియవలెననినగాని, తెలుపవలెననినగాని
వచనమే చక్కని వాహిని. ఈ భావములకే పూతపూసి కార్యకర్త
పద్యమలద్వారా వానిని 'కళ' యను రసాయనముగా తయారుచేయు

~~~~~

నాద్రావాణాంధ్య సాహిత్య పరిషత్తు

ను. కాస్త్రీకళలకున్న విభేదమే గద్యపద్యముల తున్నట్లు గ్రహించ నగుము.

'When life is the criterion and not art, the prose of a nation is far more important than its poetry.'
—Evans.

చరిత్రలందుగాని, తత్త్వవిషయక మిహాంశలందుగాని, గద్య మే యుపాదేయముగాని పద్యము రాణింపదు. కావున వచనరచన తత్త్వవేత్తలకు, చరిత్రకారులకు నుపయోగపడునుగాని కవులకంతగా నుపయోగకారి కాదు. పద్య స్వభావలక్షణములజేసి, గద్యమును కవులు తమనవలయుండు, వ్యాసములందు, నాటకములందు వినియో గించుకొన నగును. అచ్చటచ్చట ననేక కావ్యభేదములలో నుపయో గింపబడుచు వచ్చిన వచనమును పర్యాయోచించుట కిష్టమే.

In literature prose embraces all forms of oratory and of representative discourse and the prose drama.

—New Standard Dictionary.

ఇందు ప్రతిపాదితమైన సంప్రదాయ మాంధ్రవాజ్మయములో నతి ప్రాచీనమైనదిగా గ్రహించగలుగుదుము.

అంధ్ర పారస్వరము నవలోకించుటకు పూర్వము ముఖ్యముగా రెండుభాగములుగా కాలమును భాగించుట యవసరము. అంధ్రము నకు సంస్కృతభాషవలన వచ్చిన ప్రాబల్యము; అంధ్రమున కాంగ్ల భాషా ప్రాబల్యము. ఇట్టి విభాగమువలన నేవిషయమునైన చక్కగా నమున్మీలింప వీలగును.

పదునెనిమిదవ శతాబ్ది తుదివఱకు సంస్కృతభాషా ప్రాబల్య మాంధ్రమున వింతింతని చెప్పరాదు. సంస్కృతానుసరణము, అనుకర

ఱము, అనువాదములే తప్ప ప్రత్యేక ప్రతిభను చాటు నమగ్రప్ర
క్రియ యొక్కటైనను అంధ్రీయన నవతరింపలేదు. ఒకేతయత్నము జరిగి
నదనిన 'శ్రీబంధము' పట్ల నేమేని జరిగియుండును. అంతియే. అద
టను మాతృకలు సంస్కృతములోనివే. ఇట్లు సంస్కృతములోని ఛంద
శ్శాస్త్రము, వ్యాకరణము, కావ్యములు, వైదికవాఙ్మయము,—ఇవి
యననేట— అంధ్రీయలోనికి యథాతథములుగా నవతరించినవి. కావ్య
భేదము లన్నియు (నాటకమతప్ప) సంస్కృతమునుండి తెలుగులోనికి
దిగుమతియైనవి. కావున సంస్కృత సంప్రదాయములు (భాషాశాస్త్ర
ముల) తెలియని మానవునికిఁ బెలుగు సారస్వతపు దరిఁజేరుట కధికా
రము లేకుండినది. కానురాను, ఆ పరిభాష, సంప్రదాయములు శేవల
మాంధ్రీభాషకుఁ జెందినవను భాంకికూడ గలుగుచున్నది. ఇవివిధ
ముగా నాంధ్రీభాషపై సంస్కృతభాషయొక్క ప్రభావము వదలినది.

ఇప్పటికిఁ దెండ్రుక్కాడు లనుండి మనభాషపై నాంగ్లభాషా
భావములు, సంప్రదాయములు పడుట మొదలిడినవి. సంస్కృతము
మనభాషపై నెట్టియధికారమును మున్ను పూననో యట్టియధికార
మునే నాంగ్లభాష వహించినది. క్రీమక్రీమముగా నాంగ్లసారస్వత
ములోని గ్రంథము లవరించుటకన్న, ఆభాషలోని విభాసమును, ఆ
సారస్వతములోని పెలుగు బిలుగుల నెక్కుడుగా నాంధ్రీయన కవత
రింపజేయుటకైనది. ఇట్లవతరింపఁజేసిన ప్రక్రియలలో నవల, ప్రభుత్వగ
ణ్యము. తరువాత ఉపన్యాసము, కథానిక, విమర్శన, జీవితచరిత్ర,
మున్నగునవి తెలుగుభాషలో నవతరిల్లినవి. పంచస్వరూప ముగివిధ

~~~~~  
**పాదరాధాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుత్తర**  
 ~~~~~

ముగాఁ బోడిచేసికొనివదనిన నది చంద్రామ్మదవ శతాబ్దియందే యని చెప్పవచ్చును.

ఇవిధముగా సంస్కృతాంగ సారస్వతముల ప్రభావము నవగతము జేసికొని, తెలుగురచనలలోని వచనవ్యరూపము నారయుట నమంజనము.

అంతకుపూర్వము కావ్యములు కాసరాకుండుటచే నజ్ఞాతయు గమునాటి గద్య సంప్రదాయము దెలియవలెనన్న మనకు కాసనములే యాధారభూతములు. నన్నయకుఁబూర్వము వరలుచున్న తెలుగు కాసములకుఁ బరిశీలించినచో నవియన్నియు సంస్కృత కాసముల వలెనే రచింపబడినట్లు కాననగును. ఈ కాసములలోఁ గావ్యచిత్తము గాఁ దెలుగు వాడబడియున్నది.¹ దానిమొవఁగఁబడిన భూమియొక్క యెల్లలను జేర్చుచునమయమునఁ దెలుగువదము అపయోగింపఁబడినవి. మిగిలిన భాగమంతయు సంస్కృతపద భూయిష్టము, దీర్ఘమాస సంభోతము, శబ్దాంతార పూరితమునై సంస్కృతకాసముల కేవిధమునను దీసిపోవక వర్తిలుచున్నది; సంస్కృత వర్ణక్రమము వాడముచున్నది.²

ఉదా :[వి] జయాది [త్యపాదప] [ద్య] భృమ
 రాయమాన శ్రీమత్కచెయరాజు గుణగణాభరణుడు [ద] న కాసి

1. వానిలో ఎక్కడ ఏ తెలుగుపదమయినను కనుకట సంభవించినయెడల మనకు వెన్నిది చొరకెనట్లే. — మల్లంపల్లి. అం. ఉగాది.

2. మంజురగ్రామీ; చెలకుమత్తకల్ప.

ఈర్ష్య [శ్వ] రుస [కుం] గాత్రి-శేయుండుబోలె చాక్షప్తికల [లా] విసా (శా) రదు (ణు) పల్ల రంగులు అర్జును పెగ్గెడలుంగర [న] మ్మన పల్లరంగును ఈధర్మైవి [వ్య] [హ] నోద్యోగమున [కు] బృహస్పతి సమానులయ్యు పెగ్గెడకా [దెయ] గారి [కొడు] కు [దె] జెయరాజ సమ [భ్రు] డ్దని ఆత్మాన్యతంబు నంబున్నిన ప

నా [దం] బని పరుస్త రా [జ్యభ] ర నిరూపిత మహామంత్రా ధిపతి [మ] [హే] శ్వర వక్షపాతి దేవప్రాయగురు [భ] క్తి వరు డ్దస (శ) క్తి (తయ) సంపన్నుండు మయ బెజెయరాజ బెజయేశ్వ రంబుగల ప (శ) నివ్వ (హ) నంబునేసి దిన (శ) గుడ్లం బాకా రంబు మటంబును నెమియించి.

(రెండవప్రక్క)

.....[బునా].....ప్రచ్చినవ (వాడు).....
దంబు [నల్చి] నవ (హ) రుది.....[ం] బుగద్యంబుల నలస (శా) స్వ (శ్వ) తంబు.....[యను] ఇ (ఈ) భూమిలోన.

(ధర్మవరము శాసనము)

(మూడవ విజయాదిత్యునినాటి శాసనము)

తెలుగు కవితావతరణ మెట్లు సంస్కృతానువరియై వరిలి నదో, అట్లే తెలుగు శాసనములవల్లను సంస్కృత ఛాయపడుట తప్ప లేదు. కావున శాసనములందు లభించు తెలుగు గద్యభాగములు నామమాత్రీకములేకాని, స్వచ్ఛందమైన తెలుగువచనముయొక్క స్వరూ పమును బ్రదర్శించునవి శాసన సిద్ధాంతీకరింపవచ్చును.*

* “రెండో తూ.దో” నద్యయలుగల శాసనములలోని పన్నయతుః బూర్వకా లభు తెలుగుభాష స్వరూపమును దెలియజేయు వాధారములు గానరావచ్చును”

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు క్రిక

ఇక నాంధ్ర సాహిత్యములో నాదికవియగు నన్నయరచనను జూచినచో నందు సంస్కృత పదబాహుళ్యము, సమానసంఖ్యుటనము లు గాన్పించును. ఆరసిభారతము చంపుకావ్యముగా బయలుదేరినది. ఇచట చంపుకావ్యమున గద్యవద్యములకు సమానస్థాన మీయఁబడినది. కనుక వద్యముతోఁ గుడి యెడమగా నడిచిన నీగద్యయంతయుఁ గవితాపదార్థ భూయిష్ఠమే; కాని నీరసముగానేరదు. కావున తెనుఁగు వచనము మొదటినుండియే వద్యముతో నరిగా సాగివచ్చుచునే యున్నదని తెలియుచున్నది.

నన్నయనాటినుండియే 'గద్యము' ను పదమునకొక విలక్షణార్థము మనకున్నట్లు తెలియనగును. గద్యము వచనమునకుఁ బర్యాయపదముగా నుపయుక్తముగుచున్నది. కాని 'గద్య' మను ప్రత్యేక శ్రీయ మనకొకటి నిర్దిష్టకారముతో మన్నట్లు గమనింపగలుగుదుము. కావ్యములలోఁ బ్రతి యాశ్వాసాంతమున 'గద్య' పాడగట్టును. దీనిప్రయోజనము లేవియనగా, నా కావ్యరచయితయొక్క వంశ గురునామా దిశములను, కావ్యమందా యాశ్వాసములలోఁ బ్రతిపాదితమైన విషయములను వెలిబుచ్చుటయే. అనగా నేటికావ్యములలో 'విషయసూచిక' అనుశీర్షికక్రిందవచ్చు వస్తువు, గ్రంథోపరిభాగమున నచ్చిడఁబడునట్టి కావ్యకర్త నామాదికమలీగద్యము ప్రాచీనకాలములోఁ జివరఃపర్వరేఁ చెడిదన్నమాట. కావున వీనియందు కవితాభావ ముండుటకు పీలులేదు. విషయబోధనయే ప్రధానోద్దేశ్యము. అందువలన 'నీగద్యమందు కవిత్వముండకపోగా, కేవల వచనముయొక్క స్వరూపము కేచిద్వ్యక్తమగును. కాని, యీ గద్యములు కేవల వచనములు కానేరవు. గద్యభా

గము సమాచరూయివ్వమై, యనుసాసాలంకార యుక్తమై, పద్యము లోనుండు శ్రుతికి (Rythm) దీపై లయకలిగి విరాజిల్లుచుండును, ఈ శబ్దాలంకార, సమాస, శ్రుతి లయలు గద్యపరిణామములతో బొంది నవి సూత్రావకాశములు. కావున నివియన్నియు బ్రతిగద్యలోను కాన రావు. కొన్నికొన్ని యన్నిట మిన్నయై చెన్నొందుచుండును.

గద్యము విషయసూచికగా వర్తించునట్టి క్రింది పన్నయగద్య చూడుడు:—

ఇది నకల సుకవిజన వినుత పన్నయభట్ట ప్రణీతంబయిన శ్రీమహా భారతంబునందు సభాపర్వంబున ధర్మరాజునకు సభాపాప్తియుఁ గింక దర్శనంబును, నారదువలన లోకపాలుర సభాశ్రవణంబును, రాజ సూయ మహాధ్వారంభంబును, జరాసంధపథయు, గిరివ్రజనిరుద్ధల యిన రాజులం గృహంబు విడిపించుటయు, రాజసూయంబుపన్నది ప్రథ మాశ్వాసము. (సభా.)

ఇట్టిగద్యలు ముఖ్యములుగాఁ బురాణములందుండుట సహజము. మార్కండేయపురాణము, సమీరకుచూరవిజయము, భాగవతము, యున్నగు కథాకథనపద్ధతి (Narrative) గల గ్రంథములిందుల కుదా హరణములగును.

ఇంక వంశనామాదికముల వచించుటలో శబ్దాలంకారములు గలవి కొన్నిగద్యలు చూడుడు:—

“శ్రీమదుభయ కవిమిత్ర కొమ్మనామాత్య పుత్ర బుధారాధన విధేయ తిక్కన నామధేయ ప్రణీతంబయిన.....”

~~~~~  
**నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు క్రిత**  
 ~~~~~

“శ్రీ కమలనాథ పాత్రీ మారయామాత్య పుత్రీ సుకవిజన విధేయ శ్రీనాథ నామధేయ ప్రణీతంబైన.....”

“సకలగుణవనాథ పోమనాథ ప్రణీతంబైన...”

“శ్రీమదళల కవిమిత్రీ పెదయన్నయామాత్య పుత్రీ శారదా దయావిధేయ జక్కన నామధేయ...”

ఇట్లే చాలమంది కవులు తమగద్యలను రచించిరి.

కవులు తమ ఆశ్వాసాంతగద్యములలో సిష్టదేవతాసూచనమును జేయుచుందురు. ఇందులకుఁగొన్ని :-

“శ్రీమత్కాశహస్తీశ్వర చరణకమల సేవాపరాయణ సింగమ రమానారాయణ జగ్గయనారాయణ తనూభవపరాబ్దుశ్శుభాష్టతి...”

“శ్రీమత్పరమపదనాథ నిరవధిక కృపాపరిపాకపరిచిత సరసకవి తాననాథ రామకృష్ణకవినాథ...”

ఇట్లే రామరాజభూషణుడు, కూచిమంచితిమ్మకవి మున్నగు కవులనేకలు తమ యుపాస్యదేవతలగుర్చి గద్యమందుల్లేఖించిరి. ఈ గద్యభాగములవలన, గవి జీవితమునుగుర్చి యిసుమంత చరిత్రీ తెలియుట యుపయోగము. ఈ గద్యరచయిత కొన్నియెడల కావ్యకర్తయే కావచ్చును. కొన్నిచట్ల నాకావ్యముయొక్క ప్రేతుల వ్రాసికొనినవాడే వ్రాసియుండవచ్చు. ఈ రెండవయంశమును స్థిరీకరించుట కాయా వ్రాతప్రేతుల యాశ్వాసాంతగద్యలో విలేఖరుల నామాదిక ములుగూడ గన్పట్టుచున్నవి. ఇట్టి ‘గద్యము’ అను పేరికియ ప్రతి గ్రంథమందును పొడగట్టి మన సారస్వతములోఁ బ్రత్యేకస్థానమును గడించినది. ఈ గద్యస్వరూపము కేవల వచనమునకును, కేవలపద్యము

సకను మధ్యస్థితి నాశ్రయించుచున్నది. వీనిలోఁ గొన్ని గద్యాలను బాడుదురు. ఆచదువు పద్ధతియే భిన్నము. తెలుఁగుసారస్వతపు తొలిదినములకే 'నమస్కారగద్య', 'రుద్రగద్య' మొదలైనవి యున్నవి. వీనిలో లయ (Rythm) ఉన్నదనియే తలంపవలెను.*

మన సారస్వతములో 'దండకము' లననవి కన్పించుచున్నవి. ఏవిధముగా కవిత్వాభావములేని పద్యము ఏచనముగా ముందు కాంచితిమో, యట్లే 'దండకములు' వచఃముగా భాసించినను, లయ (Rythm) కలదిగనుక పద్యమయమగుచున్నది. ఈ దండకములు చమస్కార గద్యాలకు తుల్యములు.

సన్నయతరువాత పాల్కురికి సోమనాథుని కాలమునకే గద్య ప్రబంధములు విశిష్టగానుండి సంస్కృతీకరణ బాహుళ్యమువలన జనసామాన్యమునకు రుచింపక పోయినట్లు పండితారాధ్య చరిత్రలో—

'ఆరూఢ గద్యపద్యాది ప్రబంధ పూరితి సంస్కృతి భూయిష్ఠుఁడన మానుగా సర్వసామాన్యంబుగాను జానులెరుంగు విశేషముఁడసర్వతకు.'

మఱియు, ఒనవపురాణములో—

'ఉరుతేరగద్య పద్ధోక్తలకంటె సరసమైచరిన జానులెనుంగు

చర్చితగా సర్వ సామాన్యరుగుట.'

అనఁది యుదాహరణములనుండి తెలియవచ్చును. ఇటఁజెప్పిన గద్యగ్రంథము లేమాఁడెనో ఘృగ్యముగానున్నవి. లేక, 'గద్యపద్ధోక్త'

* కావ్యములనిపించుకొనిన వచనములు గద్యములు. కావ్యే తేరఃచనములు వచనములే! —పి. ల. కాంతం.

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు

క్తి' అనియు, 'గద్యపద్య ప్రబంధపూరిత సంస్కృత భూముష్టరచన' అనియుఁ బేర్కొన్నపుడు గద్యపద్యములచే చెన్నొందుచుంపు అని యేకా యుద్దేశము!

మూలముగాఁ జెలుగు సారస్వతమును జూచినచో రెండుగా విభాగింపబడినట్లు తెలిపితిమి. సంస్కృతప్రభావము భాసించినవాటి నుండి వరలిఁ సాహిత్యమును రెండుశీర్షికలక్రింద విభాగింపవచ్చును; మొదటిది పురాణవచన (The Narrative); రెండవది ప్రబంధరచన (The Descriptive). ఈరెండు ప్రక్రియలలో నొకేకథ, రచనా శక్తిచే, నవకాళానుగుణముగ ద్వైవిధ్యమును బొందగల్గును. ఇందులకు పురాణస్థానాథలను ప్రబంధవస్తువుగా స్వీకరించి, నిర్వహింపబడిన ప్రబంధములగాంచి తెలియును.

ఇక పురాణవచనము, ప్రబంధవచనములను పరిశీలింపవలయును. అప్పుడు వచన మాంధ్రమున నభివృద్ధిపొందెనో, లేకా తెలియవచ్చును.

పురాణములోను, ప్రబంధములోను గన్పించు వచనము భిన్న స్వరూపమును బొందినది. పురాణవచనము పద్యములమధ్య నెడనెడ గన్పట్టును. ఈ వచనము కేవలము రెండుపద్యముల నడుమగాని, రెండు పన్నివేళములకు సంబంధవాక్యముగాగాని వినియోగపడును. ఒక్కొక్కయెడ నిత్యపుర సంభాషణము పద్యములలోఁ జిత్రించిన, నాయాపాత్రలను నూచించుటకై వచన ముపయుక్తమైనది. ఇట్టివిధానముతో వచనము పురాణములోను, ప్రబంధములందును విరివిగా గన్పించుచున్నది. పురాణవచనము పురాణపద్యమువలెనే సుబోధకము (అభ్యా

నాత్మకము) అల్పపద్యవాక్యమయము. అయ్యది నిరాడంబరముగను, నాతిదీర్ఘముగను, వివయప్రధానముగను, కిథాగమన వేగముతోడను వచుచుండును. కాని, ప్రబంధములలో వచనమునకొక ప్రక్షేపకతయు న్నది. ప్రబంధవచనము దీర్ఘముగను, అలంకారికముగను, పల్లనాత్మకముగను, సమావగుంఘిత ఛణితితోడను, పద్యమనందవలె శబ్దాలంకారములతోడను విజృంభించియుండును. కాని భాగవతము మాత్రమిటు సరితూగదు; పురాణవచనమువలె భాసిలక, ప్రబంధరీతి ననుసరించి నది. ప్రబంధవచనములో కిథావేగమునకై త్వరితముడై ఓక్కొక్కమొడియూసి, తదుపరి యావచనపర్యంతము నధిగమించి చనుచుండును. కథలోని సన్నివేశముల నెక్కిడుగా వర్ణించుటచే ప్రబంధకవిత్వలక్ష్యముకనక, కథాకథనవేగమున కాలిని పద్యరచనగాని, వచనరచనగాని పూనికొనదు. సన్నివేశ 'incident) ప్రస్తావన కవియొక్క యుద్దేశ్యము. ఇట్టి ప్రబంధవచనములలో నెక్కిడు స్వభావోక్తి యుండును.

ఇంక ప్రక్షేపముగా వచనస్వరూపము నవలోకించిము. కవిత్రయమువారు వచనమెట్లు నిర్వహించిరో చూతము: నన్నయభట్టుగాని, తిక్కన యెఱ్ఱవార్యులుగాని వచనమును కథాకథనకద్ధతికి ననుగుణమైన గొలుమైనవాహిని (medium) గా స్వీకరించినట్లు ద్యోతితము. ఇంక వారి రచనలోమాత్రము క్షదము వర్ణించుచున్నది. ఇది వాణివారి యాత్మీయత (Personality) లను పురిస్కరించుకొని వచ్చిన శైలీ వైవిధ్య విన్యాసవిలసనమే. భారతరచనలో నన్నయ యెవరిమైన

నాదభాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు

యాభ్యానాత్మకశైలిని వర్జించిన, అక్కన యెట్టి నాటకీయశైలిని నడిపించిన, ఎత్తుర యేవిధమైన వర్ణచాత్యకశైలిని పుణికిపుచ్చినో యట్టి శైలీవైవిధ్య మాకవుల వచనరచనలందును తగుమాత్రముగ గన్పించు చునేయున్నది. అనఁగా నన్నయ వచనమునకు కథాకథనశక్తి యున్నట్లు, తిక్కయచ్చ వచనమునకు సంభాషణాశక్తి యున్నట్లు, ఎత్తుర మాత్యుడు వచనమునకు వర్ణాశక్తి యున్నట్లు మొట్టమొదటచూచిన ద్రవ్యము ఈవిధముగా వచనము త్రిముఖముగా తిరుగగలదని తీసిదిద్దినవారా కవిత్రయమువారే కాని ముఖ్యముగా వచనమునకు వారి రచనలలో బాహ్యముఖ్యత లేదనుటకు వీలులేదు. వచనగ్రంథము లానాటికి యున్నట్లు శైవకవుల పాత్రములలో హిందూమతమునది ఆతర్వాత వచ్చిన తిక్కనామాత్యుని కర్తరరామాయణమున రచితములగు చిట్టినపుడు వచనరహితముగా రచన సాగింపవలెనను దీక్షనిపించి టనుబట్టి యానాటి వచనస్వరూపము ద్యోతకమగు నాటి దీర్ఘవచనములను సాగించుట ఎప్పుడూమాత్యుడు తీసినదానియే. ఎఱిఁదోచిత వర్ణనలను స్మరింపించుట హరివంశములందు విలోకించినవాఁడైనట్టి వచనములలో భావక్లారియై యున్నట్లు నన్నయ వచనములలో తెలియును, సంభాషణాచాతురి వచనరచనలో నున్నట్లు తిక్కన పరిశీలించి భావోద్ఘాటమునకుగాని, భావవ్యాఖ్య మనకుగాని వచనమునయొక్క మిగులని శంభుదాసుడు కనిపెట్టె. ఇవివిధముగా కవిత్రియ విచారచన మూడు చిహ్నములై చలువొచ్చుచున్నది.

కవిత్రయమువారి నవగమించిన కవులలో ననేకలు వానిమార్గముల ననుసరించివారే అట్టి యనునరూపే వచనమందును గన్పించు

అంధ్ర వచన స్వరూపము

చున్నది. కాకపోయిన, వచనమునకున్న మూడుశక్తులను (మై బేహా నినశక్తులు) పరిశీలించి, మువ్వోఛాయలను సంక్రమింపఁ జేసికొన్నవారనేకులున్నారు.

మరల కవిత్వములోగాని వచనములోగాని ప్రజ్యేకతవిశిష్టతలు వచ్చిరనిన శ్రీనాథుని హస్తములందేయని యొప్పువలయు.

శ్రీనాథుని కవిత్వలో నొకమార్పు వచ్చినట్లు సూచించితిని. కవి త్రీయముచే దిద్దిపెట్టబడిన పురాణ లేక ఇతిహాసవైఖరి కొంగకాలము వర్ధిలి, శ్రీనాథునినాటికి కావ్యభిరతిలోనికి పరివర్తనము పొందినది. ఈ వైఖరిభేదముతోఁబాటుగా రచనాపద్ధతిలోను భేదమువచ్చినది. స్వతంత్రాలంకారములచే నా కావ్యయోగ వలంకరించుట శ్రీనాథునితో మొదలుపెట్టబడె మూలమును యథాతథముగా ననుసరించుటలీతని రచనలో స్వల్పము. శ్రీనాథుఁ డెటనున్నను తనవ్యక్తిత్వమును జూపెట్టును. నైవధికావ్యమందలి పద్ధతి యిందులకుదాహరణము. కొన్ని శ్లోకముల ననువదించుటలో వచనముగా నవతరింపఁజేసినాడు. దానిలో నాతనియశక్తతగాక, మామూలశ్లోకములలోనివాచ్యత (Baldness) యే కారణ మనవలసియున్నది.

ఉదా: కిమస్యరోష్ణాం కవలీన కోటిభిః విధి ర్న లేఖాభి రజగణద్గుణాః
సరోమకూపాఘమిషా జగత్సృతా కృతాశ్చకీం దూషణశూన్యబిందవః॥

మొదలైన శ్లోకములను వచనమందుంచె జూడుడు:

“.....రోమకోటి కివలంబున హాటకగర్భంబు పాటించి, లిఖించిన సుగళుగణనారేఖ లవయవంబులం బొలుపారె...” శృం. వై.

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర పత్రిక

ఇవిద్వముగా శ్రీనాథుడు వచనముయొక్క ప్రయోజనమును గ్రహించెను. కథాకథనమున కెక్కుడుగా వచనమే యుపయోగముని తెలిపినాడు. అందుచేతనే శ్రీహర్షుని శ్లోకములను వచనమందు దిండి నాడు. ఇదిగాక శ్రీనాథుడు కావ్యభాగిని ననుసరించినవాడు కనుక, అది వచనమందును దొరలినది. దీర్ఘసమాసములతో వచనము నలంకరించినాడు. వర్ణనలను మణిత బరువు గావించెను. అనుష్టుప్ లంకారముల జొన్ని, శబ్దరసవియమునకు పాటుపడినాడు. ఈశ్రీందివచన యుదాహరణమగును.

“వెండియు నవఖండమండలంబగు మహిమండలంబునకు మకరకుండలాలంకారంబునంబోలె భీమేశ్వరమండలంబు పొరువున, ద్విలింగోత్కలతెలంబులనంది వింధ్యచలపాడింబున, గేదార కంభకోణార్కస్థానంబుల కుపమానంబునఁజాలి యేలేటి మేటికాలువలవలన నడిమాతృకంబులగు పటవలంతులు నలిలధారికలధారిశలాకాశకలసంకోచకరిణులులై యంకురించినవియు.....”

శ్రీనాథుడు కాశీఖండంబున ‘వదాచారనిరూపణము’, ‘స్త్రీలక్షణనిరూపణము’, ‘యోగనిరూపణము’ లను ‘జేయనపు’ డెక్కుడుగా వచనముపయోగించి వచన ప్రాశస్త్యమును నిరూపించెను. అట్టి సీతిబోధలకు, శాస్త్రవిషయములకును వచనమే యుపాదేయమని గ్రహించినట్లు స్పష్టముగదా! తాతని జటిల వచనరచనఁ జూడుడు:

“అ రాజరాజ రాజీవభవమాలిపురందరాదిబృందారకమకుటసంధానితవికచమందార కుసుమమాలా మకరందపిందుధారాధారిచరణారవిందు మందరాచలమంధానమద్యమానదుగజలగ్ధగర్భావిరూప్యకాలకూ

అంధ్ర వచన స్వరూపము

టక్యపీటభవపిండగంధూమకశంకితకంకమాలాపకంతుచమంతోక్తభువనర
క్షాదాక్షిణ్యదాక్షాయణీకుచకలశపాణి కేళి* కా. ఖం. చ.

అనగా శ్రీనాథునిచేతిలో వచనముక నూత్నమయ్యాదాశ్రయి
యైనదని సిద్ధాంతము. పోతన శ్రీనాథుని సమాకాలినుడైనను, భాగ
వతము* కావ్యముకాదు; గనుక ఇతిహాసవైఖరినే తనరచనలో ప్రతిపా
దించి ప్రయోగించినాడు. కాని పోతనకవిత్వములో గడించుకొనిన
ప్రత్యేకత, గద్యమందును పొందినాడని చెప్పవలయును. అంత్యనియ
మముతో రచించుపద్ధతి యీతనిసొమ్ము. వర్తనలందు దీర్ఘసమాస
యొక్క ముగిను, కథాకథనమందు లలిత పదములతోడను రచనను సల్పు
గల సవ్యసాచి పోతన.*

ఇక శ్రీనాథుని తరువాతివారు గతానుగతికంటెగ నాతని రచ
ననే యనుకరించినవలెను. పినవీరవ శాకుంతలకథను స్వీకరించినపుడు
శ్రీనాథుని భాషాంతరీకరణపద్ధతినే యనుసరించెను. జక్కన, అనంతా
మాత్యులు తమరచనలలో కథాకథనపద్ధతికి ననువైన రచననల్పి, వచన
ములను తదనుగుణముగా నిర్వహించిరి. జక్కన లేన “విక్రమార్క
చరిత్రము” లో ప్రభుమాశ్వాసమున పురవర్ణనమును వచనములో
నిలిపినాడు. దీనిబట్టి వర్ణనాత్యక్తమైనతెలి వచనములో నంతవఱకు
నెక్కువో నిరూపితమగును. జక్కన వచనములు సమాససంభరితములు,
శబ్దాలంకార విలసనములును, శ్రీనాథుని వచనరచనము ననుగొనినా
రాతని తర్కాతికవులు.

* “....జలధర నివజకంఖ శార్దూ మదన్యత గతాదండ ఖడ్గాక్షయ కాణ
తూటిర విభ్రాశికుండు.....” కి పూం. (భాగవతము).

సాహిత్య పరిషత్తు

కవిత్రియమువారి తరువాత మరల శ్రీనాథుడే తెలుగుసాహిత్య మునకొకతీర్పు దిద్దినాడు. అది పెద్దవకాలమువఱకు సాగినది. పిమ్మట పెద్దన పెద్దవాడైనాడు. కృష్ణరాయ, దర్బారు సాహితీరంగస్థలమైనది ఎక్కిపెగ్గడచే శంఖుస్థాపన చేయబడి, శ్రీనాథునిచే ప్రబంధసాధ మునకు కరికరములను నమకూర్చబడి, పెద్దనచే సాధనిర్మాణము గావించబడినది. తరువాత వసుచరిత్రకారుడు సాధాంతర్యాగములకన్న సాధోపరిభాగముల నలంకరించినాడు. తరువాతికవులందఱు ఆ సాధములలోనే వర్తించిరిగాని, మించి యేమియు జేయలేదనవలెను. ఇట్లు వదునెనిమిదవ శతాబ్దము వఱకు సాగినది. ప్రబంధములలోని వచనము, పైన నుడివినట్లుగా, ప్రబంధ వద్యసరణినే నడిచినది. అట్లుగఁగముగ లేనిచో సమత (Balance) యుండనేరదు. పెద్దనపెట్టిన యొరవడిని కథాకథనమందును, కథాగన్మి వేశకల్పనమందును, అంగంగీరసనిర్వహణములందును, విషయవిభజనమందును, తరువాతికవులు చాలవఱకనుసరించిరి; ఇట్టిరచన గతానుగతికమై కవిసమయము (Comention) వలె వర్ణింపబడినది. ఈ ప్రబంధములలో ద్వితీయాశ్వాసమున (పించుమించు) తప్పక యొకదీర్ఘవచనము పాసగియున్నది. దీనివైశిష్ట్యమే మనః. శబ్దాలంకారము తప్పకయుండుట; యమకము, అనుపాసలు వరలుండుట; ఇవి సమాసముతోనుండి వర్ణనాసంధర్భములో రచింపబడుట; ఉదాహరణములుగా జూడుడు:—

కోలాహల వర్తతవర్ణనమును జేయుచు వసుచరిత్రకారుడు:—

మణీయు నిక్కలాచల సంతానంబు, సంతానకుసుమ వాసనా సమాగత సారంగనంగీత భంగీతరంగులు లుపాంగంబులుగా బాడు

వేల్పుగాడేల పాణిరితమాణిక్య వీణామధురరావామృతంబులగరగి...
పెచ్చుపెరుగునచ్చపుఁ బచ్చలచాయలు మెచ్చులునేయఁ పెచ్చికల మచ్చి
కల విచ్చలవిడిఁగొచ్చుకొని మెనవమంకించు నంకపురాఁకంకజంకించి...'
మనుచరిత్రలో వేటనవర్ణించు సమయంబున కెద్దన పెద్దవచన రచన
మున కుద్భుక్తుఁడాయె. ఈ వచనమును అనుప్రాసాలంకారములలో
సన్నది. ముక్కుతిమ్మన యొద్దికిగా తన ముద్దుపలుకులతో గద్యమును
దిద్ది కెద్దనాచులకుద్ది యిడించె :

‘.....అంధకారఁబడినాంధ్రసంధ్యసంధ్యరంధ్రసమయమధుమగళన
చరణాంగుష్ఠసమ్మత్యతగగనసరిదంబుపూరింబుకొను బింబంబులై’
అనురచన ముదాహరణము చాలును.

పింగళిసూరన ఆఖ్యానకైలిలో రచనను సల్పినాడు. అతనికిభా
పూర్ణోదయమిందుల వదాహరణమగును. ఇందలి వచనములలో ముక్య
ముగా నెన్నదగినది కథలోనికిల్పనల యావిష్కరణ సమయమందు
విరచించిన వచనము. సరిస్వతీ చతుర్ముఖుల విలాసమును విప్పిచెప్పిన
పుడు వచనమే యపాదేయమని తలచినాడు సూరన. ఇట్టి క్లిష్టవి
షయము వద్యమందుకన్న వచనమందు విఫలముగా వివరింపఁగలను
గదా !

ఇటు భూర్జుటిగూర్చియుఁ కెక్కువలెసియన్నది :

భూర్జుటి చాలస్వతంత్రుఁడు. కృష్ణుల యల కాలములోనన్నిను,
అతని కింకితము చేయక కాళహస్తీశ్వరునికి కైతనమల్పించిన పుణ్యకథ
గలవాడు. ఈతఁడు తనకవిత్యమందును స్వాతంత్ర్యము వహించెను.
ఇతఁడు తన వచనరచనలో యుద్ధమును వర్ణించుతఱి, వేటక కెడలనట్టి

నాదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు

సందర్శములందును, సహజప్రతిభతో స్వభావాక్తి ప్రధానముగా రచించె.

రామకృష్ణుడు తన పాండురంగమాహాత్మ్యములో వచనరచన సన్నివేశములను వర్ణనోచితపద్ధతుల కండ్లకుగట్టినట్లు చేసెను. నిగమ శర్మ యొక్క వచ్చిన సందర్శమున నాయంట జరిగిన విశేషములను చక్కగా వచనంబున పొందుపఱచినాడు. “పాండురంగవిభుని పదగుంఛనము” కృతిఘట్టమున గన్పించును. ఈ పైసందర్శమున నూత్నవచనములో రామకృష్ణుడు నిగమశర్మ శరీరముయొక్క కర్మశత్రువుమును కుకవిపదబంధమునకుబోల్చి తనయాధ్యక్షమును బ్రకటించె. పాత్రోచిత్రిణమందు వచనమంత దోహదభూతమో యుదాహరించినాడనవలెను.

ఆంధ్రీ కవికులభోజుడైన శ్రీకృష్ణగాయలు రచించిన ఆముక్తమాల్యదలో ననేకవచనములు గన్పించును. కృష్ణరాయలు వర్ణనలందుత్తమోత్తమ రచయితయని ప్రాజ్ఞులతలంపు. ఆముక్తమాల్యదలో నీవిషయమున కుదాహరణములు విక్రుటము. మతనంప్రదాయ సిద్ధాంతములను రాయలు చక్కగా నెఱిగియుండెను. వానిని తన గ్రంథమందంతటను మెదజల్లినాడు. ఆముక్తమాల్యదలోని వచనరచనజూచినచో తత్వవిషయకములైన బోధనమంతటని వచనమే చక్కగా నిర్వహించునదని తేలును. ఇవ్వీధయుగా ప్రబంధములలో వర్ణనలకు, తత్త్వవిషయములాదిగాగల శాస్త్రీవిషయములకు వచనమే యుచాదీయముగాని పద్యముకాదని ఋజువయినది.

ఇక దక్షిణాంధ్రీ వాఙ్మయములో వచనస్థాన స్వరూపములను గమనింతము. వచనములో, గొంగొత్తగా కావ్యస్పృష్టి యీ నాయ

క రాజ యుగమునందే జరిగినది. పద్యకావ్యముకిన్న వచనకావ్యమెక్కువగా సులభగ్రాహ్యమని కవులెరింగిరి. అనేక ప్రాకృతాశ్టకములీయుగముం దుద్భవించినవి. యక్షగానమీనాటిదే. గీతికి (Lyric) ప్రాధాన్యము వచ్చిన దీదినమలందే. అవాటికవులు గతానుగతికముగా గాక, ప్రశస్తిక మార్గమును, దోషక్రి తమప్రతిభను అసమానముగా అందజేయవలెనని సంకల్పించిరి. తదనుగుణముగా సార్వభౌముల సాహితీపాస చేతుల గలవినది. కృష్ణరాయలవలె రఘునాథరాయలు సాహితీద్రష్ట; స్రష్టకూడ. నాయక రాజయుగమున వెలువడిన గ్రంథము లో వ్యభంధములున్నను అవి పిల్లవసుచిత్రీలవలె గతానుగతికములుగాక ప్రశస్తిక స్థానమును బొందగల్గినవై చెలఁగుచున్నవి. వచనములంత క్లిష్టములుగాక సుబోధ వచనరచనకు మార్గదర్శకములై వ్యావహారిక ప్రయోగములతో పాసఁగుచున్నవి.

This prose is interesting contrast with the classical prose, and is full of colloquial idiom (cf. Taylor's Oriental Historical Manuscripts)

—S. Kuruganti.

వచనరచనకు గడంగినవారిలో 'రాయవాచక' కర్తయు,¹ ఎలకూచి బాలసరస్వతిని కేర్పొనకతిప్పడు. బాలసరస్వతి "వ్యాఖ్యాన" మను ప్రక్రియను దెలుఁగులో నవతరింపజేసినాడు. కవులెవీరరాజు,

1. రాయవాచకము మధురసేవాపతిచే రచింపఁబడినది. ఇందలిభాష స్వరహా సిద్ధమైనది. "రఘోత్సవమునకు విజయఁకాయవలెను; అది విన్నవల కామంగ దగ్గివున్న దిక్పాయములు అతడున్నే రాయలవారు విచ్చేసివున్నాడు."

“ ~~~~~ సాహిత్య పరిషత్తుత్తర ~~~~~
 ~~~~~

సముఖము వేంకటకృష్ణనాథుడు, ముఖముగా వచనగ్రంథములు రచించిరి. కంకంటిపావరాజు ప్రబంధసరణిలో రామాయణ శాస్త్రవిరచనము నల్పినను, తనకాలమునాటి వచనశైలి యాతనిగ్రంథములలో బ్రతిఫలించక పోలేదు.

ఈయుగముకు వెలసిన రచయితల రచనమందలి వచనమును సూచించెదను: కంకంటి పావరాజువ్రాసిన యుత్తరరామాయణములలో వచనము స్వభావోక్తి ప్రధానముగను, పాత్రీచిత్రణమున కనుగుణముగను, పాదముచున్నది. ఉదాహరణముగా, తానకోశోకఘట్టమున జానకి లక్ష్మణునిచే రామాజ్ఞ సెఱిగి, యవశయే చేడ్పడియున్నతఱి నాపెయ వస్థనూ వచనములలో నెట్లుచిత్రించెనో కాననగును.²

ఇట్లే రంభను రావణుడు మానభంగ మొనర్చినపిమ్మట రంభ యొక్కదుర్దశ వర్ణించినాడు వచనమందు:—

‘బెబ్బలివానికిం జిక్కియు బిక్కమగిడిన హరిణీకరణి రాహు ముఖగహ్వరంబునంబడి బయలుదేరిన చంద్రశిఖచందంబున..... చెదరిన ముంగురులతోఁ దెదరిన బెళుకుచూపులతోఁ బ్రీదిలిన నీవిబంధంబుతో వదలిన కేకపాశంబుతోఁ బరిలిన చింతాధరంబుతో నొగిలిన

2. “.....చడి చేప్పడి బడిబడింబొడవ బడలిక నొడతెలుంగక రంభగడి యుండి కొండొక తెలిసి, వెండియునలసి, యవశయే దీడకఁబోరిసి, కృశాంగి మరలఁ గన్పొరలినద్రు, చిచ్చులవిడి పెడరెడి యుగ్రధారాపరీవాహంబులు చెక్కుటద్దులపై జాలువాటి, ...పురపురఁబొక్కుచుఁ దాల్చిచూలి, శుక్లిష్ణులు లేచుటొప్పండి .. వెక్కి వెక్కియేడ్చుచు .....శలయూచుచు, దల యూచుచు విడిచి, నొక్కుపై వ్రేలు గీలుకొలుపుచు...హాహాకారంబు నలుపుచు.....”

అంధ్ర వచన స్వరూపము

చక్కటద్దంబులతో.....వాడిన విరిసరులతో వీసిన భూమణంబులతో
.....ఆకారంబు వాల్చించిన శోకరసాధిదేవతవలె నున్నదనిపర్చించె.
ఇట వర్ణిశములైన యవస్థలను నూచించుటకు సంతరింపఁబడిన క్రియా
పదంబులు రెండురెడుగా ననుపాసాలంకార సహితముగానుండి నడ
కలో బిగువును జూటుచున్నవి.

నమఃశ్రము వేంకటేశ్వర్లు నాయకుడు తెనుఁగు వచనస్వరూ
పము తిన్నగా తెలుపుటకై సారంగధరచరిత్ర, జైమినీభారతములను వచ
నవాక్యముల రచించెను. ఈతని వచనరచన సులలితపద సవ
క్లిష్టాస్వయములులేక, “కులుకు కోకిలనాంచు గళరవంబు, పలుకుల
సార” గలిగి తెనుఁగు తీయదనమును, తేటదనమును తీర్చిదిద్దినట్లుం
డును. సంభాషణావిధానమును బిత్రించుటలోనైత మీవచనము నిరా
దంబరముగా సరసముగా నుండును.

“దననీ! తక్కినవారికెంబలె యింత యుచారంబేమిటికి? వీను
నీ కుమారుండనుగానే” యనుటయు నాపువ్వుబోడి, బొమ్మంచుకెమ్మో
విచిగురునం జరునగవు మొలకలు గులుక, కప్పరంపుపీడియంపు తావి
ఘుమ్ము మన, తేనియచినుకులొలుక నిట్లుచలికె; ‘ఓ జగన్మోహనాంగ!
నాకుమారుండవగుదువు; నిక్కంబులకితివి. నీదు నుగుణత్వంబును, నీ
చక్కదనంబు నీయొయ్యారంబు నిచ్చెలులు నిచ్చలు కలుక విని వీను
లకు విందులయ్యె. ఇప్పుడుకనుంగొనుటచే కన్నులకుం బండువయ్యె...”

కథివె వీరరాజు రచించిన వచనభాగతము, మఱి కర్తలవరో
తెలియని పదనములు, ‘భారతచిత్రకథలు’, ‘శ్రీతాళపంచవింశతి’,

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుత్రిక

మొదలైనవి యనేకములున్నవి. విజయరంగ చోక్కనాథుడు 'మాఘ మాహాత్మ్యము', 'శ్రీరంగమాహాత్మ్యము' లను వచనకావ్యములరచించెను. రామాయణ భాగవతములును వచనములోని కవతరింపఁబడినవి. శ్యామరాయకవి వచనరామాయణమును, పుష్పగిరి తిమ్మన వచనభాగవతమును గూర్చిరి.

ఈ విధముగా వచనరచన విరివిగా పదునేను పదునెనిమిది శతాబ్దాలలో జరిగినది. వ్యావహారికభాషా ప్రాధాన్యము చాలగ్రంథములలో నున్నట్లు తెలియగలము. నాటి యక్షగానములలోని వచనము గూడ వ్యావహారికమే. వచనగ్రంథములకు ముఖ్యముగా సుబోధకత్వమే ప్రోద్బలమిచ్చినది. ప్రజలకందుకొలుగా సాహిత్యము నుంచుటకుగాను దక్షిణాంధ్రవాఙ్మయము వుట్టినట్లు దోహదించును. భారతభాగవత రామాయణములను వచనమునందుంచుట, యక్షగానముద్వారా ప్రచారింపఁబడిన చూరగానములు తార్కాణములుగదా!

పూర్వోక్తప్రకారముగా నాంధ్రభాషమీఁద నాంగభాషాప్రాబల్యము పందొమ్మిదవశతాబ్ది మధ్యకాలమునకు జాగుగావచ్చినది. ఆంగ్లవచనరచన యాంధ్రులననేకల ముగ్ధులనుజేసినది. అట్టివాఙ్మయ మాంధ్రభాషలో నిర్మింప కుఱూహలము సాహితీసేవకులకు జనించినది. ఇట్టిస్థితిలో చిన్నయసూరి సర్వాతిశయియైన గుణముకలిగింది వచనరచనచేసినాడు. ఆంగ్లపాఠశాలలలోఁ బెలుఁగుచదువు విద్యార్థులకు పయ్యక్తములగు సులభవచనములను రాయదుర్గము వేంకటనరసయ్య ప్రారంభించెను. చిన్నయసూరిదృష్టియు నట్టిదే. తాని సూరియొప్పి

తముపెద్దది! ఆలంకారికమైన వన్నెచిన్నల వాసించి, శైలీసంపద ఘటించి, విరచించిన “నీతిచంద్రిక” పిన్నలకేగాక పెద్దలకు నాదరణీయమైన గ్రంథమాయెను. వచనరచనములో మకుటాయమానమైనదే ‘నీతిచంద్రిక.’ అంగ్ల వచనరచనననుసరించి, వాక్యవిరామాదులను బాటించిన ప్రథమాంధ్ర వచనరచయిత చిన్నయసూరి. సంస్కృతాంధ్రములకు సాగుగా పొందింపగలకై మంతుడు సూరి. భావముగాని, భాషగాని, తొట్టుపడకయే గంభీరముగ నడిపింపగల ప్రతిభాశాలి. నన్నయభట్టు పద్యరచనమందెట్టి దిట్టయో, వచన రచనమందు సూరియంతటిదిట్టరి.

చిన్నయసూరి ప్రారంభించిన గ్రంథమును బూర్తిచేయుతలంపుతో వీరేశలింగముపంతులు, కొక్కొండ వెంకటరత్నముపంతులు ప్రయత్నించిరి. వెంకటరత్నముపంతులు రచన బిరుసుపాకమునఁబడినది. వీరేశలింగముపంతులు చిన్నయసూరివలెనే వ్రాయుటకైయత్నించి చాలనటకు మరపింపగల్గెను; కాని యది వీరేశలింగముపంతులు సహజకైలికాదని, యాతని యీరవచనమును జూచినచో బోధపడగలగు. వచనమును పర్వోపభోగ్యమైన వస్తువుగాఁజేసి కేవల, మార్కునికమగు వచనమునకు మార్గదర్శియయ్యెను. కావున వచనమునకు మూలపురుషుఁడు వీరేశలింగముపంతులే యనవలెను. అంగ్లప్రభావము పూర్తిగాఁ బ్రతిఘటించినదాతని రచనయందంతటను; అంధ్రమున ‘కథానిక’ నుతప్ప మిగిలిన వచనమార్గముల ననుసరించినవాడు పంతులే. వనల, విమర్శనము, చరిత్రప్రహసనము, వ్యాసము, ఉపన్యాసము, యుద్ధలైన

చౌదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్వత్రిక

వచన ప్రక్రియాభేదముల నన్నిటి నవతరింపజేసిన గురువు శ్రీ పీఠేశ లింగముపంతులు. పీఠింగములన్నియు గావ్యములుగాక, విజ్ఞానోప లబ్ధిశక్తి-ఐకవచ్చునవిగా నున్నవి. స్వీయచరిత్ర, పీఠేశలింగముపం తులువాతోడనే యాంధ్రీమన నవతరించినది. పూర్వమున్న యాలం కారిక, శాబ్దికవిమర్శనమును కూని, గ్రంథములపై నాధునికవిమర్శ నలు పల్పిన యాదిగురువు పంతులుగారే! నవలావాఙ్మయమునకు శ్రీకారముపెట్టిన మహానుభావులకూడ వారే! విమర్శనమందు పంతు లుగారితోపాటు గురజాడ రామమూర్తి పంతులుకూడ నెన్నదగినవాడు. కాని పీఠేశలింగముపంతులుకున్న నిష్పాక్షికాభిప్రాయము, పరిశీలనా దృష్టి రామమూర్తిగారికన్నట్లు తోచదు.

ఇట్టివిధముగా నూతనమార్గమున వచనము పీఠేశలింగముపంతు లవారి ముంచేతిమణికటకమన నాధునికయుగమున వర్తించినది. ఆధునిక యుగమునందలి వచనస్వరూపము నెఱుంగుటకు ముఖ్యముగా విషయ విభజన మవసరమని తోచును. వచనములోవచ్చిన వివిధశాఖలక్రింద వివిధసేవకుల కృషి, తత్స్వరూపముల నెన్నుట యుచితము గదా!

వచనము బహువిషయముల కాలవాలమైనది. నవల, ఉపన్యా సము, విమర్శనము, చరిత్ర, శాస్త్రీయము, వ్యాసము—ఇవి వచనము యొక్క ముఖములు. వీనినాదరించి రచనపల్పినవారి నెఱుంగుదము.

అలాడు పీఠేశలింగము పెట్టినభిక్షు సేటికిని నవలవిషయమున పాపగుచునేయున్నది. కాని, రచనములో, స్వరూపములో, కథాసన్నివేశకల్పనములో మార్పు లగుపించుచున్నవి. 'నవల' అను పదము మాత్రమే మెరుగైపోయినది.

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహుగారు జీవించియున్న సవలారచ యితలలో ప్రథమగణ్యులు. * వీ-వచనము మృగవైది. వీశేషలింగము గారితచరణావి సాంశ్ఠ్యముతోపాటు వీరి రచనకు సౌకుమార్యముబ్బినది. ఈస్వరూపకూడ కడుమేలైనదే. రామచంద్రవిజయము, గణపతి, సౌందర్యతీర్థక, హపము, సుధాశరచ్చంద్రులు, వీరి గొప్ప సవలారచనలు, చారిత్రకవలలో చిలకమర్తివారద్యితీయలేమా యనునట్లు హేమలతి, 'రాజాస్థానకథావళి' చెలగుచుండును.

సవలారచయితలసంఖ్య పెగుగా వాంఛియునఁ జెప్పిపోయినది. ఇట్లు తండ్రిపఠండ్లములుగా వచ్చుచున్న వీ-లో మంచిచెడ్డలేరుట కర్తవ్యముగాదు. ఈ రచయితలందఱు నచనరచనమునకు తోడ్పడిరని యే చెప్పవలయును. కొందఱు భాష చాల జటిలముగా నుచుయోగించిరి. కొందఱు ద్రాక్షాపాకములో పొంగుగా రచించిరి. వేకట పార్వతీశకవులు పేరెన్నికగన్న సవలారచయితలు. వీరి 'ప్రేమదా వనము' చక్కిని ఆంధ్రీనవల. వేకట పార్వతీశకవులు కవలొక విశిష్టమైన నవనరిచన నాపాదించి, పండితసామరహృద్యముగా రచన గాించిరి. జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి వచనరిచన చాల క్లిష్టమైనవచన ప్రయోజనమునకు సుదూరమై వర్తిలును.

నవలరచనలో వచనము చాల తెలియచుటకు, అనఁగా, గీడగు రామమూర్తి పంతులు వ్యవహారిక భాషావాదము నుద్ఘాటింపఁ పూర్వము, గ్రాంథికములోనే భాసిల్లినది. గ్రాంథికవచనమును వ్యవహారికము

* "శ్రుతిపరిభ్రమ నికషయమాంమనః గర్భ్యబింభరీతమన పన్నెక్కెన యల్పసంఖ్యతలగు వాంఛితశ్రుతిలో గణనీయులు...."

—ఆంధ్రీకవ్యవిద్యావ్యాసప్రబంధావళి—

నాడరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు

జీసికొనిన వాడును. కృతకభాషాకి, వ్యాకరణాన్యముల పదములను, కారకములను ప్రయోగించినట్టి కావ్యానికి, ప్రామాణ్యమునకు సమీపముగానుండు భాష ప్రయోగించిన అదిచాల హృద్యముగానుండును. వ్యావహారికముపేర వాడుకభాషను అట్టి గ్రంథములలోగాని, భాషించు ఉపన్యాసములలోగాని ఉపయోగమునకును కలగవలయును సుఖోభకముగా నన్నదో పాఠ్యము, దీర్ఘము తలచుటలు. మాండలిక భేదములతో మూర్త్యుభవించి యుండు వాటి ముఖమున నున్నట్లును తెలిసిన విషయమేగిదా! కయూ ములగువానికి, తుంగింది, సమాన భూమిపరచు నున్నప్పుడు వాటి యిట్లు జన్మలనుడక మాధవరాయార్థ రిచనమును గూహముగా ముందు ఇట్లుగాక, సామాన్యముననుసరించి కృతములు లోకము గాంధీయు నారాధించినవారు వీరేశలింగము, విశ్వనాథ శర్మలను ఇయ్యది వారి రచనలలో గానినను ఈ రచనలలోకి చి సామాన్యములను సుఖోభకముగా రచించుటకు వ్యావహారికమును యక్రమలేదనియు, గ్రాంథిక వచనలోగూడ పండిత పామర వ్యాధ్యముగా రచనలు వీలు నున్నదనియు తెలియగలదు. ఇన్నవ ల్యురారాయణ మెరియవారి 'మాలవల్లి' లోని వచనమును సుఖోభమే దీనినే తీసి తెనగలదును. మాండలికమును గూర్చి Ernest Hornwily-

"Books written in a dialect are slow to travel beyond the pale of the province where it is spoken, but, a classical tongue like sanskrit spreads quickly over a wide geographical area "

అని వచించినాడు.

అయితే, యా హుండిలిక శబ్దములకు గతికిల్పించు లక్షణకిర్తన చచ్చిచగాని దీనివలనను ముశేషముందు

ఇంక ఉపన్యాసమునందు, వానుగిట్టి లక్ష్యేనకసహము పంతులును పేర గ్రహించుట వాడుక 'పంపుట' ములలో గాన ను వచనస్వరూప మనెన్ది సాధరణ భారాశుద్ధి, పుయనిరణము, ఉపన్యాసార్థత, అచరచ లక్షణమునము, అందఱకును సుబోధముగానున్న రచయి ఆంధ్ర 'అడినక' అనిపించుకొననమరుడు.

వివర్ణములలో వచనముయే యుచున్నది కాని కొందఱు — చక్క నూర్ణనారాజులశాస్త్రీ, మధుగాంతుల గామలింగస్వామి వంటివారు — విమర్శకులైనందులలో రచించిరి వచనరచన నల్పిన విమర్శకులయి చాత్రీకి విమర్శకులనియు, సాహితీ విమర్శకులనియు విభజింపవలెను. సాహితీ విమర్శకులలో పూర్వ రామకృష్ణయ్య కట్టబడి రచయిగాలేడ్డి, కాకేభల వంటివారు, రాశీపల్లి అనంత కృష్ణశర్మ, పురాణం సూరిశాస్త్రీ, శే వె రాఘవయ్యంగారు మున్నగువారెందఱో యున్నారు వీరందఱలో మున్నటి కృష్ణరావు రగిగణ్యులు. వారి "సమీక్ష" యందుకు సవరణ ము నిర్దష్టమైన, యుదాత్తమైన వచనరచన స్వరూపమున వస్తువున కనుగుణముగా రచించి చూపిన, మేధావి కృష్ణరావుగారు చీకట్లో మెదలగు రచయితలతో నించుమించు చేతులు కలిపినాడనవలె.

మన పురాణగ్రంథములను వచనములోనికి దింపి, రోవ్విభాగ్యములఁ గావించిన నోరి గుర్లింగశాస్త్రీ, న గపూరి కష్టమైనద్యు,

నాదరాదాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుత్పత్తి

పెండ్యాల మబ్బిహూణ్యశాస్త్ర మున్నగువారు స్ఫురిణీయులు. అనేక
కందితులు గ్రంథపరికా రూపమున విమర్శనల సల్పుచు వచ్చిరి. ఈ
వగనరచన క్లిష్టముగాదు, అయినచో, బ్రయోజనము చెడునుగదా!
మేజేపల్లి వెంకటరమణాచార్యులు, దేవరాజసుధి, జయంతి రామయ్య
పంతులు, వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిత్యాదు లనేక వికీకలు రచించి పచ
నోపాసకులైరి.

చారిత్రకులలో కొమఱ్ఱాజు, మల్లంపల్లి, మారేపండు, భావ
రాజు, కురుగంటి, మల్లాది, పింగళి దువ్వారీ, భోగరాజు, టేకుమళ్ల,
వస్సూరి, దిగిపల్లి, మానొండ్రి, కవిత్వవేది, పంపూరి, చిలుకూరి,
రాయనమ, కోరాడ, గంటి మున్నెవారున్నారు. వీరిలో కొందఱు
సాహితీచరిత్రకు, కొందఱు భాషాచరిత్రకు, కొందఱు రాజకీయచరిత్రకు
గడంగి, సేవ చేయువారున్నారు. కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుగారు స్ఫురిణీ
యులు. పరిశోధనాపద్ధతికి దాని నిజిరి శాస్త్రరచయితలలో సి. ఆర్.
రెడ్డి, ఆత్మకూరి గోవిందాచార్యులు, గుళ్ళపల్లి నారాయణమూర్తి,
శాశీపట్నం కొండయ్య వర్ధులవారు, అప్పన్న శాస్త్రి మున్నగువారల్ప
సంఖ్యాకులున్నారు.

వ్యాఖ్యాత లనేకలు వచనము నారాధించుచున్నారు.

వ్యాసరచనమునకు వచ్చినచో సిగ్గుగుని చెప్పకతప్పదు. పత్రి
కాయునిముగావెలువడు వ్యాసములు వ్యాసములు కావని మనవి. వ్యా
స మనగా కేవల విషయప్రధానము కలదికాదు. ఏచిన్న విషయము
నైనను రచయిత భావాధిక్యచే కేంద్రీకరించి, విస్తరించి, అంగంగీ
భావ నిర్వహణముచేసి, యుదాత్తమైన శైలీసంపదతో నిరచనచేసి

కావ్యశృ మాపాదించవలెను. పద్యమువలె వ్యాసమునకుగూడ రసమే ప్రధానము. ఈ కారణముననే ఆంగ్ల సాహిత్యమున వ్యాసకర్తల రచన యులను విమర్శకులు కావ్యముకీరింప జేర్చిరి. ఇట్టి వ్యాసమును ప్రక్రియ లేని లోపమును మన యాంధ్ర సాహితీ సేవకులు తీర్చవలసి యున్నది.

మనకు “కథానిక” నూతనముగానే వచ్చినదని పలువుర యాశ యము; కాని పూర్వమిది వర్తిల్లినటుల మథించినవారు తెలియగలరు. మన యాంధ్ర గ్రంథములలో ముసలివారు చెప్పవద్దతి, వచనమూర్ఖ ర్యము లప్రతిమానములు. ఆ సంప్రదాయమును విస్మరింపరాదు. ‘కథానిక’ నేటి సారస్వతమున ముఖ్యస్థాన మాక్రమించి వచనరచయితల నశకుల పేరించు చున్నది. చింతాదీక్షితులు, శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు మున్నగువారు ప్రసిద్ధులలో కొందఱు. కథాకథన పద్ధతికి వచన మొత్తవఱు కుపాదేయమో వీరు నిరూపించి రచవలెను. ఇటీవల వచననాటికలు బయలుదేరి వచన రచకు దోపాదభూతిము లగుచున్నవి.

పత్రికలు వచనమునాపానించు నిలయములు. ‘Journalism’ ఇతర ప్రాంతములలో గొప్పవిషయము. అది ప్రత్యేక శాస్త్రము. అట్టిది తెలుగులో బాగుగా ప్రవేశింపలేదని తెలియవలెను.

నేఁడాంధ్రమున శాస్త్రవాఙ్మయము ఎచనములోఁ దారసలవలె నని యత్నములు జరుగుచుండుట ముదావహము. అన్నిట వ్యావహారికరచన యపాదేయ మగుచున్నది. దీనివిషయమై ముందే తెల్పితిని.

ఆంధ్రవచన కాఙ్మయము నొక్కమారు సింహావలోకనము చేసినచో నైదువిధములైన విభజనము పొడగట్టును:

వైదరాబాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు త్రిక

1. పద్యముతో చేటుపలుపరాని పురాణవచనము.
2. ప్రబంధము చాలంకారిక శైలీవిన్యాసముతో వర్ణింపవలసము.
3. ప్రజానికమున కందుపాటలో నుండునట్లు రచించఁబడిన వ్యావహారిక వచనము.
4. పన్నయసూరి, కొక్కొండ వెంటటరత్నం పంతులవారి జటిల గ్రాంథిక వచనరచనము.
5. వీరేశలింగము, విశ్వవాధుల సుబోధము, సులలితమగు వచన రచనము.

ఇవిధముగా వాంఛింపదన స్వరూపము గోచరించుచున్నది.

కావ్యముప్రాస కవి యనిపించుకొనుట కెట్టి యాదరమున్నదో, వచనరచన చేసియు నట్టి యాదరమునే పొందనగునని నా హితవరులకు నానావి. ఆంధ్రుల విజ్ఞానము, సంస్కృతి, శాస్త్రములు సులభబోధ కములుగా వచనరూపమున వెలువడుటకు పండితులు, ప్రతిభావంతులు, పరివర్తు, విశ్వవిద్యాలయము వారు పాటుపడి. యాంధ్ర వచనాభివృద్ధికి తోడ్పడుదురు గాని! యనిప్రాధింపుచున్నాను.*

* గొట్టూరి వెంకటానంద రాఘవరావు గద్య వ్యాఖ్యానకళి యని చాలాకాలముగా ప్రాచుర్యం అందుకొనుచున్న యుగమునకే కేంద్రీకరింపఁబడినట్లు, గద్య వ్యాఖ్యాన కళి కాక, యది యాకాలముందు వర్ణింప కడవకుండలి వ్యాకరణ విశేషముల పరిణామ ప్రస్థావముల కేరణించినదిగూను.

ప్రథమోత్సవ వృత్తాంతము.

హైదరాబాద్‌వాంధ్ర సాహిత్యపరిషత్ ప్రథమోత్సవము, మ. ఘ. వ. శ్రీ నిజాంప్రభువరేణ్యుల యనుమతిమీద హైదరాబాదు పురసం దిరమున కాశీ హిందూ విశ్వవిద్యాలయోపాధ్యక్షులును, సుప్రసిద్ధాం ధ్యునినగు డాక్టరు సర్ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణన్ గారి యధ్యక్షతను మిక్కిలి జయప్రదముగా ప్రారంభింపబడెను. మ. ఘ. వ. నిజాంప్ర భుత్వ విద్యాశాఖా మంత్రులగు నవాబ్ సర్ మెహిదీ యార్జంగ్ బహద్దరువారు సభను దయతో ప్రారంభించిరి. ఉత్సవ కార్యక్రమమూ క్రిందివిధముగ నుండెను.

14—12—13. (ఆంగ్లమున కార్యక్రమము.)

1. సభాప్రారంభము : ప్రారంభకలు నవాబ్ సర్ మెహిదీ యార్జంగు బహద్దర్ గారు.
2. అధ్యక్షవరణము : గులామ్ అహ్మద్ ఖాన్ గారు, రిటైరుసుజేదార్.
3. అధ్యక్షులవారి ప్రాగంభోపన్యాసము : డాక్టరు సర్. యస్. రాధాకృష్ణన్ గారు.
4. స్వాగతము : ఆచార్య రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు.
5. ఉపన్యాసము : “సర్వశాస్త్రమున కాంఘ్రిలసేవ.” శ్రీ వల్లూరి సూర్యనారాయణరావుగారు, అడ్వాకేటు.
6. కార్యదర్శినివేదిక : మొహమ్మద్ ఖాసింఖాన్ గారు.

సం దేశములు :

7. అధ్యక్షులవారి ప్రసంగము.

8. పందనములు.

15—12—43, (తెనుగు)

అధ్యక్షులు : శ్రీ వేదాల తిరువేంగళాచార్యులుగారు

ఉపన్యాసములు : 1. శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు

“కెడ్డిర జల ఆంధ్రవాప్తియ సేవ”

2. తూములూరి శివరామకృష్ణశాస్త్రిగారు : “మాతృక”

14—12—43. ఉదయం (తెనుగు)

అధ్యక్షులు : ఉభయపవాగమశాసన శ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణ

శాస్త్రిగారు.

ఉపన్యాసములు : 1 శ్రీ వేదాల తిరువేంగళాచార్యులుగారు

“ఆంధ్రసాహిత్యము, అలంకారశాస్త్రము”

2. పండిత పెండ్తాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు : “అగస్త్యకవి”

సాయంకాలము (ఆంగ్లము)

అధ్యక్షులు : జి. యజ్ఞానీగారు, ఎమ్. ఏ; ఓ. బి. ఇ.

మాజీ శాసన పరిశోధనశాఖాధ్యక్షులు.

ఉపన్యాసములు :

1. డాక్టరు రాఘవగారు, ఎమ్. ఏ; పి. హెచ్. డి.

(మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము) “శృంగారమంజరి”

2. డాక్టరు మారేముండ రామారావుగారు, ఎమ్.ఏ; పి. హెచ్. డి.

“భారత జేతచరిత్ర సంస్కృతులలో ఆంధ్రులస్థానము”

3. శ్రీ భావర ౬ వెంకటకృష్ణారావుగారు, ఎం ఎ, బి. ఎల్
 “శాంతివాహనశాలము భారతి దేశమునకు, ప్రత్యేకముగ
 నాంధ్రదేశమునకు తెచ్చిన వికాసము”

4. డాక్టరు పుట్టపర్తి శ్రీనివాస చాట్యలుగారు, ఎం ఏ, పి. హెచ్. డి.
 “ఒక కాకతీయ రాజప్రతినిధి ఆస్థానము”

17—12—48 (తెనుగు)

అధ్యక్షులు భావరాం వెంకటకృష్ణారావుగారు, ఎం ఏ, బి. ఎల్
 ఉపన్యాసకులు 1 పండిత మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు
 “ఆంధ్రభాషా పరిణామము”

2 శ్రీ పిల్లలమట్ట వెంకటనామచంద్రారావుగారు, బి. ఏ. (ఆనర్సు)
 “ఆంధ్రగద్యవాఙ్మయచరిత్రామము”

పైన వివరించబడిన ఉపన్యాసములలో ఆంధ్రమున నిచ్చిన వా
 నిలో కొన్ని యిందు ప్రకటించబడినవి. ఆంగ్లమున నిచ్చినవానిలో
 కొన్ని త్వరితగతినే రాబోవు ఆంగ్ల త్రైమాసిక కత్తిరిలో ప్రచురింతుము.
 ప్రారంభసభాక ముగిసిన సభలన్నియు ద్విజ్ఞానసమాజ మందిరమున
 జరిగినవి. పురమునందలి యాంధ్రులత్యక్తావాచనతో పాల్గొనిరి
 ప్రారంభసభక పూర్వము - ధ్యక్షులతో భాయాపటము తీయ
 బడెను. అధ్యక్షులీ పరిమనకువచ్చిన తిదవనరమున నిక నెచ్చటను
 ఉపన్యాసము రీయకపోవుటచేత ఆసభకు వేలకొలదిప్రజలు వచ్చిరి
 సభాప్రారంభకలు రాష్ట్రమున కాగధులుచేసినవేన నుగ్గడించి, ప్రభు
 త్వమువారినుండి పరిమత్తునకు సందేశమునందించి, 2000 రూపాయలు

పాదరాజాధాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుత్పత్తి

దానమునొసగి పరిషత్తునెడల తమకు, పోభుత్వముచారికిని ఉన్న ప్రీతును వెల్లడించి, పరిషత్తుయొక్క కృతజ్ఞతను చూపగోరి. అన్యత్తులు తమ సహజ గంభీర వ్యాసమున ప్రస్తుత ప్రపంచాధ్యాత్మిక స్థితికి వగచి యందలిలోతుముల నెట్లు పరిపాలించుకోవలెనో నెలవిచ్చిరి. కార్యక్రమ మునవెనుక శ్రీవల్లూరి సూర్యవారాధ్యక్షుగారివందిన సమర్పణముతో సభ ముగిసెను.

మరునాటిసభ కధ్యక్షతవహించిన శ్రీ డి. యజ్ఞాసీగారు ఆంధ్రుల సంస్కృతి, గుణశీలములను తెల్పి, తమ కాంక్షలయెడలగల యభిమానమును వెల్లడించిరి. ప్రథమసభకు కొన్ని వేల ప్రజలువచ్చి ఉపన్యాసములను విని సంతసించిరి. తరువాత సభాక్షను పురమునందలి ఆంధ్రులు వందలాదిగావచ్చి తమఉత్సాహమును వెల్లడించి. కార్యక్రమానంతరము శ్రీ వల్లూరి సూర్యవారాధ్యక్షుగారు పరిషత్తువారిపక్షమున ఉత్సవము జరుపుదముగా ఒరుగుటలో నాయపడినవారందరకును, వందనములనర్పించిరి. మ. ఘ. వ. శ్రీ నిజాంప్రభువరేణ్యులకు రాజభక్తిపురస్కరములగు సవినయవందనశతమును ప్రశస్తికముగా నర్పించిరి. మ. ఘ. వ. శ్రీ నిజాంప్రభుత్వమునకును, చారింభకులగు నచాబ్ సర్ మెహిదీ యార్జంగ్ బహద్దరువారికిని, అగ్రానరాధిపతులగు సర్ సర్వేపల్లివారికిని, ఇతరసభల కధ్యక్షతవహించిన మహానీయులకును, ఉపన్యాసకులకును, ఉత్సవమున పాల్గొన్న పురజనులకును పరిషత్తువారు ధన్యవాదముల నర్పించిరి.

ప్రారంభకులయొక్కయు, ఆహ్వానమునగిన పరిషదధ్యక్షులగు శ్రీ ఆచార్య రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారియొక్కయు, అధ్యక్షుల

యొక్కయు ఉపవాసములనుండి కొన్ని భాగములు క్రింద అమవదింప బడుచున్నవి. ఉత్సవము జయకృదముగా జరుగవలెనని కోరుచు పంపిన కొన్ని సందేశమును క్రింద పొందుపరచుచున్నాము.

సందేశములు :

1. శ్రీ శ్రీ శ్రీ సాహిత్యసాహిత్రీ మహారాజా విక్రమజీవవర్మ బహద్దూరు, జయపురం మహారాజావారు:- “పరిషదుత్సవమునకు రాజులనందులకు చింతిల్లుచున్నాను. సభ జయకృదముగా జరుగుగాక!”
2. శ్రీ జెజవాడ రామచంద్రాక్షిగారు, నల్లూరు:- “సభ జయ వృదముగా జరుగుగాక అని కోరుచున్నాను.”
3. శ్రీ శ్రీ శ్రీ పితాపురం యువరాజువారు:-

“మీ ఉత్సవసందర్భమున, నా అభినందనముల సంపుచు, మీ పరిషత్తు విజయవంతమగుగాక యని కోరుచున్నాను. మీ పరిషత్తుద్వా గమన మీరు ఆంధ్రభాషయొక్క మహోన్నత సంప్రదాయమును వృద్ధిపొందింతురుగాక! మాఃవలోక మే పితృవిజ్ఞానమునకై నిర్వకృతముగా సాగుచున్నదో, ఆంధ్రభాషను అట్టి విజ్ఞానవిస్తారమునకు తోడ్పడు మహాంశముగా నొనర్చురుగాక!”

4. శ్రీ సక ముత్తా వెంకటసుబ్బారావుగారు:-

“మీ ఉత్సవ ఫలమునకు నా మనఃపూర్వకమైన శోరికలు.”

5. శ్రీ శ్రీ శ్రీ మహాదేవిశాస్త్రి:-

శ్రీ సక సత్వేచ్ఛివంటి ప్రఖ్యాతాంధ్రశ్రుతుని యాశీర్వాదముల నొందగల్గుట హేమత్తువారి యదృష్టమని తప్పక చెప్పనగును.

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర

హిందూదేశమునందును, ఖండారమునందును, బహువ్రజానీకమున కానందమును విజ్ఞానమును ఒసగిన ఆ మహారకంఠమునుండి వెలువడు, మహాత్మర విజ్ఞానవాక్కులందలి ఋదుప్రసంగములు అపూర్వావకాశమును పొందజాలనందులకు మిక్కిలి చింతిల్లుచున్నాను."

6. డాక్టరు వంగల శివరాం, పి. హెచ్. డి. గారు:—

"మీ ఆహ్వానమునకు వందనములు . . . ఇప్పుడే ఆహ్వానము చేసినది. కావున రాజాలనందులకు చింతిల్లుచున్నాను. మీ కత్తెవము జయప్రదముగా జరుగవలెనని ఆశించుచున్నాను. మీ నాయకత్వమున పరిషత్తు అభివృద్ధియగుననుటకు నందేహములేను మనస్సురావధానికీబయట నిజారాష్ట్రములలోనే ఒహుసంఖ్యాకులగు ఆంధ్రులున్నారు. కాబట్టి మీ నంధ్రవంటి పరిషత్తు యొక్క కృషితే ఆంధ్రనాహిత్యము, విజ్ఞానము, కళలు అభివృద్ధికావలసి యున్నవి. మరల ఉత్తమ విజయమును కోరుచున్నాను"

7. డాక్టరు కె. ఆర్. సుబ్బారావు, పి. హెచ్. డి. గారు:—

"మీ ఆహ్వానమునకు కృతజ్ఞుడను ఇంటిలో యిట్లుందులచే రాజాలనందులకు చింతిల్లుచున్నాను. మీ నాయకత్వమును స్వీకరింప జాలనందులకు వినారము. కాని యెప్పుడో చెప్పజాలనుగాని, వచ్చితను పరిచయభాగ్యమును బడయును . . . శ్రీ రాధాకృష్ణ పండితులకు నా పవనస్మృతులు."

8. శ్రీ లలితెట్టి రామాచంద్రగారు, బి. ఏ. బి. ఎల్; అర్చిసెంట్ డివార్, జయపురసంస్థానము:— మహారాజావారితో పాటు నేను రాజాలనందులకు చింతిల్లుచున్నాను త్వరితవచ్చి మీ యందరిని చూడగలనని ఆశించుచున్నాను"

9. శ్రీ తెలికచర్ల మొకటరత్నంగారు, ఎం. ఏ., కార్యదర్శి, నవ్య సాహిత్యపరిషత్తు:— “ఉత్తమ విజయము చకు ఋషిపూర్వ కాశాసన ముం, ఇట్టి శుభతరుణమున కార్యక్రమము నారంభించు మీ పరిష్కర్తు చిరస్థాయియై దివదినాభివృద్ధి పొందుగాక! అంధ్రభాషా సాహిత్యముల కు తొంటియున్నతని పొందజేయుటకు మీకృషి సాయపడుగాక!”

10. శ్రీ గడ్డి చూరిం వెంకటేశ్వరాస్త్రిగారు, శివభారత గ్రంథ కర్తలు:— “ప్రవధిలేమిచే అవసరకార్యములతో విద్యన్యోషిలోఁ బాల్గొనఁజాలమికిఁ జింతిల్లుచు, తమ మాదరమునకుఁ గృతజ్ఞుఁ డెల్లుచు న్నాను. మీ మహోద్యమము నైజామాంధ్రమునకేగాక విశాలాంధ్ర మునఁగూడ ఆదర్శకము పోల్పాహకము కాఁగలదని ఆశించుచు న్నాను. తను ఈ సమావేశము జయోపేతముగా నిర్వహింపబడుగాక యని కోరుచున్నాను.”

11. శ్రీ జమ్మలమడుక మాధవరామశర్మగారు, చంకృతకళా శాల, నెల్లూరు:— “సాహిత్యము మధురదర్శనము. ఈ తత్వమును ఎపుడో తెలుగువ్రాదయమే గ్రహించినది. దాని దార్శనికత ఎటువంటిదో వివరంగా నిరూపించి గ్రంథము వ్రాయించడము అవసరము. ఈపరిష్కర్తు ఈభారము వహించాలి. నేను నిజాంప్రభువారిత మవు తూవున్న ప్రదేశంలోనే పూర్వము తీయని సాహిత్యదర్శన బీజములు నాటబడినవి. ఇప్పుడు నిజాంప్రభువు చర్యవేక్షణముననే సాహిత్యదర్శనము వెలువడుగావుత! శ్రీ నిజాంప్రభువు ప్రతిభ సాహిత్యదర్శన మును ప్రకాశింపజేసి సుప్రసిద్ధమగుగావుత! ఈకార్యము సాహిత్యపరిషత్తునకు శుభసూచకమాగావుత.”

12 శ్రీ పంచాగ్నుల ఆదినారాయణాస్త్రిగారు, బరంపురి —

‘తాము ఎంతో యాదరముతో వ్రాసిన జాబు అందినది
తాము జరుపదలచిన విద్యత్సమావేశము జయవాహమై తక్కిన సార
స్వతపోవత్తులకు వాదేవ్యారాధకుల మార్గదర్శకమగుగాక ”

శ్రీ ఆచార్య రాయచోళి సుబ్బారావుగారి స్వాగతవాక్యములు

‘స్వదేశ రాజ్యములలో ఎధానమగు రాజ్యముయొక్క రాజ
ధానికి మిమ్మువశ్యునించుచున్నాను మా పరిపత్నీతమున తమకచ్చు
ఈ యాశ్వాసము ఎంగనమృతైనదో అంత హృదయపూర్వకమైనది
మాటలుపు సంగీకరించి వచ్చిఉండులకు మీకు కృతజ్ఞులము

ఈ నగర రాజును పరిచేయాలిశులు అచ్చెరువుతో ‘భాగ్య
నగర’ మనియు, Wonder of the Orient అనియు అలచిరి ఈ
మహాదేశము బహు జాతి మతములకు కూడలియగుట భగవత్సంక
ల్పము. కావున అది సర్వజాతి పితరులకు, సర్వవిజ్ఞాన సమ్రేక్షణము
నకు తాపలమైనది పురాణకాలమున అర్జునులు, ద్రావిడులు, చాళుక్య
కాలమున హిందూ ముసల్మానులును నిత్యుట మిత్రులుగా నివసించు
టకు కలిసిరి బౌద్ధ, జైన, హిందూ, శైవ మతములు మొదటను, తరు
వాత ఇస్లామతమును ఇచ్చటిజనకు మతసంపర్కవాయులు అైనవి.
దక్షిణాపధమునందలి యరణ్యమొనందే శ్రీరాముడు ‘తన శత్రువులకాల
మున పర్ణశాలను నిర్మించుకొని నివసించుచు, తమపరి, శిలలైనను
కలిగించు, నేటికైనను జీర్ణింపకు తన సీతావియోగ ముఖము సమాధి
వింపకు బౌద్ధచిత్రములకు ఇచ్చటి అశంతావస్థలో శ్రీగీ జలంబనమ
య్యెను ఇచ్చటనే చెవురులకొంది వ్యవసాయమునకు గొప్పవనములను

వృథమౌత్సవ వృత్తాంతము

కల్పించుచు, భాషాని హిత్య పోషణము గావించుచు బహు దుర్గజేవాలయ నిర్మాణకౌశలమును చూపించుచు కాకతీయుల ఆంధ్రసామ్రాజ్యము పెరిగి నశించెను. ఈ మైదానముననే తెనుగు, కన్నడము, మహారాష్ట్రము, సంస్కృతము, ఉర్దూ, ఫారసీ, అరబ్బీ భాషలు ప్రజల మతసాహిత్య వాహనములై, తమ శాశ్వత సంప్రదాయములను ప్రజలకిచ్చెను. కొండ్రాపురమున లభించిన సామగ్రినిబట్టి తెలంగాణ మత్స్యత ప్రాచీన నాగరికతా సంస్కృతుల కాలవాలమని కన్పట్టుచున్నది. బహుశః నీసామగ్రి విస్తృతాంధ్ర చరిత్రాధ్యయమునకు మార్గమును యివ్వవచ్చును.

ముసల్మానులు ఈప్రాంతమున గొప్పసామ్రాజ్య ప్రతినిధులుగను, గొప్ప నాగరికతాయాయులుగను వచ్చిరి. మనస్తాపము, అసూయ, అభిమానము, స్వార్థము మొదలైనవి ప్రతి యుద్ధానంతర పరిణామములుగా ఉండును కాని ముసల్మానులు యిచ్చట చిరస్థావర మేర్పరచుకొనినతరువాత, నేతమును పేరించుచు, దేశపుత్రులై, తమప్రభుత్వముందు యిచ్చటిప్రజల నమ్మకమును యారగొనిరనుటలో యెట్టి ఆభ్యంతరములేదు. దేశీయులకు గొప్ప ప్రభుత్వపదవులనిచ్చి నమ్మి వారిని కృతజ్ఞుల గావించుకొనిరి. స్థానికపాలనమును, సాంఘిక జీవనమును వారు ముట్టలేదు. వారు ప్రజలభాషలనుచదివి, తత్కవుల నావరించి, యాపానములందుంచుకొనిరి "

తరువాత ఇచ్చటి ముసల్మానులు పోషించినకవులను, వారిలో కొందరురచించిన గ్రంథములకు పేర్కొని, యిటీరచలవలన భాషల శైలిభాషము కలిగినో తెలిపిరి.

“చిరకీర్తనీయులగు ప్రథమ ఆసస్థా స్వతంత్రులగుట గొప్ప విషయము. మూడు భిన్న భాషలుమాటలాడు మూడు భిన్నజాతులు విశిష్టత్రముకిందికి తీరడటయు, ప్రభువు వారిమధ్య నివసించుటయు తటస్థించెను. ఈవిషయము ఉభయాలలో చాల హాసర్తనమునల్పించి రాజైక్కడనో ధీల్లో దూరమననున్నాడనియు నిచ్చటన్నది తమకు శ్రీమకల్పించు సభికారవర్గమే యను నభిప్రాయము ప్రజలలోనశించెను. ఈవిషయము రాజప్రజల పరస్పర సిద్ధాంతమునకు పునాదియయ్యెను.”

“ప్రస్తుత ప్రభువరేణ్యుల రాజ్యకాలము దక్షిణాపథ చరిత్రము నందత్యచ్ఛకాలము. ఈకాలమున మహాకార్యములు జరుగుటయే గాక, భావ్యభుదయము బీజావాపము కావింపఁడినది. ప్రభువరేణ్యులొక యద్భుతివ్యక్తి! వారియందు, రాజవైభవమును, రాజకార్యవేత్త యొక్క బుద్ధిసూక్ష్మతయును, ఋషిశ్రేష్ఠుని నియతజీవితమును, కవికు మారుని రసహృదయమును సమ్మిళితములై యున్నవి. దీర్ఘాయురస్తు!”

తరువాత శ్రీవారి రాజ్యకాలమునజరిగిన మహాకార్యముల నుగ్గడించుచు, ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయమునుగూర్చి చెప్పుచు నిట్లనిరి: - “ఈవిద్యాలయము దేశభాషలలో నొకటియగు ఉర్దూను ఉన్నత విద్యావిధానమన బోధనభాషగానొచ్చి దేశభాషలు జీవనంతయు లని నిరూపించి యీ దేశము యొక్క యాత్మగౌరవమును కాపాడెను. భాష యొకదేశమయొక్క ప్రాణవాయువు. దానినిహింసంకేతిమిలిపి. యూరపుఖండములో భాషలనేకిములును లిపియొక్కటే యయిన మనకు భాష ఒక్కటేలయి లిపులనేకములుగా నున్నవి.....ఇట్టి నూతనోజ్జ్వలముతో నిండియున్నకాలమున మాజీచక్ర ప్రారంభమైనది.

“విద్యార్థులకివని తిరుచాణికులగు హాథువరేణ్యులప్రాప్తున, సీసంస్కృతి నిర్మాణమున యథాశక్తి పనిచేయుటకు మాపరివత్తు తలపడినది. ఈ సంస్కృతికి భాష, మతము, జాతి, యను అతరాయములు కాజాలవు. సాహిత్యశరీరముతో, విజ్ఞానమూలమున నానందసంధానమే దాని పరమాశయము. ఇట్టి పనితోద్రేకముతో నిది స్థాపించబడినది. .... సాహిత్యపిఠాసువుల నందరను మేమొనర్చుకృషిమూలమున మద్దలను పరిపూరించి, మూకు పలసిన సహాయమును చేయుచు, మూకు తోడ్పడవలె పని ప్రార్థించుచున్నాము.”

“కుశాశయాలారా ! ఈ యుత్సవమునకు మరల మీకు హృదయ పూర్వకముగ స్వాగతము నిచ్చుచున్నాను. ఆధునిక హైదరాబాదు రాజ్యనిర్మాతలను, సాహిత్యపిఠాసువుల కందరకును తమ సాహిత్య సంస్కృత్యభిమానముతో మార్గదర్శకులును అగు మ. ఘ. వ. శ్రీ నిహం ప్రభువరేణ్యునకు మా మనఃపూర్వకమైన కృతజ్ఞతను సవిషయముగా స్ఫిరించుచున్నాము.”

కార్యదర్శి నివేదిక:—

హైదరాబాదాంధ్ర సాహిత్యభివత్తు 1941 మధ్యభాగమున అదిగా రెండున్నరసంవత్సరములక్రిందట సమావేశమైన భాసాసాహిత్యాభిప్రాయములుగల కొలదిమంది పండితరచయితలచే స్థాపించబడినది. ఈ క్రిందివి దాఁడిదేశములు:—

- (1) హిందూ మహాలాను జరులకు సాంస్కృతిక, వెజ్ఞానిక, అధ్యాత్మికమైన సద్భావమును సమకూర్చునట్టి ఉదాత్తగ్రంథములనుప్రచురించుట.

నాదరాజాదాద్య సాహిత్య పరిషత్పత్రిక

(2) మ. సు. వ. శ్రీనివాసరాష్ట్రములోఁజారికెడి అపకటిత గ్రంథములను పోగుచేసి జాగ్రత్తపరచి వీలుచెఱుట ప్రయత్నింతుట.

(3) ఆంధ్రభాషా సాహిత్యములో పరిశోధనలు నలుపుట.

(4) ఆంధ్రులయొక్క సాహిత్యచరిత్ర సంస్కృతులకు సంబంధించిన గ్రంథములు ఇంగ్లీషు, హిందూస్థానీ భాషలలో ప్రచురించుట.

(5) ఆంధ్రభాషా సాహిత్యాభివృద్ధికి యహాశక్తిగా తోడ్పడుట.

హిందూ ముసల్మానులు ఏడువందల సంవత్సరములనుండి కలసి యున్నను, ఒకవొరుల సాహిత్యసంస్కృతులను తెలిసికొనుటకు యత్నింపకపోవుట మిక్కిలి విచారకరము. ఇప్పటి చాలకాలము ఫారసీభాష రాజభాషగా నుండెను. తరువాత ఉర్దూ దానిస్థాన మాక్రమించినది. హిందూశాసనము యీ రెండుభాషలను చదివినను వీనియందలి బహుళసాహిత్యమును అనువదించు ప్రయత్నములు పూర్వముగాని, ఇప్పుడుగాని, చేయుబడియుండలేదు. యూరోపు భాషలలోనికి పరివర్తింపబడిన అనేక ఉద్గ్రంథములు మన దేశభాషలలోనికి పరివర్తింపబడి యుండలేదు. నేను పారసీక చాఢ్వియచరిత్రనుండి కొన్ని అధ్యాయములను పదిసంవత్సరములక్రిందట భారతీయ ప్రచురించినపుడు తమకిది నూతనవిషయమనియు, ముసల్మానులకింత గొప్పసాహిత్యము కలదని తమకెన్నడును తెలియరనియు చాలమంది నాకు ఉత్తరములను వ్రాసిరి. ఇస్లామ్ సాహిత్యమునుకూర్చి మనప్రక్క నివసించుచున్న సోదరులలో ఇంతయజ్ఞానము ప్రబలియున్నది. ముసల్మానులుకూడ ఇతర సాహిత్యములనుకూర్చి ఇట్టిస్థితిలోనే ఉన్నారు. దీనికి ఫలిత

ముగ ఆధ్యాత్మికముగ, వైజ్ఞానికముగ, ఈ రెండు జాతులవారును దూరదూరమున ఉన్నారు. వీరిలో సదాభవమీర్పడకున్న జాతీయైక్యత విజ్ఞాన సహకారము అసంభవములు. దక్షిణదేశమున నివసించుచున్న మూడుకోట్ల అంధులకు మాతృభాషఅయిన తెలుగుభాషలో పైన చెప్పబడిన సదాభవమును కల్పించెడి గ్రంథప్రచురణ మూలముగా విజ్ఞానసహకారమును యథాశక్తి సమకూర్చుటకై ఈపరిషత్తు స్థాపించబడినది. ఈ ఉద్దేశముతోనే మా ప్రచురణములలో పరిత్రీ ఖురాకా గ్రంథ పరివర్తనను మెహమ్మదు ప్రవక్తయొక్క జీవితచరిత్రమున, వారి పరిత్రీవాక్యములను, పాఠనీక వాఙ్మయచరిత్రను, శిర్దువాఙ్మయ చరిత్రను ప్రకటింప నిశ్చయించినాము. మరియు ముసల్మాను ఖుర్బు వుల ప్రాపున వ్రాయబడినట్టియు, ముసల్మాను పండితులచే వ్రాయబడినట్టియు, తెలుగు గ్రంథములనుకూడ ప్రచురింప దలచినాము.

మొదట ఉల్లేఖించిన ఆశయములలో మొదటిది మాకు మిక్కిలి ముఖ్యమైనది. తదాశయపూర్వకై మా పరిషత్తు ఎక్కవగా పాటు పడును. నేటి మన అధ్యక్షులు నానా జాతీయమితి స్థాపించిన వైజ్ఞానిక సహకారసభలో సభ్యులుగా చాలకాలము ఉండియున్నారు. కావున ఆవిషయమై మనకు తెలుపుటకు వారికంటె సమర్థులెవ్వరుండరు."

తిరువార పరిషత్ప్రచురణములనుగూర్చి ప్రశ్నేకముగా ముచ్చటించి. (వీనిపట్టిక వెంక యయ్యబడినది)"

"మా పరిషత్తు ఆపూర్వనీయములగు వాగ్దానములను చేసు లేదు; పత్రికలలో ప్రచారమునకు పూనుకొనలేదు; ఉపన్యాసవేదికలపై గర్జించలేదు; చందాలకోగకై తిరుగలేదు! ప్రాతినిధ్యము వహించ

హైదరాబాదాద్ద సాహిత్య పరిషత్తుత్రిక

దలేదు; భవిష్యత్తు కాలము. గూడ పైపనులను చేయును. మా ఉద్దేశ కాదు. మేము చేయుచున్న పనిని రహస్యముగా ఉంచలేదు. మేము ప్రచురించు ప్రతిగ్రంథము తుదను మా ఉద్దేశములను, ప్రచురిత గ్రంథ పట్టికను, ప్రచురింపనున్న గ్రంథములను, ఉల్లేఖించుచునే ఉన్నాము. ఈ ప్రచారము చూకుచాలు.

సభ్యత్వవిషయమున సుపరిసిద్ధులగు రచయితలకు, పండితులకు పరిషదాశయములను సంపూర్ణముగా అంగీకరించువారికి మాత్రమే ఆవకాశము కలదు. పరిషదాశయములకు సహకారము చేయు పండితుల కందరకును నిందు తావు కలదు. సుపరిసిద్ధాంధులను కొందరిని మా పరిషత్తులో గౌరవవశ్యులుగా ఉండుటకు వేడితిమి. వారందులకంగీకరించిరి. నేటి ఉత్తరాధ్యక్షులగు డాక్టర్ నర్సేపల్లి రాధాకృష్ణ మహాశయులు మా పరిషత్తు సభ్యులని సగర్వముగా చెప్పుకొనుచున్నాము. (ఇతర గౌరవసభ్యుల పేర్లు వెరుక ప్రకటించబడినవి)

ఈ రెండున్నర సంవత్సరములలో మాకు సహాయము చేసిన పండితులకందరకు మా వందనములు. ప్రత్యేకముగా డాక్టర్ యస్. వేంకటరమణయ్యగారికిని, డాక్టర్ రాఘవగారికిని వందనములర్పించుచున్నాము. శ్రీ వేంకటరమణయ్యగారు మేము ప్రకటించబోవు తపతీసంపరణ కావ్యమునకు చాలితోహోహితము వ్రాయ నంగీకరించిరి. శ్రీ రాఘవగారు హైదరాబాదు రాష్ట్రమున పదునేడవతాబ్దమున నివసించిన, అక్బరుషా మహామహనిచే రచింపబడిన, శృంగార మంజరి యను పేరుగల ఒక లక్షగ్రంథమును ప్రచురణకముదగువరిని తయారుచేసి మాకిచ్చెదమనిరి. మాకు తోడ్పడిన మహాశయుల కందరకు వందనములు.

మా విభుర్యకులకోక విన్నవము మేము చేసికట్టియు, చేయున
న్నట్టియు సేవను గమనింపుడు అంభోభాషా సాహిత్యసేవ చేయు
టయు, హిందూ ముసల్మాను వైజ్ఞానికసహకారమును మా ముఖ్యో
యములు మాయందు మీకు ప్రేమమున్నయెడల మీరుచేయదలచిన
సహకారమును బుద్ధిపూరకముగాచేయుడు లేనిచో మాపైకిరాకుడు."

కనావ్ నర వివాది యార్జంగ్ బహదరువారి ప్రారంభోపన్యాసము

"మీ పరిషత్తుయొక్క ప్రథమసమావేశమును ప్రారంభించుట
అర్హమైన ఉత్సాహసంగదేశమును, కరిషత్తుచేయు మహాకార్యము జయ
క్రదముగా జరుగవలయునను కోరికను, వెలిబుచ్చుచున్నాను. ఇట్లుచే
యుటలో నాపక్షముననేగాక నేను ప్రాతినిధ్యమునువహించు ప్రభుత్వ
పక్షమున కూడ మాటలాడుచున్నాను. మీరు అధ్యక్షుని ఎన్నుకొను
టలో ఘనకార్యమొనరించితిరి. ఆయన ప్రఖ్యాత హైందవుడు. ఆయన
కీర్తి ఖండంతరములందుకూడ వ్యాపించియున్నది. అందులకై మిమ్ముల
నభినందించుచున్నాను.

తెలుగుజాతికి గొప్ప ప్రాచీనసంస్కృతి కలదు. అది ఇక్కడవు
ట్టిన గొప్ప సాహిత్యము మూలమునను, ఇప్పటివరకు రక్షింపబడు
చు దేశమంతటను వ్యాప్తమైయున్న మహాన్నతములైన ప్రాచీన
వస్తుముగలమునను, ఈ దేశముచందంతటను అచ్చుగ్రుద్దినట్లున్నది.
దక్షిణాపథముయొక్క సంయుక్తవాగ్గతతో ఈవిధముగా మీరు
పాల్గొనియున్నారు. వ్యవసాయము, పరిశ్రమలు, వర్తకము, విద్య
ద్యోతనములు, మొదలగు అన్నిటియందును మీ తెలుగుజాతియొక్క ప్రతి
నిధులుకలరు. ఈరాజ్యమున మనమహాభవించు స్వాతంత్ర్యమున అన్ని

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు

జాతులతోపాటు మీరుకూడ పాల్గొనుచున్నారు. కరుణామయులగు మన ప్రభువరేణ్యులు తమ ప్రజలయెడల చూపు శ్రద్ధయందును, కల్పించు సౌఖ్యమునందును, మీకుకూడ పాలుకలదు.

రాష్ట్రముననున్న పరిషత్తులలో మీపరిషత్తు మిక్కిలి ఉపయోగముగా ఉన్నదనుటలో నాకెట్టి అనుమానమునులేదు. పరిశోధనమును, గ్రంథప్రచురణమును, విరివిగా చేయవలెనని మీపరిషత్తు ఆశించుచున్నది. ఆంధ్రభాషా సాహిత్యమందు మీరుచేయు పరిశోధనలను, జాతీయసంగ్రహిణి పుస్తకములలోను చేయు కృషియు మిక్కిలి విలువ కలిగినవిగా ఉండునని నాకు నమ్మకము. మీరు ప్రచురింపబోవు గ్రంథములలో ఒక ముస్లింగురువుచే రచించబడిన తెలుగుగ్రంథమున్నదనియు దాని సంస్కృతానువాదము ఇటీవలననే దొరికినదనియు తెలిసికొనుట నాకు ముదావహము. నేను ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయోపాధ్యక్షుడనుగావున, నూ విశ్వవిద్యాలయముకూడ ఆంధ్రమున పరిశోధనను ప్రోత్సహించుచున్నదనియు, తద్బాహుళ్యమును పెంపొందించుటకు సహకారము చేయచున్నదనియు చెప్పటకు సంతసించుచున్నాను. ఆంధ్రమున గొప్పపండితుడై, తెలుగుభాష మాటలాడు స్థలములనెల్ల మున్నవలను పొందుచున్న మీకరిగ్గ దధ్యక్షుడైన ఆచార్య సుబ్బారావుగారు నూ విశ్వవిద్యాలయమున తెలుగుభాషకు అధ్యక్షుడుగానుండుట మా అదృష్టము.

మీ ఆశయములయెడల నాకున్న పానభూతికి చిహ్నముగా నా అధీనములోనున్న నిధినుండి రెండువేలరూపాయలను విరాళముగా ఇచ్చుచున్నాను.

మరల మీ పడివత్తు విజయచంతముగా సాగి భావ్యభివృద్ధిని పొంది, ముందుచుకొనిన మహిమాన్నతాశయములను బడయుగాక అని ఆశించుచున్నాను."

శ్రీ జి. యశ్వాని, ఓ. బి. ఇ. గారి ఉపన్యాస సారాంశము:—

"ఈచభకు సన్నధ్యక్షునిగా కోరినందులకు మీ పరిష్కార్య వర్గమునకు వంశవము లర్పించుచున్నాను. నాకు తెనుగుభాషరాదని ఒక్కకొనవలయును. కాని ముప్పది సంవత్సరములుగా ఆంధ్రదేశమునకు సంబంధించిన కళాసంస్కృతులను తెలుసుకొనుటలో విద్యార్థిగా నున్నానని మీకు సచ్చశెప్పచున్నాను. నేనుచేయు పరిశోధనలలో ఆంధ్రదేశీయులయొక్క ఒకగొప్ప విశిష్టగుణము నాకువచ్చినది. ఆంధ్రులు మొదటినుండియు విశాలహృదయులై, గ్రహణశక్తి కలిగి, ఇతరజాతుల యొక్క మతమునందును, సంస్కృతియందును, కళలందును, ఉన్న మహత్తరగుణములను గ్రహించుటలో సమర్థులైయుండిరి. ఒకకాలమున సుంగరాజులతోడించి వారిదేశములో చాలభాగ మాక్రమించుకొనిరి. మతవిషయమున జౌధమును, బ్రాహ్మణమతమును సులభముగా అంగీకరించిరి. శిలాశిల్ప భవననిర్మాణాది లలితకళా విషయములయందు కొన్ని ఫారసీక పద్ధతులను అవలంబించిరి. ఇవి నేను పైన చెప్పిన అభిప్రాయమునకు వాహరణములు. కాని వారి రాజ్యాంగము వలె వారి కళాజ్ఞానముకూడా స్వతంత్రమై ఇతరులది గ్రహించుటచే

వైశ్ణవాభివాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుత్పత్తి

స్వస్తి త్వము కోల్పోవలేదు. నిశ్చయముగా క్రీస్తు పూర్వపు సహస్ర
బ్రహ్మలలోను, క్రీస్తుతరువాతి ప్రభువశతాబ్దములందును, వారి చిత్రకళ,
ప్రతిమాళల్యనము, భవననిర్మాణము, ఉత్తర దేశమునందలి వాడకంఠ
ప్రతిభయందును, నిర్మాణ కళలమునందును, ఉన్నతములై, స్వతం
త్రములై ఉన్నవి. అట్లునటువ శారణమేమన, అజంతా మొదలగుస్థలము
లందు క్రీస్తుకుపూర్వము రెండవశతాబ్దమునందలి శాసనములును, వాని
యందున్న శిల్పచాతుర్యమును చూచిన తర్వాతామమునకు కొన్ని
తాబ్దములు పట్టయందునని చెప్పవగును.

అట్టివిశాలదృష్టియు, సొందర్యవిచారయు, పత్యాన్వేషణమును,
మువల్కానుల దక్షిణదేశాగమనమునకు పూర్వము నాల్గువందల సంవత్స
రములు పరిపాలించిన కాకతీయులకాలమునందలి సంస్కృతి వ్యాపార
ములందు చూడగలము. కాకతీయులు గొప్ప కళాసాహిత్యపోషకు
లైరి. కాని వారి పరిపాలనమున అంధ్రసాహిత్యము సంస్కృతముతో
నిండిపోయెను. అనగా, సంస్కృత సాహిత్య ప్రక్రియలు, మూలములు,
అశయములు పూర్తిగా అవలంబింపబడెను కాకతీయులకూడ గొప్ప
భవననిర్మాణము. తన్నిర్మాణమునందు ఉత్తర దక్షిణదేశ నిర్మాణవిధ
తులు సమ్మేళమునొందెను. వారు దేశములోని ముఖ్యపుత్రియగు
వ్యవసాయమును అభివృద్ధిపరచుటకై గొప్ప తటాకములను నిర్మించిరి.
రామప్ప, పాకాల, లక్ష్మణరమణ, ఛాన్ గల్, మొదలగు తటాకము
లిట్టివే. తన్నిర్మాణము వారి ఇంజనీరింగు జ్ఞానమును తెలుపుచున్నది.
అంధ్రదేశము పురాతనకాలమునండి నేతపరిశ్రమకు స్థానమైయున్నది.
గ్రీకు భూగోళకాస్త్రజేతలు, తూర్పుతీరమున "మైసాల" అను పేర

అధ్యక్ష భాషణము

“మీ పరిషత్తుయొక్క పరిధి మోత్యవమునకు వచ్చుట నాకు మిక్కిలి సంతోషకరమే. మీ దుష్కము జాత్యైక్యతగాని, మతైక్యతగాని కలదికాదు. కాని అధ్యాత్మికైక్యత కలదియని చెప్పనగును అన్ని జాతులను అన్ని కులములను ఈ ఒక్కతా సంపాదనముకొరకు తీర్చివేసినట్టియు శాశ్వతమైనట్టియు ఎవ్వరినీ విజ్ఞానమును వారు ఈ దేశమున కిప్పించిరి కావున విజ్ఞానము ముఖ్యతయముగా గల ఈ పరిషదత్వమున ఎట్టి జాతిభేదముగాని మతభేదముగాని లేక హిందు ముసల్మానులను, తదితరులను వివాద పల్లమునకు నమంజ సము. పలయన, విజ్ఞానము సార్వజనీనమై మానవబుద్ధికంటి ఉన్నది మైనవిషయము ముసల్మానులగు “నవాబ్ సర్ మెహిద్ య ర్ షా గారు అభిమాన ప్రారంభించిరి పిందవుడినగు నేను అధ్యక్షుడనగు న్నాను. హిందవుడగు అచార్య సుబ్బారావుగారు పరిషదధ్యక్షుడి ముసల్మానగు ఖాసిఖాన్ గారు కాశ్మీరస్థులు ఈ సన్నివేశమే వైఖ్యాని విషయముల విశ్చికిలదని సూచించుచున్నది. విజ్ఞానవిషయము విచ్చి నపుడు అజ్ఞానో తెలుసువలెను విజ్ఞానవనగా నాగరికతయొక్క అంత రాత్మయనియు నాగరికత అనగా విజ్ఞానముయొక్క బాహ్యరూపము నియు చెప్పుదురు. నాగరికత రూపమైన బాహ్యచేఫలక విజ్ఞానము విలవకట్టను. ఇట్టిసందర్భములో అత్యుత్తరించి వివరింపవలసినది నాగరికతకూడ మైత్యమును పొందును.

* * *

ఒక మహాశయుని బ్రోచిష నాగరికత లక్షణములేవియని యడిగగా కొన్ని సంకేతముల నిచ్చినది. మొదటిది ‘ఓల్ టెక్స్ట్’ రెండవది ‘క్రికెట్ బ్యాటు’ మూడవది ‘జై బిల్ క్రిందము’ నల్లది ‘జయింబు ప్రాకారంబు’ ల (ఇవ్వుడి పెట్టబడినంధములు) ఎట్టి నగరికతయ ద కొంత విశిష్టతకలదు. అన్యోన్యభావము, న్యాయము ఓల్ టెక్స్ట్

యముతో గ్రహించుట మొదలగు గుణములకు క్రికెలుగ్నాన ఊపలక్ష
కము. ఇందు అటువలె వెనుకనున్న భావమేగాని అటువలె ఓటమి ప్రధా
నముకాదు. వీవును నీ హుకువాసను ఏకాభిప్రాయమునకు వచ్చుటకు
ఏలులేని సంకర్షణముతో అనునయ మాత్రమున అభిప్రాయహక్కుమును
పొందుట ఓటమివలె వెనుకనున్న భావము. అనిగా బలవ్రేదర్శనము
కంటె అనునయ గార్హము ముందినని అర్థము. ఇప్పటివరకుమున్నెక్క
తీవ్రతకు నిలువవలెనన్న వాగరకత వెనుక మరయు నమ్మెను కొన్ని
మూలసూత్రము లున్న గాని వీలులేదు. బైబిలుగ్రంథము వెనుకనున్న
భావమిది. కాని ఆగ్రంథము వాగదాముచేసికొని ప్రబలిన వాగరకత
ప్రకృతికాస్త్రముల అభివృద్ధిఫలముగా గలదియగుటనే నిరస్తముగు
చున్నది. కావున గొప్పదాదు కొద్దిదాదు అను మతవిశ్వాసము అవస
రమగుచున్నది. ఉన్నట్టిపెట్టుబడికంటెని అధునిక వాగరకతలో
ముగ్ధులకము. ఇందలిభావము ప్రస్తుతపు యంత్రశాలలు, కంపెనీలు,
మొదలగు ఉద్యమములకు కేంద్రము. ఈ భావములకు ఉన్నతాంధీయా
కంటెనియే బిటిషురాజ్యమును ముడతమున స్థాపించినది. కావున
ప్రపంచమందంతటను బిటిషు వాగరకతకు శాసనముగా (ఒట్లపెట్టె
లేక ప్రజాప్రభుత్వము) అన్యోచ్యభావము (క్రికెటుబ్బాటు) మతము
(బైబిలుగ్రంథము) ఉన్నట్టిపెట్టుబడి (జాయింటుస్టాక్ కంటెని) అను
నవి మూలసూత్రములు. ఇప్పటి వాగరకతయొక్క నిజమైనస్థితి యిది.
ఇట్టి వాగరకత క్రమముగా భిన్నమై ఇప్పుడు అధికారముకొరకై పోల్
కీందను దిగినది. ఇది తప్పనిసరి. ఇందువలన మానవునకు ఆత మిక్కు
టమై ప్రపంచమునకు కష్టపుదినములు వచ్చినవి. అధునిక వాగరకత
ఇట్టి తుచ్ఛావస్థయందున్నప్పుడు అది దగ్ధమగుచున్నప్పుడు మనము
ఏముచుకొనవలెను? ఈ వాగరకత ఒక శాపకారణముగ వచ్చినదనియు
అది తప్పనిసరిఅనియు తెలిసి మనదృష్టిని విశాలముచేసికొని అసలు
వాగరకతయొక్క మూలసూత్రములను ఆకారమును మార్చుకొనవలసి

నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుత్తర
 నాదరాజాదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుత్తర

యున్నది. ఇప్పుడు మానవసంఘమున్న నిసర్గ వైవిధ్యము ఆఘాత
 త్రిక శూన్యత ఇట్టి విస్వసమునకు, సంఘవిస్తవమునకు మూలకారణ
 ములు. అట్టి కోపమాయుష్టమైన అసమగ్రమైన నాగరకతకు తలయొగ్గు
 చున్నాము.

* * *

హిందువులు, ముసల్మానులు, పాశురులు, క్రైస్తవులు కలిసి
 మనాళక్తిగ కష్టించి చిర్బించిన మన శిశుతనగవృత్తి మొకటిదాని
 కంటే భిన్నమైనది. ఇన్నివాడు కష్టపడుతూ అది యగుట దానియొక్క
 లక్ష్యత. ఈ దేశమున అనాదిగా రాజకీయవేటలు, యుద్ధాలు, పారి
 శాసములు, కోటిశత్రులు, గొంపించబడలేదు. ఇందలి కోట్ల ప్రజల
 మొక్క దృష్టిని ఏరాకర్షించలేదు ఎవరు పాణతాత్మ్యలో ఎవరు ఆత్మ
 వేత్తలో ఎవరు స్థితప్రజ్ఞలో అట్టివాచే గౌరవింపబడుచుండిరి. ఇప్పటి
 కిది అట్టి పూర్వపునుపులే మార్గహ్యదర్శకులే గౌరవింపబడుచున్నారు.

* * *

మానవుడు ఆత్మచే నోలుపోయిన, దానికి ప్రతిఫలముగా దేవిని
 పొందగలడుకే ఆత్మచే నోలుపోయి యెడల లోకమంతయు వాడు నయిం
 చినను అది నిష్ఫలమే. అనాదినుండి ఇప్పటివరకు ఇదియే మనదేశ చంద్ర
 దాయము దీనినుండి శ్రమముగా పతితుడగుచున్నందులకు ఆ మూల
 సూత్రమును అనుసరించకపోవుటయే కారణము. ఇంతకాలమును
 దానిని వికాసించినాడు. తుదకు ఒకప్పుడయినను మరచినదానిని
 పుష్టికి తెచ్చుకొనవలసి యున్నది. ఆధునిక మానవుడు కర్తవ్యము
 నుండి తొలగుటకు ముఖ్యకారణ మొకటికలదు. ఆతడు ఇప్పటికిని బుద్ధి
 బలముచే ముగ్ధునియెంచి అహంప్రత్యయమును జయింపలేక ఆత్మ
 యొక్క ఉన్నతిని గుర్తింపకపోవుటయే. మనశ్శరీరములకు అహంప్రత్య
 యము మూలము. దానికి (జీవునికి) అస్తిత్వమిచ్చునది ఆత్మ. ఈ
 దేశమునకు ఆత్మస్వాతంత్ర్యమే ఇవ్వవలయునన్న మనదూమార్గము

సమీపమున నున్నది. అది నీవు చూడవలెను. అది నీవు చూడవలెను.

ప్రభుమోక్షన వృత్తాంతము

సమీపమున నున్నది. అది నీవు చూడవలెను. అది నీవు చూడవలెను.

ననునదింపవలయును. మనసంస్కృతి ఇప్పుడు పీనస్థితియందుండుటకు మానవుడు (స్వార్థరక్షకుడు) వ్యక్తిత్వ ప్రధానముగలదే మూలకారణమని విశ్వసించుచున్నాడు. విద్యవలన వచ్చిన జ్ఞానమును ఆత్మస్వార్థతంత్ర్యమును పరిస్పర భిన్నములు. మనము ఇంద్రియ (బుద్ధి) వ్యాపారములనుండి అతీంద్రియ (ఆధ్యాత్మిక) కార్యము పోషించి వరకు మనసంస్కృతి ఇట్టి పీనస్థితియందే యుండును. సంస్కృతి సారవంతమునకు విచ్ఛిన్నమగును. అది లేకపోవుటచే ఆధునిక మానవుడు పరితృప్తమగును.

*

*

*

(స్త్రీ) పురుషులలో రసనభవమునకు మూలభూతమగు మానవ ప్రణయముయొక్క సంకీర్తనము ఉత్తమ సాహిత్యమునకు నికరము. (స్త్రీ) పురుషునితో సమానత్వియు కోరుగాక. ఇప్పుడు సమానత్వము లేదని వారసుగాక. మన సంవాదాయమును మనము విడవరాదు. పురుషుడుకూడ తన ఉన్నతిని సువచరచరణిన అవశ్యకత కలదు హైందవస్త్రీ ప్రజించుచున్నట్లు శత్రువులు. సృష్టికర్త సృష్టికర్త మును అభ్యసించుకాలమున పురుషుని సృజించెననియు పరిణతి ప్రజ్ఞ దైనతరువాత స్త్రీని సృజించెననియు చెప్పదురు. పురుషుని అభ్యున్నతికి స్త్రీయే కారణము. కావున అట్టి స్త్రీ ప్రణయమును చూరగోస యోగ్యత పురుషుడు సంపాదించవలయును. మానవుల పరిస్పర సంభవమున ఆదిభాతికదృష్టి ముక్తిమై ఆత్మ సజించుటచే మనదేశమిది పీనస్థితియందున్నది. మానవనియందు ఆధ్యాత్మికత్వ ఆదిభాతికత్వములను రెండను కలవు. ఆదిభాతికత్వమును రెంచి ఆధ్యాత్మికత్వమును ఆశ్రయించుచున్నాము రెండింటిని సమానదృష్టితో చూచుటమన కర్తవ్యము.”

***

సమీపమున నున్నది. అది నీవు చూడవలెను. అది నీవు చూడవలెను.

విజ్ఞానకోశ సంపాదకీయవర్గ ప్రభుమ సమావేశ

తీర్మానములు.

తెలుగు విజ్ఞానకోశ సంపాదకీయవర్గ ప్రభుమ సమావేశము
ది 20-3-45 తేదీన గుంటూరులో 8వ కట్టమంది రామలింగారెడ్డిగారి
అధ్యక్షతక్రింద జరిగెను. శ్రీ విస్నా అప్పారావు, డాక్టరు ఆచంట లక్ష్మీనతి,
శ్రీ వేమూరి విశ్వనాథశర్మ, డాక్టరు సి. మహదేవన్, శ్రీ తెలికెడెల్ల వెంక
టరత్నం, శ్రీ కరుగంటి సీతారామయ్య, శ్రీ మొహమ్మద్ ఖాసింఖాన్
గార్లు సభకు వచ్చిరి. శ్రీ మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్య, శ్రీ రామ
ప్రసాదు సుబ్బారావుగార్లు అనివార్య కారణములచే రాబాలనందుకు తమ
విచారమును తెలుపుచు, ఉత్తరములు వ్రాసిరి.

శ్రీ కట్టమంది రామలింగారెడ్డిగారి ప్రతిపాదనపై శ్రీ విస్నా అప్ప
రావుగారు ఉపాధ్యక్షునిగ ఎన్నికయిరి.

పారిభాషిక పదములనుగూర్చి శ్రీ విస్నా అప్పారావుగారు సభలో
చేసిన సూచనలపై చర్చజరిగెను. సుప్రసిద్ధమైన పదములు విజ్ఞానము
లైనను, వానిని అనువదింప నక్కరలేదని శ్రీ విస్నా అప్పారావుగారు చేసిన
సూచన ఆమోదింపబడెను. ఆ కారాది క్ష కారాంతమునకు ఒక సంఘా
ర్థవిషయప్రశ్నను కార్యదర్శి తయారుచేయవలెనని తీర్మానింపబడెను.
డాక్టరు ఆచంట లక్ష్మీనతిగారు వైద్యసంబంధమునకు, శ్రీ విస్నా
అప్పారావుగారు సైన్సుకు సంబంధించినవిషయములను ప్రవర్తింపజేయు
చుటకు వాగ్దానమిచ్చిరి. ఈవిధి వారిపరమొరార్థమై తీర్మానింపబడెను.

విజ్ఞానకోశము ఆ కారాదినో ప్రకటింపవలెనని శ్రీ ఆచంట లక్ష్మీ
పట్టిగారు ప్రతిపాదించిరి. తీర్మానము ఏకగ్రీవముగా ఆమోదించబడెను.

విజ్ఞానకోశము 16 సంపుటములలో ప్రకటింప బడవలెననియు
ఒక్కొక్క-సంపుటయు తొమ్మిదేసివందల పుటలు కలిగియుండె ఉండవలె
ననియు, 1/4 డెమ్మాపై బాని ఉండవలెననియు తీర్మానింపబడెను.

వివిధ విషయములపై ప్రాయుటకు దేశమందలి విద్వత్ ప్రము
ఖులను గోరవలెనని తీర్మానింపబడెను. సభ్యులు పలువురపేర్లను సూచి
ంచిరి. వారితో ఉత్తర ప్రత్యూరములు సంబంధపడిగా కార్యదర్శికి
అభికార మివ్వబడెను.

ఏ విషయమునకు సంబంధించిన వ్యాసములు ఆ విషయమునకు
సంబంధించిన సంపాదకి నకు కార్యదర్శి పంపవలెననియు, ఆ వ్యాసములు
వారికడనుండి లిరిగి వచ్చినవారువాని వాటిని ఆయా సంపుటములలో
గోధిత మొనర్చవలెననియు తీర్మానింపబడెను.

నాదరాజాచార్య సాహిత్య పరిషత్తు

కవి ప్రబంధములు

అడవి ప్రభుత్వ : (మ. య. వ. కీ) నిజాంప్రభువు పంచవింశతిశ్శ్ల
కరిపాలనా చరిత్రము) శ్రీ. కురుగంటి నీతారామయ్య ఎం. ఏ.

ఖుర్ అగ షరీఫ్ (అంధ్రామహాదము) :

పదిభాగములుగల చరిత్రమసంపుటము 315 పుటలలో

అనువాదకర్త : శ్రీ. మొహమ్మద్ ఖాసింఖాన్ ఎం. ఏ.

Handbook of Telugu Literature (ఇంగ్లీషులో)

శ్రీ. కురుగంటి నీతారామయ్య ఎం. ఏ.

కథానికా రచన : (అచార్య రామమోక్షు సుబ్బారావుగారి పీఠికతో)

శ్రీ. మొహమ్మద్ ఖాసింఖాన్ ఎం. ఏ.

కవ్యాంశ సాహిత్యవిభులు (ప్రతులులేవు) ద్వితీయముద్రణ చుప్పులో
అన్నది.

శ్రీ. కురుగంటి నీతారామయ్య ఎం. ఏ.

ప్రాచీన స్థానము

నాదరాజాచార్య సాహిత్య పరిషత్తు, నాంవల్లి, నాదరాజాద్ (దక్కా)
లో

సవ్యసాహిత్య పరిషత్తు, గుంటూరు.

నిజాంపద శుద్ధి :

శ్రీ. కేకాల తిరుమంగళాచార్యులుగారి

శ్రీ. మిదాంధ్రాధ్యక్షాలోకము

శ్రీ. మొహమ్మద్ ఖాసింఖాన్ గారి

పాఠశీక బాణ్యయదంత్రీ—యూరప్ లో సవ్యసాహిత్యము

అచార్య రామమోక్షు సుబ్బారావుగారి

Readers and Landmarks in Telugu Literature

